

Acc

473
847
FRIDERICI WILHELMI PESTEL

BREVIS EXPOSITIO

REIPUBLICÆ BATAVÆ.

IN

USUM AUDITORUM.

LUGDUNI BATAVORUM;

APUD LUZAC & VAN DAMME;

MDCCLXXXIX

DESCRIPTIO OPERIS.

PARS I.

Mutationes veteres & recentiores imperii in Belgio, fines statumque naturalem regionum, incolarum studia, libertatem, securitatem, artes & eruditionem, Ecclesiae publicae conditionem, navigationem, piscatum, mercaturam, utriusque Societatis Indiae instituta, proposita politica de viribus Belgarum conservandis, explicat.

PARS II.

Jus Publicum singulorum Sociorum atque Drenthanorum exponit, praemissis formarum imperii principiis, quae illorum omnium sunt communia.

PARS III.

Jus Societatis ex Foedere Trajectino & posterioribus conventis natum, ac Collegiorum, quibus functio variarum imperii partium mandata est a Sociis, nec non jura supremi terrae marique Imperatoris, atque Collegiorum archithalassicorum rationem, tradit. Subjicitur jus publicum, quod in territorio Sociorum communi valet, nempe Brabantino, Flandrico & Geldrico.

PARS IV.

Exponit necessitudinem Foederatorum Politicam cum exteris, imprimis eam, quae jure Foederum cum his factorum nititur.

S E R I E S C A P I T U M.

PARS I. CAPUT I. <i>De Origine Republicae.</i>	Pag. 3
— II. <i>Definibus imperii Batavi.</i>	8
— III. <i>De natura regionum.</i>	9
— IV. <i>De incolis.</i>	12
— V. <i>De civium aequalitate & differentiis.</i>	13
— VI. <i>Bona Civium, Primo loco Libertas.</i>	15
— VII. <i>De Securitate Civium.</i>	17
— VIII. <i>Subsidia, quae spectant ad ingenia & animos perficienda. In primis de Academiis.</i>	20
— IX. <i>De Statu Sacrorum & Juribus Ecclesiae Batavae.</i>	21
— X. <i>Fontes alimentorum & opum. Primum Navigatio.</i>	24
— XI. <i>Piscatus maritimus.</i>	25
— XII. <i>Opificia. Mercatura.</i>	26
— XIII. <i>De Coloniis & Societatibus Indiae Orientalis & Occidentalis.</i>	29
— XIV. <i>Transitus ad partem II. Quaedam conclusiones de norma, ad quam in conservanda & augenda prosperitate communi Foederati consilia sua dirigunt.</i>	32

PARS II.

II SERIES CAPITUM.

PARS II. CAPUT I. *Tradantur nonnulla, quae Socii in disciplina imperii quisque sui communia inter se habent.* Pag. 35

II. *De rebus Geldrorum.*

SECTIO I. *Primordia, progressus, & hodierna compositio imperii in Geldria.* 41

SECTIO II. *De juribus imperantis & de modo varias imperii partes administrandi, in primis de jurisdictione.* 45

III. *De rebus Hollandicis.*

SECTIO I. *De origine, progressu, & hodierna forma imperii.* 49

SECTIO II. *Res & jura imperantis. Partes regiminis in varia Collegia descriptae, in primis de jurisdictione.* 92

IV. SECTIO I. *De forma imperii Zelandici.* 72

IV. SECTIO II. *De nonnullis juribus imperantis & de administratione imperii in variis Zelandiae partibus, in primis de jurisdictione.* 75

V. SECTIO I. *De rebus Trajectinorum.* 78

C.A.

SERIES CAPITUM. 117

CAPUT V: SECTIO II. *De ređitibus publicis Trajectinis, regimine partium territorii, jurisdictione.* : : : . Pag. 82

— VI. *De rebus Frisicis.* :

SECTIO I. *De compositione imperii.* : : : . 84

SECTIO II. *Jura singularia imperantis in Frisia, vectigalia publica, regimen partium, jurisdictio.* 88

— VII. SECTIO I. *De forma imperii in Transsalaria.* . 90

— VII. SECTIO II. *De vectigalibus Transsalariae, juribus imperantis, regimine partium territorii, jurisdictione.* . . . 93

— VIII. *De forma imperii in regione Groningensi.* : 95

— IX. *De forma imperii Drenthani.* . . . 101

PARS III. CAPUT I. *De mutuis Foederatorum juribus & officiis.* : 104

— II. *De Confessu Ordinum Generalium.* . . . 110

— III. *De Senatu reipublicae unversae, deque aerario communi & ejus procuracione.* 114

— IV. *De supremo terra marique Imperatore ac de exercitu.* : : : 118

GA

IV SERIES CAPITUM.

CAPUT V. *De Classe & de procuratione rei navalis bellicae.* Pag. 122

— VI. *De administratione imperii in regionibus Sociorum communibus Europaeis.* 126

PARS IV. CAPUT I. *De perpetua Belgarum ratione cum Gentibus Europaeis in pace belloque agendi.* 134

— II. *De Legationibus.* 137

— III. *De Foederibus.* 139

Haec argumenta strictim in commodum auditorum indicantur his capitibus, copiosius autem in usum lectorum exponentur & confirmabuntur in editione nova, quae nunc accuratur, Commentariorum de republica Batava.

BREVIS EXPOSITIO REIPUBLICÆ BATAVÆ.

P A R S I.

*De statu regionum & fontibus rerum
prosperarum Populi Batavi.*

C A P U T I.

De Origine Reipublicæ.

§. I.

Belgium Foederatorum complures olim incoluerunt nationes a Germanis ortæ. Inter eas præcipui fuerunt *Batavi & Frisii*. Hi a Romanorum potestate ab a. 28 liberi; illi sub umbra libertatis, societatis, & amicitiae Romanis diu addicti & quodammodo obnoxii.

§. II. Franci, Romanis depulsis, Batavorum terram occuparunt, & ex ea se contulerunt in Galliam Belgicam, ac circa finem sæculi V. *Lutetiae*, duce *Chlodoveo*, *Childerici I. Merovingici* filio, sedem imperii sui constituerunt. Quibus rebus factum est, ut, extincto *Batavorum* nomine, insula Batava sub *Frisiorum*, pars autem Belgii sub *Saxonum*, appellatione comprehenderetur. Frisii Sæculo VIII. & Saxones ineunte Sæculo IX. in ditionem Regum Francorum venerunt.

§. III. Carolingi, a *Pipino brevi exorti*, imperium in his terris per Comites administrarunt, salvis Dynastarum regni juribus. *Caroli M.* nepotes, consentientibus regibus, tres imperii Francici partes fecerunt a. 843., quarum quæque esset sui juris. Magna pars Belgii nostri obve-

nit *Lothario I.*, ab hoc delata ad ejus filium *Lotharium II.*, sub nomine *Lotharingiae* contineri coepit. Qui *Lotharius* cum esset mortuus sine prole, quae secundum leges in regnum succedere posse videretur, *Ludovicus Junior*, filius *Ludovici Germanici*, primi Germanorum a caeteris orbis Francici partibus disjunctorum Regis, *Lotharingiam* universam consecutus est, atque cum *Germania* conjunxit.

Quidquid juris Reges Galliae post a. 912, quo stirps mascula *Germanica Caroli M.* extincta est, sibi in *Lotharingiam*, atque in *Belgium nostrum*, arrogarunt, illud plane sublatum est pactis conventis post id tempus factis, inprimis a. 980. *Belgium* jam ab a. 959. sub *Lotharingia inferiori* comprehendi consuevit.

§. IV. *Belgium nostrum* itaque fuit pars *Germaniae* (§. 3.), & eodem modo, quo reliquae ejus partes, administratum. Erant in eo, una cum *Dynastis regni*, *Comites*, *Praelati*, diversa potestate praediti, Imperatori subiecti, ejusque Saecul. inde XI. Vassalli, *Ecclesiarum Advocati*, homines ingenui ruri habitantes, *glebae adscripti* quam plures, oppida pauca, paulatim a Saeculo inde XIII. aucta.

§. V. *Comites* initio erant magistratus majores ab Imperatore constituti. Paulatim complures Comitatus & *Dynastiae* variis titulis coaluerunt in unum corpus. Cum territoriorum incrementis adolevit major potestas & Comitum & Episcoporum *Trajectinorum*. Cujus augmenti initia & progressus immerito injustitiae accusantur. Tandem illorum ea conditio extitit, quae nunc est imperii Principum Germanicorum, quamque a Saeculo inde 13. moris est appellare *Superioritatem territorialem*.

§. VI. Potestas Principum Belgicorum, quamdiu Imperatoribus paruerunt, tribus vinculis adstricta fuit; a) naturali; b) legibus Germanicis, c) jure speciali populi, quod nobiles & civitates tuebantur, a Saeculo inde XV. *Ordinum* nomine appellati. Libertas publica nullibi in Belgio defuit, licet non ubique pari esset firmitate ac forma. Jura, tam & privilegia proprie dicta, legitime, seu gratis, seu pretio interveniente, impetrata, sancte colenda erant. (Cui sanctitati nulli diligentius caverunt, quam *Brabantini*.) Eadem privilegia, si essent data in perpetuum, dantium successores ipso jure obstringebant.

§. VII. Apud *Frisios* & *Groningenses* alia invaluit imperii ratio. Hi alieni erant a principe inter Imperatorem &

& populum medio; donec dissidiis perpetuis vulnerati, jubente *Maximil. I. Imp. a. 1498.* in fidem *Alberti Ducis Saxoniae*, tanquam Gubernatoris, venirent.

S. VIII. In plerisque Belgii partibus magna regiminis mutatio exorta est Saeculo XV. Nec certe earum status inde deterior extitit. Mutationis auctores fuisse *Duces Burgundiae a Philippo intrepido, Johannis*, Regis Gallici, filio, orti. Hujus nepos *Philippus bonus*, Hollandiam & Zelandiam nactus est a. 1428. *Carolus Audax* Geldria potitus a. 1472. Successit *Maria* cum *Maximiliano I.* Archiduce Austriae, postea Imperatore, & illi *Philippus pulcher*. Tunc floruit meretrura. Libertatem publicam conservare studuerunt Ordines.

S. IX. In *Caroli V.* ditionem a. 1527. ultro venit Frisia.

S. X. Regio quoque Trajectina & *Transsalana* in ejus gremium voluntaria cessione Episcopi, consentientibus Capitulo, Ordinibus, Papa, devenit. Item *Groningensis* regio a. 1536 & *Drenthana* a. 1537. Possessionem Geldriae, Austriae a *Carolo Egmondano* ereptam, non prius recuperavit quietamque habuit, quam post ejus obitum & pactiōnem *Ventoensem* a. 1543 factam.

S. XI. *Carolus V.* in eo elaboravit; ut 1) jus Gallorum in nonnullas Belgii sui partes aboleret. Abolevit. 2) Id egit, ut jus vetus Germanorum in Belgium universum (excepta maxima parte Flandriae) coarctaret, illamque ejus partem tantum relinqueret, quae Belgis esset proficua, Germanis fere plus oneris, quam commodi, afferret. Id impetravit Foedere in Comitibus Augustanis a. 1548 cum Germanis facto. Tandem quaesivit, ut corpus regionum Belgicarum esset perpetuo indivisum. Conenserunt OO. Generales a. 1549.

S. XII. Promisserat singulis nationibus, se illarum jura iarta recta conservaturum. Eadem lege gubernacula a. 25 Oct. 1555 *Bruxellis* tradidit Filio suo *Philippo*, inter Hispaniae Reges II, vitam privatam ob virium defectionem praeparans, ne gloriae suae superstes moreretur Imperator. Merita *Caroli* magis agnoscebantur, cum imperare desisset.

S. XIII. *Philippus*, patri dissimilis ingenio, moribus, fortitudine, ex Belgio in Hispaniam discessit a. 1559 infenso in Belgas animo. Hujus vim brevi post senserunt.

A 3.

S. XIV.

, 2011

§. XIV. Praeludia belli civilis ab a. 1560 exorta sunt. Infectione eorum, qui a religione tunc dominante dissenserent, quietem publicam perturbabat, demigrationes augebat, mercaturam subruebat. Conventionem Nobilium de mutua defensione a. 1564 factam inmerito in numerum criminum maiestatis retulit. Sacrilegia a. 1566. facta erant nefaria, sed repressa, cum Rex ex illis praetextum sumeret mittendi exercitum ad libertatem & religionis & publicam opprimendam.

§. XV. Cum hoc venit Dux Albanus a. 1567, ut tyrannum ageret, seu res, quas gessit, seu earum formam, consideres. Regis hac in re culpa est manifesta, tum quod nimis amplam Albano potestatem dedisset, tum quod gesta non rescinderet, sed partim ea juberet, re ipsa approbaret, aut non puniret.

§. XVI. Irritati tot tantisque injuriis Hollandorum animi ad arma civilia capienda processerunt. Suam hucusque causam & exilium armis sumtis egerat **WILHELMUS I. Princeps Arausiacus**. Tandem, cum post multiplex crudelitatis genus *Dux Albanus* impetum in patrimonium privatorum, decimis exigendis, audacius faceret, OO. *Holl. m. Julio* a. 1572. cum eo Principe conventionem de armis communiter sumendis fecerunt. Inde initium belli civilis natum est, quod tolli Hollandi & pars Zelandorum gesserunt, donec foedere *Gandavensi* facto a. 1576. maxima pars Belgarum idem consilium caperet. Quam conventionem *Johannes Austriacus*, qui in gubernatione Belgii *Requenseno* successit, ac deinde *Philippus* ipse, confirmarunt. Hanc cum violasset *Johannes*, *Socii Gandavenses* ad arma redierunt, atque gubernationem generalem rerum suarum *Matthiae* a. 1578 derulerunt, uti Hollandi Zelandique *Wilhelmo I.* supremam rectionem a. 1576 speciatim contulerant sine summo imperio. Hoc enim *Philippus* nondum ereptum administrabant OO. & Gubernatores, haud sublato Regis Jure, ac quiescente ejus exercitio.

§. XVII. Cum videret *Wilhelmus*, post *Johannis Austriaci* mortem *Alexandrum* Parmensem, constitutum a Rege Gubernatorem generalem, id agere, ut divisus Sociis Gandavensibus jugum, cunctis imponeret: per fratrem suum *Johannem* effecit, ut Foedus *Trajectinum* a. 1579 feriretur.

§. XVIII. Postquam a. 1579 frustra de pace actum erat *Coloni*
ulae,

nae, Hollandi a. 1580 decreverunt, Regi obsequium renunciare: sed id decretum vulgare non prius visum fuit tempestivum, quam idem decernerent OO. GG. Qui d. 26 Julii 1581 imperium Regi rite abrogarunt.

§. XIX. Id fecerunt non jure belli, sed jure causae ab a. 1575 & 1576. armis defensae. Hujus abrogationis pleni effectus sunt computandi ex die, quo ea fuit promulgata, non ex tempore violationis jurium populi, aut initii armorum civilium.

§. XX. Imperium summum tunc fuit a Socijs Gandavenibus traditum Francisco Alençonio a. 1582, ab Hollandiis delatum Wilhelmo I. Postutriusque mortem m. Julio 1584., necesse visum fuit regale imperium continuare, idque primum offerre Henrico III. Regi Galliae, deinde Elisabethae, Reginae Angliae. Haec foedere facto m. Junio 1585 promissit, se Belgas defensuram, misitque postea Leycestrium, quem OO. GG. constituerunt Gubernatorem Belgarum, qui tunc cum Rege Philippo decertarent, Generalem. Is autem in visus d. 17 Dec. 1587 hac praefectura se abdicavit.

§. XXI. Exinde imperium summum in singulis regionibus eam formam nactum est, quam nunc habet. — Initio quodammodo dubii erant fines imperii Sociorum universorum & singulorum in singulis partibus, qui nunc sunt certi.

§. XXII. Bellum cum Philippo II., & post ejus mortem Philippo III., continuatum fuit ad a. 1609, quo inductae 12 annorum factae sunt. His finitis recruduit a. 1621, & compositum est pace Monasteriensi 30 Jan. a. 1648, qua Rex Hisp. Philippus IV. pro se & Successoribus suis omni se jure in Socios Trajectinos & terras illis cessas abdicavit.

§. XXIII. Jus, quod Germanis reliquum erat ex foedere Augustano, sublatum est eorum derelictione factisque consensum in solutionem pristini vinculi comprobantibus. Pactum quietis, amicitiae & bonae vicinitatis Paci Monasteriensi insertum, Ferdinandus III. Imp. confirmavit. Idem OO. regni Germanici placuit.

§. XXIV. Ab his initiis, ad magnum potentiae gradum virtute bellica, artibus, mercatura, sapienti gubernatione, evecta est Respublica Batava. Constat ex 7 Populis liberis, qui curam salutis communis junctis consiliis agunt, quibus accedunt *Drenthani*, etiam liberi. Cuncti continentur vinculo Juris Gentium, non publici.

C A P U T I I.

De finibus Imperii Batavi.

§. XXV.

Fines imperii Belgici in Europa sunt exigui, transmarini amplissimi.

§. XXVI. In illa fines agrorum, crebris eluvionibus a saeculo inde 13. multum coarctati sunt.

§. XXVII. Territorium Europaeum, in quo Belgae Foederati confident, aliud est singulorum proprium, aliud cunctorum commune. Hoc continet partem *Brabantiae, Flandriae & Geldriae superioris.*

§. XXVIII. Pars tractus *Ruremontani*, Belgis obvenit a. 1715.

§. XXIX. Cum Pax Monasteriensis fines imperii Hispanici & Belgici non satis exacte rexisset, transactum de illis fuit d. 26 Dec. 1661. & de finibus *Flandriae d. 20 Sept. 1664.* Verum post id tempus, duae *de his* conventiones factae sunt cum Austriacis, in quos Hispanorum jus vi pacis Trajectinae transmissum fuit: altera de propugnaculis finium imperii a. 1715. (*traité de barrière*) a. 1785. altera 22 Dec. 1718. Utrique nova derogavit. Quaedam controversiae de finibus nondum detectae sunt, sed quiescunt.

§. XXX. Ad fines extra Europam proferendos Belgas excivit intempestivum *Philippi III. R. Hisp.* interdictum a. 1599. Adierunt Orientem prospero successu, & paulatim possessiones acquisiverunt; tandem perpetuum mercaturae sedem, Batavia aedificata, in regno *Javano* collocarunt. Societas Indiae Orientalis Lusitanis, qui tunc imperio Hispanico continebantur, terras fructuosissimas cepit, & a. 1650 *Promontoria bonae spei* potita est, cujus lines aucto colonorum numero paulatim prolati sunt.

§. XXXI. Eadem ex bellis, quae cum Indorum regibus post id tempus gessit, multos fructus retulit, veluti in bello cum *Maccassarensibus* a. 1667 & cum *Ceylanensibus* a. 1766.

§. XXXII

§. XXXII. Belgae protulerunt fines imperii sui ad oras *Guineae*, quae imprimis ob mercaturam servorum magno in pretio habentur.

§. XXXIII. Fines *Guianae* Belgicae & Gallicae sunt dubii. Inter insulas, quas in India Occidentali Belgae tenent, praecipuae sunt duae: altera *St. Eustatii*, altera *Curacao*.

§. XXXIV. *Brasiliae* partem suam Belgae amiserunt, occupatam a Portugallis a. 1654 & his cessam pace 26 Aug. 1661 composita, sed demum publicata 14 Mart. 1663, a quo die obligatio utrinque contracta initium sumit.

C A P U T III.

De Natura regionum.

§. XXXV.

Ad iudicium de institutis publicis faciendum necesse est, naturam regionis cujusque cognosci, cujus incolis ars providit.

In Belgio ex aëris varii & humidi conditione multa nascuntur incommoda, quae culturam varii generis plantarum & fructuum impediunt.

§. XXXVI. Agri plerique magis arte & industria, quam naturae beneficio, sunt fertiles. In Hollandia agri pascui praevalent: in Zelandia frumentarii. Cespites bituminosi in Hollandia meliores, quam alibi, magnam agrorum copiam in lacus converterunt. Quae fossio ne hodie eodem, quo ante, modo publice noceat, in Rhenolandia optime provisum est.

§. XXXVII. Adversus maris impetum natura Hollandis tribuit colles arenarios, in quibus varii generis plantae nascuntur. Paulatim aliqua eorum pars ad culturam redigitur. Industria Hollandica ex uligine agros, ex sterilibus terris hortos amoenos genuit, & naturae quasi ipsi vim fecit, ut etiam externi fructus & flores apud nos lacte proveniant.

§. XXXVIII. Zelandia duplici agriculturae genere floret;

ret; altera, quae in tritico gignendo versatur; altera, quae per rubiam tinctorum (*Meekrap*) incolas locupletat.

Geldriae quaedam pars ericetis referta est, pars tam fabulosa, ut cultura non tentetur. Frisii ex carne & butyro exportato quaestum uberem faciunt.

§. XXXIX. Sylvis, quibus quondam Hollandia abundabat, excisis, & in villas, agros sativos aut pascuos, ac pagos conversis, parum ligni ad aedificandum & ad focum superest. Ad hunc cespites bituminosi, & ab aliquo inde tempore magna carbonum fossilium copia, aliunde importata, adhibentur. Cinis cespitum & ligni exportatur.

§. XL. Ad jura libertatis pertinet, domino cuique facultatem illos cespites effodiendi integram conservari. Id quod, cum esset in Frisia in controversiam vocatum, a. 1767 OO. ibi sanxerunt. Leges tamen, quibus cautiones in eo jure usurpando praescribuntur, sunt iustae & salutes.

§. XLI. Pro numero incolarum non satis larga apud nos sunt dona Cereris, sed a mercatoribus supplentur. His non interdicitur exportatione, quamvis caritatem frumenti valde augeat, nisi inediae vix remediabilis summum, praesentissimum, & alio modo haud vitabile sit periculum.

§. XLII. Rei pecuariae in diversis regionibus Belgicis multum operae navatur, in primis in Hollandia, & quantum ejus fieri potest, cautiones adversus luem pecoris bubuli adhibentur. Ad lanam meliorem efficiendam nihil studii praetermissum est, sed natura (§. 35.) resistit. Lana nostra exportatur.

§. XLIII. Aurum & argentum natura Belgis denegavit; industria dedit. Ferri parum est. Universe metalla ad varios usus aptanda aliunde importantur: Sal quoque ex Gallia, Portugallia & Hispania. Calx ex conchis marinis paratur; laterum magna copia ex argilla. Terra fullonica aliunde invehitur.

§. XLIV. Aquarum abundantia ex variis causis orta multum nocet. Verum Belgae solerter eas in usus suos converterunt canalium navigabilium multitudine.

§. XLV. Paludes multae supersunt, partim ex incautis agrorum effossionibus ortae, vel his auctae. Multi lacus subinde siccati sunt. Siccatio lacus *Harlemensis* saepe in disquisitionem venit. Fieri eam posse, non ambigitur, ac sumtum magnitudinem fructuum ubertate large compensatum iri, permulti arbitrantur.

§. XLVI.

§. XLVI. Incrementa sinus Austrini sunt orta ab impetu maris Germanici. Ejus usus est communis Sociorum, quorum terris attingitur. Potestas libera piscandi conventionione cum Geldris & Transsylvanis Hollandis restituta est a. 1674. Fluminis *Tae* conditio defendit Amstelodamum ab impetu hostili, sed eidem simul nocet, dum naves majores oneratas arceat.

§. XLVII. Flumina praecipua, quibus Belgium irrigatur, sunt *Rhenus*, *Mosa*, *Scaldis*. Rhenus ab antiquo bifidus, in multos fluvios succedente tempore divisus, prope *Catwykum* ignobilis deperit.

§. XLVIII. Mare Germanicum, quod territorium Belgicum alluit, incolas alit & ditat navigatione & piscatu. Dominium ejus non ex legibus nostris, sed ex Jure Gentium, aestimandum est.

§. XLIX. Ad depellenda, quae a mari & fluminibus, lacubus nascuntur, pericula, praeter colles arenarios non sibi que obvios, ars & diligentia incolarum invenit praesidia aggeribus efficiendis, (apud nos valde sumtuosis) quibus vis aquarum continetur. Ad hos algam marinam & arundinem arenariam natura largita est. Inprimis agger *West-Cappellenis*, magnis sumtibus effectus & haud parvis conservandus, rebus aliunde investis sustinetur.

§. L. Cum aggeres sint praecipua regionum maritimarum, aut fluminibus majoribus divisarum, propugnacula, leges nostrae haec instituta multis modis juvant.

§. LI. Harum legum custodes & effectores sunt constituti magistratus certi, qui viarum, aquarum, & aggerum curam agunt. Singulis eorum Collegiis certi tractus assignati sunt, & prout convenit libertati Belgicae, illis sunt adjuncti agrorum ampliorum intra quemque tractum domini, quorum maxime interest, suo & communi reliquorum nomine providere, ne sumtus temere fiant ac inale colligantur.

§. LII. Magna pars rerum ad usus quotidianos & ad varia officia necessariorum aliunde parari debet. Quo fit, ut Belgae a natura ipsa cogantur commercium cum externis expetere. Has lacunas non explent coloniae nostrae transmarinae, sed multa nobis superflua praebent, quae consuevimus ac potissimum vendamus; necessaria Populi Euro-
paei suppeditant.

§. LIII. Ex India potissimum importantur aromatum
gene.

genera, quorum Belgae habent monopolium; a cuius conservatione pendet stabilitas Societatis Indiae Orientalis. Eadem aromata sive ab aëris sive ob foli diverſi conditionem aut plane non, aut non aequè bona, in exterorum terris proveniunt.

CAPUT IV.

De Incolis.

§. LIV.

Inſignis hominum multitudo exiguis Belgii Europaei finibus continetur, cuius origo & cauſae perennes ſunt variae. §. LV. Quae cauſae alibi impediunt, quo minus idem civium numerus conſervetur, aut prole aucta increſcat, illis apud nos variis inſtitutis & continua exterorum affluentia remedium adhibetur.

§. LVI. Demigrationes olim haud infrequentes hodie ſunt rariae & exiguae, ſublatis migrandi cauſis. Sua bona ut ſciunt Belgae, opera datur, ingeniis excolendis. Ad iquam rem continuum inter eos, praecipue in Hollandia, commercium, Scholae, legendi ſotium & cupiditas, multum valent.

§. LVII. Ingenii acumen ex variis rebus in Belgio inventis, aut ad maiorem perfectionis gradus evectis, ceratur.

§. LVIII. Sermo Belgarum origine idem eſt, quo nationes ad extremos Germaniae inferioris terminos prolatae uti conſueverunt. Diligenter excolitur. Multa eloquentiae ac poeſeos guſtusque melioris ſpecimina quotidie eduntur.

§. LIX. Incolae pro inſtitutis vitae privatae in duo genera dividi poſſunt. Quorum alterum vel republicae vacat, vel labore quaestuoso rem facit. Alterum redituum ſuorum magnitudine contentum honeſto otio perſequitur. In utrumque conſervandum prudentiam publicam eſſe intentam oportet.

§. LX. Opes gentis aeſtimari debent ex opibus privatorum univerſe conſideratis. Harum magnitudo ex foeneratione

rationibus multis, ex usuris exiguis, sub quibus pecuniae aërio creduntur, ex caritate pretii mercium operarumque venalium, aestimari potest.

§. LXI. Divitiae gentis comparatae sunt diligentia & frugalitate. Diligentiam genuit necessitas, educatio & consuetudo alit, leges festis diebus, praeter paucos, tollendis juvant.

§. LXII. Frugalitas alia eorum, qui opes conquirunt, alia eorum, qui conquisitis utendo simul cavent, ne temere dissipentur. Hodie luxus quidam moderatus reipublicae prodest, sed semper nocuit ac nocebit immoderatus & necessarius.

§. LXIII. Genera laboris quaestiuosi inter homines municipales & ruricolae divisa sunt, eamque differentiam leges ac privilegia tuentur, quam tolli multae causae prohibent.

§. LXIV. Pauperibus & egenis non tantum privata liberalitate, sed & publica, subvenitur. Ne eorum ingruat numerus, partim legibus cautum est, partim providentia magistratuum tempestiva caveri, & ut quisque, qui publicis impensis alitur, opera sua publice profit, quantum potest, effici debet.

C A P U T V.

De civium aequalitate & differentiis.

§. LXV.

A civibus in Belgio collocatis distinguendi sunt Vasalli & externi, qui se vinculo societatis civilis non obstrinxerunt.

§. LXVI. Externi, seu possessionibus praediti, seu tantum commorantes intra fines imperii Belgici ad certum tempus, alii jure communi utuntur, alii singulari. Jus commune aequum cunctis externis tribuitur, nempe quod jure quodam Gentium Europaeo recte petitur, abolita veteri iniquitate in peregrinos, salvo tamen jure retorsionis. Cujus vis ad *jus albinagii* extendi consueverat, atque etiamnum in more tributum

24. BREVIS EXPOSITIO

butum abeuntibus, aut hereditariis ad externos delatis, imponendi cernitur. (*het recht van isfue*). Jus singulare praecipue Ministris exterorum publicis tribuitur, (qui sunt accurate distinguendi ab aliis, quibus negotia pecuniaria ab externis principibus mandantur) & ex pacto quibusdam nationibus.

§. LXVII. In civitate libera jura civibus omnibus aequa sunt eatenus, ut non temnantur aut premantur.

§. LXVIII. Jura Civitatis in Belgio alia sunt communia Belgarum omnium, veluti ea, quae factis in communem utilitatem foederibus nituntur; alia propria singularum nationum societate devinctarum; alia propria singulorum oppidorum & corporum in eodem territorio.

§. LXIX. Juris aequatio inter cives in singulis territoriis est intelligenda salva discrepantia quorundam jurium praecipuorum, quae, praesertim a causis primordium reipublicae antegressis orta, per hanc constitutam tolli non potuerunt, ne cui sub libertatis umbra fieret injuria. Hodie haec differentia revocari potest ad 5 fontes, ex quibus nascitur.

§. LXX. Cives differunt origine; alii enim sunt nati, alii adscititii. Inter utrosque multum interest in honoribus capeffendis; quamobrem hi indigent literis Imperantis, quibus pares civibus natis fiant (*brieven van naturalisatie*). Illae tamen non ubivis ad honores sine exceptione omnes aditum aperiunt.

§. LXXI. Jura quaedam differunt ob diversum natalium decus. *Nobilis* vocabulum saeculo XI. & quibusdam sequentibus aliam habuit significationem, quam quae hodie illi voci tribuitur. Qui nunc appellantur *Nobiles*, olim dicebantur *ingenui* aut *viri militaris ordinis*. Nascebantur. Serius incipiebant creari. A diverso gradu militari, quem obtinebant, diverso nomine appellabantur. Peculiari significatu *principum ministeriales*, sed salvo statu libertatis suae, dici solebant, a Vasallis distincti, nuptiis inter se ob varias causas, quae tunc probabiles erant, conjuncti.

§. LXXII. Horum nobilium jura antiqua magnam partem, quod iniqua erant, aut in desuetudinem venerunt, aut legibus abrogata sunt. Jura eorum, quae super sunt, alia sunt in Belgio omnium communia, alia singularum Nationum legibus descripta: & haec porro diversa, prout quis-

quisque in Ordinem quendam equestrem adscitus est, aut non est. Inter nobiles externos, qui quondam his in terris magnas possessiones habuerunt, referendi sunt duo Ordines; alter *Melitenfis*, alter *Teutonicus*. Hujus *Balixia Trajectina* a caeteris in Germania sitis separata est, & nobilibus Belgicis attributa.

§. LXXIII. Jura civium, qui in oppidis vivunt, maxime differunt, prout haec aut tantum sunt municipia, aut civitates imperii confortes. Patriciis ab avis multum decoris & commendationis accedit. Jus praecipuum legibus haud datur.

§. LXXIV. Servitus Germanica rucolarum in his terris paulatim exolevit, sublata lege generali non est. Superfunt *glebae adscripti* in quibusdam partibus, & quaedam vestigia onerum, quae ab illa servitute originem duxisse videntur. Servi, quales sunt in regionibus transmarinis, in Belgio non sunt. Nec tamen iidem servi, cum in hoc veniunt, ipso aeris liberioris haustu manumittuntur.

Inter cives quaedam est differentia juris ob discrepantiam religionis publicae ab illis sacris, quae tolerantur, uti ostendetur *Cap. IX*.

C A P U T VI.

Bona Civium. Primo loco Libertas.

§. LXXV.

Bona civium appellamus commoda, quorum complexu alliciuntur cives & retinentur. Inter haec primus locus tribuitur *libertati*.

§. LXXVI. Libertas civilis alia est *publica*, alia *privata*. Differt a *licentia* & *anarchia*. Accipitur sensu Politicorum, qui differt ab interpretatione *libertatis moralis*, in qua Philosophi robur felicitatis humanae ponunt. Libertas civilis habet gradus. Summus est in confinio servitutis.

§. LXXVII. Libertas Belgarum privata non arctata nisi legibus, quarum communem utilitatem quisque perspicere potest,

potest, armatur defensione publica adversus quamcunque oppressionem.

§. LXXXVIII. Leges ita feruntur in Belgio, ut libertas non constringatur, nisi re bene deliberata, & cum expediat, communicata cum illis, quorum utilitas privata vetare videtur, ne nova lege obligentur. Lex non perferatur, cum prospicitur, fore, ut malum majori malo tollat. Quales sunt complures leges sumtuariae alibi conditae.

§. LXXXIX. Libertas privata non est ferocitas, nec licentia maledicendi ac criminandi. Quod citra injuriam publicam & privatam agi nequit, illud nec dici, aut typis vulgari, licet. Hinc natae leges, quibus coercentur libelli famosi & seditiosi. Repudiato licet dominatu, quem vocant in conscientias, tamen non vocatur servitus religionis, ubi non concedatur procax licentia religionem naturalem aut publicam explodendi.

§. LXXX. Leges libertatem constringunt potissimum ob 4 causas: ad pietatem inter parentes, liberos, ac propinquos conservandam; ob navigationis & mercaturae rationem; ad amicitiam cum exteris colendam; ad varia vitae incommoda ab illis, qui pro libertate naturali agant, ipsis depellenda. Quo spectant varia edicta aedilitia.

§. LXXXI. Ad libertatem Belgarum referimus, neminem apud nos invitum militare, nisi urgente necessitate summa.

§. LXXXII. Discessus ex Belgio non fraudulentus omnino liber est; excepto tributo, quod abeuntibus imponi diximus, (§. 66.) quodque conventis recentioribus magis magisque aboletur.

§. LXXXIII. Nemo expellitur, nisi a iudice damnatus. In Hollandia tamen tempore belli civilis ante rempublicam institutam, & post id tempus, civitates imperii participes discessum civibus turbulentis & seditiosis imperandi jus obtinuerunt, quod etiamnum manet, salvo tamen jure ejus, qui tali jussu se laesum esse putat, querendi apud Ordines.

§. LXXXIV. Facultas domini statuendi de re sua, quod commodum judicet, non impeditur, nisi ob 4 causas. Inter has ius imperii eminentis raro usurpatur.

§. LXXXV. Privilegia civium singulorum aut corporum sancta esse, non tam est juris Belgici, quam communis. In his concedendis magna cautio adhibetur, ne libertas reliquorum nimis diu restringatur. Quaedam monopolia

polia solertiae excitandae causa ad tempus tribui, non tantum haud est injustum, sed etiam salutare.

C A P U T VII:

Securitas Civium.

§. LXXXVI:

Quius privatorum continetur sub quiete publica; sed seorsum considerari potest, ut instituta publica, quae ad eam conservandam pertinent, dilucidius intelligantur.

§. LXXXVII. Quies publica, tum interna, tum externa, variis adminiculis nititur suo quaeque loco exponendis.

§. LXXXVIII. Quies privata, in sanctitate jurium cujusque posita, defenditur legibus, judiciis, magistratum vigilantia.

§. LXXXIX. Leges, quibus jus privatum constituitur, aliae sunt *peregrinae*, aliae *domesticae*. Haec nunquam fuere Belgarum omnium communes. Proinde illi jure diverso moribus introducto aut scripto uti pergunt. Cum sint origine Germani, horum antiqua instituta olim retinuerunt. Propria quaedam habuere Frisii, tum & illae partes, quae sub *Saxonia* quondam comprehendebantur. *Francorum* leges, antequam illi in Galliam concederent, instituta vetera parum mutasse videntur. Leges & Capitularia Francorum saeculo 8 & 9. non tantum juri privato, quantum statui ecclesiastico & administrationi imperii constituendis, inservirent videntur. Complura instituta *specialia*, quae pro jure valebant, moribus utentium introducta sunt ruri & in oppidis. His accesserunt, quae a Principibus, a conventionibus & civium sponfionibus, a magistratuum edictis, & prudentum responsis, originem duxerunt.

§. XC. Studium legibus rempublicam ordinandi effloruit sub Burgundis & Austriacis. Post rempublicam institutam haec Patrum primaria cura fuit. Attamen legum, quibus utimur, corpus non ubivis publica auctoritate hucusque prodiit.

§. XCI. Leges de criminibus vetustae, a Romanis diversae, seu poenas, seu delictorum naturam & probationem spectes, haud parum superstitionis redolebant, & eorum

temporum opinionibus nimis indulgebant. Modus cum criminosis agendi moribus regebatur. Horum discrepantia nostro quoque tempore, tum in eodem territorio, tum in diversis, superest.

§. XCII. Rem illam male digestam emendare, & ad communem quietem magis dirigere, studuit *Carolus V.*, valde severus in dissensu de religione puniendo, quasi esset crimen, & ad *a. 1550.* ultra modum aer. *Dux Albanus* operam dedit, ut 1) jus civile moribus introductum sub incudem vocaretur, quod factum non est, 2) ut mores & leges criminales emendarentur, quod facere tentavit duabus legibus editis *a. 1570.*, quarum vulgaris editio in quibusdam articulis vitiosa est. Harum vis sublata est conventionem *Gandavensi*, quam Rex comprobavit, (§. 16.) neque unquam publica lege restituta. Hinc in plerisque partibus Belgii constitutio *certae* disciplinae juris criminalis exoptatur, salvo interim usu juris naturalis, & partim Juris Romani, in his judiciis.

§. XCIII. Jus *Canonicum* & *Pontificium* apud nos quoque, salvis privilegiis ecclesiae Belgicae, ac juribus Principis, invaluit in foro, & nulla lege sublatum est. Jus *Fœdærum* aliud est commune, aliud Belgicum. Hoc provincialiter differt. Quo deficiente ad illud recurritur.

§. XCIV. Jus Romanorum paulatim introductum est primum in negotiis extra iudicium gestis, postea in causis in iudicium adductis. Cujus novi moris lites agendi, praeter pretium operis internum, variae causae fuerunt.

§. XCV. Crevit ejus juris auctoritas inprimis institutis judiciis superioribus. Quanquam juris scripti vim singulari lege non acceperit, nisi in Frisia; tamen in singulis Belgii partibus vim legis generalis habet, ubi desunt leges clarae certique mores patrii.

§. XCVI. Fines ejus auctoritatis plerique Belgae non definiverunt. Hinc nec apud nos desunt in foro controversiae in multis causis, quousque illarum legum definitione aut argumentis uti liceat. At certis tamen regulis in re tanti momenti opus est: quae pro diversis generibus causarum, de quibus dubitatur, ad 4 capita redigi posse videntur.

§. XCVII. Disputationum ordo (seu praxis) in foro civili longe alius fuit ante saeculum XV, quam ex quo jus Romanum & inprimis jus Canonicum hoc in genere praevaluit. Modus lites tractandi erat simplex, celerior, provocaciones

rarae

raræ ac pro re nata nullæ, sumtus exigui. Judices magis uso, quam artis disciplina, conformati. Hi ubi non erant certi, ibi satis litium maxime ambiguis jactabantur litigantes.

§. CXVIII. Hodiernus in foro civili modus agendi in singulis regionibus discrepat. Antiquæ simplicitati propior est *Drenthanus*. Judicia communia Foederatorum sunt nulla; nisi Hollandorum & Zelandorum ab a. 1576. arctius conjunctorum. Jurisdictio patrimonio adhaerens passim tripartita est, sed nulla in Frisia, uti nec ibidem est jurisdictio Feudalis. In plerisque regionibus Parium curiæ de feudis judicium sublatum est. Jurisdictio ecclesiastica adstringitur ad causas, quæ nostris legibus ecclesiasticæ habentur. Jus de non evocando inter præcipua libertatis præsidia refertur, idque merito, modo recte intelligatur. Arresta fundandæ jurisditionis causa aliquanto facilius conceduntur in Hollandia; attamen id jus nonnullis conventionibus restrictum est. Ante litis contestationem concordia serio tentatur. Qui mos ad lites minuendas multum valet. Appellatio & Revisio in plerisque regionibus conceduntur.

§. XCIX. Forma judiciorum criminalium, præcipue *Vehmicosum*, olim plane alia erat, quam quæ nunc est. Emendatione valde indigebat, ne aut nimium in his rebus fieri pergeret, aut parum.

§. C. Hodie accusationes privatae sunt inusitatae, sed ab accusatore publice constituto fiunt. Huic tamen quandoque licet, transigere cum delinquentibus modo legibus præscripto. In Hollandia non est idem prehensionis forum, quod in Geldria. Modus, quem vocant *processum ordinarium* & *extraordinarium*, in Hollandia usitatus valde differt a jure Frisico. Vetus poenarum crudelitas abolita est. Publicationem bonorum, licet per se non injustam, in quibusdam Belgii partibus lex abrogavit.

§. CI. Vigilantia magistratuum non tantum eo spectat, ut leges exerceantur, sed imprimis, ut, adimenda impunitatis spe, homines a consilio delinquendi legum & judiciorum metu tempestive revocentur.

CAPUT VIII.

Subsidia, quae spectant ad ingenia & animos perficienda. Inprimis de Academiis.

§. CII.

Libertas & quies ideo expetuntur, ut unusquisque in studio vitae jucunde ac commodè transigendae haud impediatur. Ad vitae suavitatem plurimum facit ingenii cultus, sed ad veram felicitatem is demum ingenii exculti usus valet, quo fit, ut animus virtute informetur.

§. CIII. Qua in re efficienda multum est situm in educatione publica & privata, quarum haec non tam legibus, quam moribus, regitur.

§. CIV. Scholarum, in quibus alacriora ingenia, sive ad vitam privatam jucunde degendam, sive ad academias ingrediendas, praeparantur, varii apud nos gradus sunt, atque in illis praesertim Latini Graecique sermonis cultus impigre exercetur.

§. CV. Media inter scholas & Academias Gymnasia nonnullis in regionibus florent.

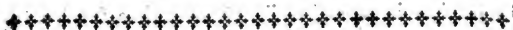
§. CVI. Academiae in Belgio institutae sunt 5. Ad exemplum Leidensis, a *Wilhelmo I.* Patre Patriae pro ea, qua praeditus erat, potestate fundatae, & inauguratae *d. 8. Febr. a. 1575.*, reliquae succedente tempore institutae sunt, & de republica optime mereri pergunt.

§. CVII. Instituta Academiarum Belgicarum imitantur Germanica, sed tamen ab his in quibusdam rebus, a Britannicis autem & Gallicis magis discrepant.

§. CVIII. Academiae Leidensis instituta a reliquis Academiis, in Belgio differunt jurisdictionis ratione, quibusdam privilegiis & adjumentis publicis.

§. CIX. Fuerunt in Belgio a ducentis inde annis viri egregii non tantum in Academiis, sed & inter magistratus & privatos, alii indigenae, alii externi, qui in omni disciplinarum & artium liberalium genere eminuerunt.

C A-

C A P U T IX.

De Statu Sacrorum & Juribus Ecclesiae Batavae.

§. CX.

Justitiae inter privatos colendae, & fidei inter eos, qui regunt ac reguntur, adstringendae, firmissimum vinculum est religio naturalis & Christiana ab erroribus liberata, cum ad animos flectendos honestique amore incendendos dirigitur.

§. CXI. Sententiarum de religione & rituum sacrorum varietas alias ab aliis ecclesias separavit. Potissima partitiō Ecclesiae Christianae est in eam, quae *Romano Catholicae*, & eam, quae *Protestantium*, nomine appellatur.

§. CXII. Sub postrema continetur Ecclesia in Belgio *publica*, quae ideo dicitur *dominans*, quod, qui ad gubernacula sedent, in eam adscripti sunt, non quasi in sententias privatorum dominetur. Has enim, quatenus societatem non perturbant, ab imperio liberas esse oportet. Non ex doctorum hominum opinionibus, sed ex dogmatibus publica auctoritate approbatis, quae traduntur in formulis, seu libris, quos vocant, *symbolicis*, notio ecclesiae Belgicae & jus ei affixum dignoscitur.

§. CXIII. Haec ecclesia initio privata, ante a. 1572. perpetuis insectationibus lacerata, bello civili exorta citius in Hollandia & Zelandia caput extulit, alibi difficilius. Tandem abolito Philippi imperio ad certam formam ubivis redacta est. Capita religionis sancita sunt in Synodo *Dordracensi* a. 1619, quae se tuituros esse cuncti Socii a. 1651. declararunt.

§. CXIV. Ecclesiae status florens multum ex verbi divini interpretibus, horumque scientia, voluntate, prudentia, pendet. Ideo leges etiam *annariae* sunt factae. Isti interpretes sacrorum oraculorum meritis distinguuntur, non gradu honorum aut potestatis.

§. CXV. Ante religionem in Belgio emendatam eadem erat ecclesiastici regiminis ratio, quae in reliquis Europae partibus; nempe ad Papam, Episcopos, Praelatos, pertinebat

bat potestas sacra. Qui ne illa abuterentur in fraudem imperii civilis, aut jurium ecclesiae Belgicae, quae tunc erat, principes Burgundici & Austriaci identidem caverunt.

§. CXVI. Postquam religionis emendatae cultores in ecclesiam publicam in permultis Europae partibus coaluerunt, imperio paene infinito antistitum sacrorum sublato: potestas principum in sacros civium coetus restituta est, quatenus est pars imperii civilis. Cui accessit alia potestas, singulari fiducia Principi iisdem, quibus cives, sacris addicto delata, alibi latior, alibi adstrictior.

§. CXVII. Haec rectio suprema ecclesiae in Belgico pertinet ad imperantem in suo quemque territorio. Huic ut illa committeretur a primordiis inde reipublicae, non tam exempla vicinarum gentium effecerunt, quam manifesta ecclesiae ob arcum ejus cum republica vinculum utilitas, ejus cognitio membra omnia, ut tacite consentirent, merito commovit.

§. CXVIII. Ex hac rectione imperanti, tanquam membro Ecclesiae, commendata manarunt leges & instituta ab illo in singulis Belgii regionibus facta, quae & ad quietem, & ad perfectionem, ecclesiae publicae spectant. Socii universi in communem ejus regendae normam haud consenserunt. In Synodo Dordracena statutam approbarunt Hollandi ac Trajectini, sed quasvis molitiones ejus usum introducendi severe prohibuerunt Frisii. Salvis juribus suis vim habituram statuerunt Transilvani.

§. CXIX. Ad quietem ecclesiae conservandam multum valet tempestiva silentii dissidentium innocui indictio & legitima virorum civilium auctoritas, quos imperans Synodis moderandis praeficit. Hae sunt aliae generales, aliae speciales. Conventus solennis 22. Pastorum ecclesiae, qui quot trienniis Hagae Leidaeque habetur, ad res ecclesiae ordinandas non spectat, sed ad certa negotia adstrictus probabili de causa repetitur.

§. CXX. Perfectio ecclesiae est consensus institutorum & eorum, quae agunt ipsius ministri ac membra, cum eo bono, quod illa sibi, tanquam supremam legem, proponit. Sub perfectione continetur prudens curatio liturgiae, & eorum, quae ad incitandam pietatem apud nos statuuntur.

§. CXXI. Ad eandem refertur cura pauperum & egenorum, Pars bonorum, quae quondam ecclesiae propria fuc-

fuert, in hunc quoque usum impenditur. Haud injuria tamen pars eorundem bonorum ad usus profanos, exigente necessitate, *saec.* 16. ab OO. applicata fuit.

§. CXXII. Cum, ut bene sit ecclesiæ, multum sit situm in ejus Pastoribus; (c. 114.) leges nostrae etiam reipublicae causa caverunt variis modis, ut ovile sacrum committatur non nisi viris idoneis, hoc est, peritis & probis, seu a Patronis, seu a Senatu ecclesiæ cujusque res moderante, seu ab universis, qui ejusdem sunt paroeciae confortes, fiat nominatio aut constitutio. Magistratus in hoc negotio ex cujusque loci lege aut consuetudine interveniunt.

§. CXXIII. Curatio ecclesiæ, haud exclusa imperantis cujusque & magistratuum cura, est propria Senatus selectorum membrorum ecclesiæ cujusque (*Kerkenraad*), *Classium*, *Synodorum* specialium. Horum corporum quoque est jus dicere, sed nonnisi de causis ecclesiasticis. A Senatu ecclesiæ cujusque provocatur ad *Classies*, ab his ad *Synodos*. In *Zelandia* *coetus* eo munere funguntur. *Synodorum* *Gallicarum* alia apud nos est ratio atque *Belgicarum*.

§. CXXIV. Ab ecclesia publica variis juribus differunt ecclesiæ toleratae.

§. CXXV. Hae in plerisque negotiis utuntur jure communi. A *regimine* & *beneficiis*, quae in ecclesiam publicam contulit Imperans, excluduntur, nisi aliqua nominatum ad nonnullas sint prolata.

§. CXXVI. Necesse visum fuit, Romano-Catholicorum conditionem a cæteris, quæ a publica dirimuntur, ecclesiis distinguere tum in admittendis sacerdotibus, tum in jure nuptiarum cum Protestantibus, tum in quibusdam aliis negotiis. Quae ex pacto illis debentur, ea religiose praestantur.

§. CXXVII. Eadem Ecclesia in duas partes in Belgio divisa est. Inter quas non de dogmatibus ad substantiam illius ecclesiæ relatis, sed de finibus imperii in eam Pontificii regundis, est dissensio. Altera superesse in Belgio regimen Episcopale affirmat, altera negat.

§. CXXVIII. Judaeorum aliquanto florentior & publice utilior in Belgio, quam in plerisque regnis, est conditio.

C A P U T X.

Fontes alimentorum & opum. Primum Navigatio.

§. CXXIX.

Non tantum agricultura, sed & navigatio Belgarum industriam & solertiam ab antiquo exercet.

§. CXXX. Navigatio duplex est; alia maritima, alia finibus Belgii continetur. Haec illi adminiculatur, utraque reipublicae.

§. CXXXI. Navigationis maritimae propria sunt commoda quatuor. Illi studium ac subita & insignia incrementa superiori saeculo dedit utilitas ex variis causis nata.

§. CXXXII. Naves onerariae Belgicae etiam externis locantur. Nihil fere lucri, sed quandoque haud parum damni, capit respublica ex locatiore earum navium imprimis in bello, quo alii inter se populi decertant, facta, quae sumtu Belgarum alibi fabricatae, ornatae, oneratae, nauis instructae, velum Belgicum praeferunt, ut externi tutius mercentur.

§. CXXXIII. Navalia Belgica optimi generis ligno undique conquisito, & singulari parsimonia in sumtibus fabricationis, excellunt.

§. CXXXIV. Leges & instituta publica multis modis navigationem adjuvant, removendis illis, quae obstant, efficiendis, quae profunt.

§. CXXXV. Cum litorum nostrorum difficilis sit aditus: id agitur, ut non desint jurati vadorum cursusque, quem navis tenere debeat, indices, officique sui munere recte fungantur. Insuper sunt indicia vadorum locis opportunis posita, ignesque periculi monitores. Despoliationi naufragorum leges & magistratuum diligentia obstant. Res ex naufragio servatas non capit fiseus, nisi neglectas per tempus lege aut moribus praefinitum.

§. CXXXVI. De contributione post jactum mercium, de contractu, quem vocant Bodmeriam, de suscepto venturae periculo, seu assecuratione, leges nostrae quibusdam partibus differunt ab externis.

C A.

C A P U T XI.

Piscatus maritimus.

§. CXXXVII.

Partitio piscatus maritimi in magnum, parvum, & ba-
laenarum legibus comprobatur. Ex isto, nempe halecum,
piscatu olim rediit quaestus uberior, hoc saeculo multis
de causis extenuatus, sed adhuc sufficiens, ut legum ac
magistratuum providentia cum conservari, praemiisque pu-
blicis & immunitatibus incitari necesse sit.

§. CXXXVIII. Leges inhibent sive negligentiam sive
avaritiam piscatorum & mercatorum, qua fieri possit, ut
opinio ubivis pervagata de praestabili conditione halecum
Belgicarum minuatur. Coercent porro eorum aviditatem,
qui adjuto externorum piscatu nostri nervos incidere
ausint.

§. CXXXIX. Ne aliae Gentes libertatem piscandi in-
terturbent, identidem provisum fuit, etiam pactis cum
hoste factis, ut quiete piscari liceat. Conventio cum Ham-
burgensibus facta d. 22. Maji 1609. religiose conservata
piscatui nostro in Germania prodest.

§. CXL. Leges certum tempus & certa loca huic pi-
scatui praefiniunt, atque ea de cadis &c. praecipiunt, quibus
diligenter observatis fieri potest, ut praestantia halecum a
Belgis apparatarum ubique apparere pergat. Eodem con-
silio intentior ejus rei cura Collegio cuidam speciali man-
data est in Hollandia.

§. CXLI. Piscatus Groenlandici occasio tristis, jus
liquidum; quippe quod nititur jure Gentium & longinqua
possessione. Si quando Dani controversiam moverunt,
perpetuo id conservatum est, aequae ac jus piscandi haud
procul ab Islandia.

§. CXLII. Ex piscium circa Groenlandiam & in freto
Davissii captura, nunc cuivis civi libera, emolumenta egre-
gia quondam percepta sunt, sed a 30 inde annis ea cum pluri-
bus gentibus Europaeis magis sunt communia, ideoque mi-
nora.

nora. Quae conservari cum valde interfit reipublicae, is quoque piscatus praemiis excitatur. Nec minus opera diligens piscatui aefellorum marinarum datur. In mari litoribus nostris proximo non eodem, quo ante, successu retia jaciuntur, forte ob leges de horum forma a 20 inde annis & amplius neglectas.

C A P U T X I I .

Opificia. Mercatura.

§. CXLIII.

Agriculturae, opificiorum, mercaturae vinculum est arctissimum, quod ne solvatur, merito cavent, qui rempublicam regunt.

§. CXLIV. Officinae Belgicae complures, quod olim mercium undique expetitarum copia fuerint instructiores, quam hoc tempore, variis causis factum est.

§. CXLV. Qua de re ut judicium rectum fieri queat, inquirendum est in causas internas & externas status officinarum florentis, qui in absolutum & relativum dividi potest.

§. CXLVI. Causae, quae veterem illum florem progenerunt, internae maxima ex parte supersunt; externae non aequae. At ne his mutatis depereat quaestus toti reipublicae proficiuus, & ad conservandam oppidorum amplitudinem necessarius, leges bonae provident illis, quae obstant, quantum ejus fieri potest, submovendis. Dantur diligentiae praemia publica & privata. Plus vero in his rebus efficiendis praestare potest vigilantia tempestiva magistratuum in singulis oppidis, quam potestas imperantis.

§. CXLVII. Collegia opificum (qualia apud nos non esse, exteri nonnulli temere credunt) eo, quo initium sumserunt, tempore utilia, hodie vel universa, vel magnam partem, aboleri, ac libertatem laboris quaestuosi plenam singulis municipibus restitui, (si juxta fieri posset) re & exemplo periculosum videtur. Corruptelis eorum mederi, & modum operis faciendi ad majorem opificum

cum ipsorum, & ad communem incolarum utilitatem dirigere, a mente privilegii, quod acceperunt, haud alienum est.

§. CXLVIII. Mercatura Batavorum cum externis perantiqua est. Valde crevit a saeculo inde 13. Virile robur nata est ab a. 1602 ad 1650.

§. CXLIX. Principatus, quem tunc tenuit, &, paene dixerim, dominatus causae aliae fuere physicae, aliae morales, aliae politicae.

§. CL. Inprimis ad eam evehendam multum valuerunt causae externae, nempe status Europae superiori & partim ineunte hoc saeculo, atque conjunctio Belgarum cum populis externis studiose quaesita & conservata, ut mercaturae nostrae esset proficua.

§. CLI. Causis externis mutatis non omne, in quod mercatura dividitur, genus aequae, atque olim, florere potest. Superfunt tamen rami hujus arboris procerae haud pauci, in quibus Belgae non tantum haud cedunt exteris, sed & illos superant.

§. CLII. In primis nummorum commercio praevalent, Grandes pecuniae summas collyborum dominis numerando, ampliores aerariis Belgicis aut exteris foenerando, rem familiarem amplificant.

§. CLIII. Cum maxima Gentium Europaeorum parte, si quasque sigillatim confideres, parum quaestuose mercantur (e. c. cum Gallis): si rem universe spectes, cum sint mercium totius orbis portitores & negotiatores, quod in quibusdam regionibus pecunia sibi comparant, ac perdere videntur, id in aliis locis (praecipue in *Germaniae* magna parte) cum foenore lucrantur.

§. CLIV. Adjumenta mercaturae publica petuntur ab amicitia & foederibus cum exteris, & a tutela, cum opus est, armata navium, ne in cursu, quem tenent, legitimo impediuntur. Similiter auxilia mercaturae adversus exterorum aemulationem, & contra exitiosam mercatorum aviditatem atque improbitatem vindicandae afferuntur. Id quod fit legibus aliisque institutis, veluti levioribus aut nullis mercium vectigalibus exigendis, quae importatae aut evectae officinis prosunt; iis tributorum generibus, quae mercatoribus praecipue officerent, evitandis; praeterea eorum, quae ad fidem inter hos tuendam pertinent, diligenti curatione, jurisdictione prompta in quavis obligatione *ex cambio* nata, severitate adversus fraudatores & decoctores, ac simul

simul aequitate in negotiatores, quibus magis aspera vis fati, quam sua culpa, nocuit.

Mercaturae, quae intra fines Belgii continentur, artic. 18. foederis Trajectini & pacta specialia consulunt.

§. CLV. In primis mercaturae ubivis nocet prava rei nummariae conditio. Cujus si ipse, qui imperat, causa sit, triste id est & exitiosum; sin sint privati, sine mora fontem tanti mali obstrui, cujusvis reipublicae refert. Intenditur, magno mercaturae malo, pretium proborum nummorum raritate certi eorum generis, quibus vel ad res promercales comparandas, vel ad majores summas solvendas, opus est. Quanta autem rerum confusio ex nummis studiose corruptis, aut ex illa, quam diximus, raritate nimia existat, ea confirmant, quae acciderunt regente Belgium *Maximiliano I.*, & in primordiis reipublicae. Magnam partem calamitatum, quibus premerentur, qui bonae causae faverent, ex varietate pretii nummorum in Belgio nasci, a. 1579. in concilio OO. GG. questus est *Wilhelmus I.* Quod Belgarum universe interesset, ad eandem normam nummos fieri & expendi, Gandavenfes jam agnoverant Socii, sanxerunt Trajectini, licet jus nummos percutiendi non sit commune, sed Socii in finibus cujusque suis proprium.

§. CLVI. Foederati de certo nummorum pretio interno convenerunt, a quo singulos discedere vetat artic. 12. foederis Trajectini. A nummis ex lege, in quam unanimes consenserunt, percussis differunt, quos mercatores in privatos usus cudi curant, veluti ducati, qui ad normam Germanicam a. 1559. definitam feriuntur. Externorum nummorum nullum, nisi ex materia, pretium statuitur.

§. CLVII. Pro impensis & pro jure imperantis, vel dicam, pro opera, quam impendi in rem nummariam curat, definita de pretio nummorum interno fit deductio, & aerarium locupletat.

§. CLVIII. Mala ex nummis privato ausu depravatis orta genuerunt necessitatem poenae severae talibus corruptoribus irrogandae. Similiter cum materiae raritas officiat monetis, illius exportatio merito vetita est.

§. CLIX. Soli ut nummi in Belgio percussi valeant; Civitatibus quibusdam, quae Imperatorum beneficiis jus nummos flandi quondam adeptae fuerant, certa pe-

pecuniae summa ex aerario Foederatorum communi annuatim numeratur, ut jure suo non utantur.

§. CLX. Difficultas in permutatione nummorum, quae in initio reipublicae multum incommodi importabat, occasionem dedit *mensae Amstelodamensi* instituendae (*Wisselbank*). Hujus usus in mercatura juvanda eximius est, uti quoque in pluribus emporiis profunt fora mercatorum, in quibus hi statim tempore quotidie congregati Europae universae commercium sustentant, juvant, & quodammodo regunt. Ab illa mensa, cui pecuniae privatorum commendantur, differt aliud genus mensarum, quae nummos sub pignoribus credunt (*Lombards*). Quod institutum in oppidis ad coercendam foeneratorum improbitatem circa finem saec. 16. visum fuit necessarium, & ad mercatores quoque, qui versantur in angustiis, expediendos haud parum facit.

C A P U T XIII.

De Coloniis & Societatibus Indiae Orientalis & Occidentalis.

§. CLXII

Veteres Coloniae alio consilio deduci consueverunt, quam quo suas nunc in regionibus transmarinis ponunt Europaei. Profunt in universum Europae. Nocuerunt quandoque singulis Gentibus, seu quod hae earum multitudinem & amplitudinem ex viribus suis haud metirentur, seu quod in legibus aut administratione vitium aliquod admitterent. Coloniae Belgicae multis modis patriae profunt. Regula administrationis earum prosperae certa & perpetua haec esse videtur: per Colonos bene sit patriae, nec propter hanc colonis male.

§. CLXII. Quicquid extra Europam possident Societates in Belgio institutae, illud summo Foederatorum imperio subest. Huic subjecta potestas homines in regionibus transmarinis collocatos regendi praecipue pertinet ad duas Societates. Quarum prima est, quae in *India Orientali* sedem

sedem fortunarum suarum posuit. Huic, ut sola in illis finibus mercaretur, privilegium *d. 20 Mart. a. 1602.* dederunt Foederati. Res ejus subito & mirifice creverunt. Acquisivit opes, occupavit possessiones, territoria, imperium, cujus fines latius patent, quam terrae Foederatorum Europaeae.

§. CLXIII. Haec Societas est coetus privatorum, qui in Belgio nihil habet imperii, in regionibus autem suis, quas administrat, non aliud, quam subjectum supremæ Foederatorum potestati, & horum legibus. Ab his protegitur. Horum voluntate uti initium sumsit, ita & continuatur.

§. CLXIV. Cum sit subjecta Foederatis, (§. 163.) rationes administrationis suae illis reddit, & definitas pecuniae summas communi eorum aerario dependit.

§. CLXV. Commoda Societatis sunt commissa prudentiae ac diligentiae Moderatorum 69, qui statim fuere distributi in sex Collegia, quibus nuper novus virorum communem cunctorum Collegiorum utilitatem curantium coetus accessit.

§. CLXVI. Numerus negotiorum & partium, in quas fors Societatis ab initio collata dividitur, varie dispersus est inter Collegia. Primas in his tenet Amstelodamense. Potestas ea decernendi, quae singula Collegia exequi oportet, ad paucos pertinet, nempe ad coetum Septemdecimvirorum, qui bis in anno convenit, & extra ordinem, quoties necesse est. Participes Societatis ut tanto sint certiores, commodata sua in Moderatorum manu posita, omni diligentia curari; mature cautum fuit, ut illis 9 participes principales jurati, rationum ac consiliorum de rebus gravissimis conscii, & eorum, quae valde nocturna viderint, impeditores, adsint.

§. CLXVII. Suprema rerum Societatis rectio Ser. Principi Arausiaco mandata est *d. 30 Mart. 1766.* cum potestate, ab OO. GG. approbata, providendi, ut jura & commodata Societatis recte administrantur.

§. CLXVIII. Septemdecimvirorum est, decernere de numero & oneribus navium ad Indiam mittendarum, & officiis atque potestatibus Indicis ac Praefecto Promontorii bonae spei (cujus fines latius sunt prolati pro crescente colonorum numero, qui Societati agricultura profunt) mandata dare tum de commercio Indico & mercibus in patriam transportandis, tum de administratione imperii.

§. CLXIX.

§. CLXIX. Possessiones Societatis in praefecturas majores octo distributae sunt. Praefes Indiae cum Senatu Bataviae residet. Praeest cacteris magistratibus & Praefectis. Ampla ejus potestas est. Quae ne sit nimia, Senatus ei adjunctus illam temperat, in quo qui post eum est potestate primus, vulgo appellatur Director Generalis. Senatores ordinarii loco & jure differunt ab extraordinariis.

Praesidem simulatque munere suo abire, inque patriam reverti jubetur, huic Septemdecinvirorum mandato parere oportet.

Judicium superius Bataviae constitutum est (*Raad van Justitie*), ut jure incorrupte dicendo ex legibus etiam Belgicis, aut, cum hae deficiunt, ex jure scripto, sit tutum perfugium oppressorum adversus praepotentes.

§. CLXX. Mercatura Asiatica partim fit in oris nostris cum Gentibus maris accolis, partim per institores in earum Gentium terris, in quibus nobis domicilia mercaturae habere licet, nulla imperii, veluti fit in *Japonensium* & *Chinensium* finibus. Nonnullae possessiones Indicae, seu redditus, seu commercium cum indigenis contempleris, parum quaestuosae sunt, sed necessariae, ut quaestuosiores ab externorum aditu & mercatura defendantur.

§. CLXXI. Lucrum & damnum Societatis aestimari debet ex rationibus Indicis conjunctis cum rationibus administrationis rerum in Belgium investarum, computatis impensis utrobique necessariis & damnis fortuitis.

Consiliorum de Societate per suppeditationem pecuniae ac novas leges erigenda celeritas necessaria judicatur, quo gravius ex ejus interitu clades reipublicae instare videtur.

§. CLXXII. Societas Indiae Occidentalis, ad quam progredimur, post longas dubitationes instituta a. 1621, ob calamitates acceptas aerisque alieni molem ab OO. GG. dissoluta fuit a. 1674, finito, in quod prorogata erat, tempore. Successit in ejus locum nova, eodem anno d. 20 Sept. ex lege OO. GG. constituta. Hujus privilegium ad 31 Dec. 1791. prorogatum est. Sub eo continentur orae Guineenses, (in quibus spatium 60 milliarum munitis arcibus defenditur) agri Guianenses, insula *St. Eustatius*, cujus Praefecto *Saba* & *St. Martini* insulae commendatae sunt, & insula *Curacao*, sub cujus praefectura insula *Bouaire* comprehenditur.

§. CLXXIII.

§. CLXXIII. Non quivis Societatis particeps, sed Moderatores, sub ductu Ser. Principis Arausiaci, (cui summa rectio commendata est d. 2 April 1766.) in 5 Collegia dispartiti, negotia cunctorum participum agunt. Id quod ab illis Collegiis communiter agendum sit, Collegium Decemvirorum decernit.

§. CLXXIV. Aliae administrationis leges Societati Indiae Orientalis, aliae huic sunt propositae: Nam haec per Moderatores suos ipsa negotiari desinit. Vendit potius constituto pretio facultatem cunctis Belgis datam ad eas, quas tenet, possessiones navigandi & mercandi sub certis legibus. Lucrum Societatis praecipue redit ex mercatura servorum, quam quilibet Belga facere potest, ex cultione agrorum, & in primis tempore belli inter alios populos, ex navigatione ad insulam *St. Eustatius*.

§. CLXXV. Imperium summum in quascunque possessiones hujus Societatis residet penes Foederatos; potestas autem illi subjecta regendi earum incolas, & ministros Societatis, quos in illis terris collocavit, ad hanc pertinet; dominium ad diversos.

§. CLXXVI. Variarum causarum, & harum numero calamitates bellicae, fecerunt, ut Societatis res inclinari coeperint. Ad quas restabiliendas Foederati quaedam subsidia pecuniaria prae buerunt, ac miserunt nuper, qui in loco res inspiciant, atque inquirent, quomodo novis institutis colonorum diligentia, & per eos Societatis ac rei publicae commoda, juvari possint.

C A P U T X I V.

Transitus ad partem II. Quaedam conclusiones de norma, ad quam in conservanda & augenda prosperitate communi Foederati consilia sua dirigunt.

§. CLXXVII.

Hactenus de ratione & fontibus prosperitatis publicae distribuite diximus. Antequam formam imperii, firmum

firmum illius praesidium, aggrediamur, quasi summam eorum, quae disputavimus, faciamus exponendis quibusdam conclusionibus politicis de modo, quo Foederati universi & singuli vires publicas, status rerum prosperi conciliatrices, conservare laborent.

§. CLXXVIII. Satis possessionum habent Foederati, ut illis recte administratis bene possit esse Belgii civibus. Itaque alieni a finibus imperii sui proferendi unum hoc quaerere consueverunt, partem tueri. Quod ut fiat, quietem amant, dum potuerunt, & ad eam firmandam custodiendae inter Gentes Europaeas virium aequabilitati semper studuerunt.

§. CLXXIX. Quies publica, quatenus ab exteris interrupturari queat, curam tempestivam armorum terra marique exigit. Exercitus (sub huius saeculi initium valde numerosus) etiam in pace is est necessarius, qui seriem munitionum, ad fines Belgii in Europa adversus subitos incursus defendere, primumque hostis impetum sustinere queat. Is, qui nunc alitur, maximam partem ex alienigenis compositus, partim ex copiis stipendiariis, quas Principes externi suppeditant, nondum accedit ad illum numerum. In qua causa Foederatis commendanda, ac in milite armis exercendo & ejus conditione perficienda nihil diligentiae a Ser. Principe Arausiaco praetermittitur.

§. CLXXX. Foederatorum sine exceptione omnium aequae interest, quiete habitare, atque eorum, qui regiones maritimas incolunt, praecipue refert, tuto navigare & mercaturam facere. Ad illud assequendum necessarius est exercitus terrestris (§. 179), ad hoc maritimus, & sufficiens navium bellicarum, etiam in pace, numerus, ut earum praefecti non tantum arte, sed & usu, conformentur. Id quod saepe suavit supremus terra marique Praefectus, & nuper addita descriptione modi, quo id effici posset, enixe Foederatis commendavit.

§. CLXXXI. Amicitia cum exteris coli nequit sine studio mutuae utilitatis. Firmatur foederibus. Si res publica magnam partem olim valuit aliena imbecillitate: jam, mutato Europae statu, suarum virium robore & certo amicorum auxilio valeat necesse est. Studium publicum tuendi mercantium commoda, quod, qui gubernacula tractant, sibi semper habent propositum, comprehendit conservationem ac cultum necessitudinum politicarum cum
c
§. CLXXXII.

§. CLXXXII. Vires populi Batavi non aestimandae sunt ex divitiis aerarii, (quae ubi nimis sunt congestae, ibi publice nocent) sed ex opibus incolarum universorum, & prompta eorum voluntate, aerario, quamprimum exigitur, sive tributis, sive foenerationibus, consulendi.

§. CLXXXIII. Ubi partes fiunt imbecillae, totum labefactatur. Vires publicae sunt quasi coagmentatio virium, quas possident sive cives singuli in singulis regionibus, sive Socii singuli, cum animo eas ad salutem communem, ubi opus sit, conferendii. Ad quod obtinendum opus est perpetuitate conjunctionis individuae & concordia inter Socios; in singulis autem regionibus Societati adscriptis necessarius est consensus inter eos, qui reguntur & regunt. Ad utramque consensionem in bonum commune tuendam spectat dignitas & potestas Serenissimi Gubernatoris hereditarii, *a.* 1788. communi Sociorum sponcione sancita, ut instar legis a nullo Socio mutandae, perpetuo maneret pars formae imperii in Belgio constituti. Idem promissione Regum M. Britanniae ac Prussiae *m. April. a.* 1788 communitum est, effecturos sese, ut ea lex jusque hereditarium Gubernationis *a.* 1747 & 1766. Ser. Principibus Arausiæ de latae incolome conservetur ac perennet.

P A R S

P A R S II.

De forma & administratione imperii in singulis Belgarum Foederatorum regionibus.

C A P U T I.

Tractantur nonnulla, quae Socii in disciplina imperii quisque sui communia inter se habent.

§. CLXXXIV.

Fines imperii Sociorum in singulorum territorii ante abrogatum Philippi II. imperium, & paulo post, dubii quodammodo fuerunt. Socii enim Gandaveses, ab Hollandis Zelandisque res suas separatim constituentibus distincti, imperium fiduciarium administrarunt ante Gubernatorem Generalem a. 1578. constitutum, & post fidem Regi renuntiatam in eodem tramite perrexerunt, usque dum habenas susciperet *Franciscus Alenconius*, ac, post m. Jul. 1584, donec cum *Leycestrio* convenirent de potestate ampla ipsi, tanquam Gubernatori Generali, tradita. Nec defuerunt quoddam potestatis vestigia post a. 1588. Hodie exploratum est, Societatem Foederatorum esse aequalem, & contineri vinculo communis defensionis ac commodi, sed neutiquam communis imperii. In solis, quae sub ditionem suam redegerunt, territorii communiter imperant.

§. CLXXXV. Singuli Socii suis quisque in finibus diversam imperii formam constituerunt, & quidem eam, quae a statu cujusque nationis publico, qui ante extinctam potestatem regiam fuerat, minimum deflectere videretur. Ex quo non

potuit non haud exigua compositionis varietas pronasce. Mutata sententia de necessitate imperii regalis, quod legibus & Ordinum juribus adstringeretur, retinendi, vel dicam, restituendi, libertas praecipue ab a. 1587. vocari coepit status populi imperium regale, etiam temperatum, repudians. Exinde invaluit in diversis Belgii partibus, certisque legibus civiumque jurejurando sancitum est solorum Optimatum, mixtumve populari, genus imperii; quod legitima Gubernatoris auctoritate ac potestate ubique temperatur. Nomen Ordinum ante belli civilis exordium indicabat cives primarios certis corporibus adscriptos, qui nullam haberent facultatem jubendi, quae principem aut cives universos facere aut pati vellent, sed horum suoque nomine intercedendi, quo minus Princeps juberet, quae populum praegravatura, ejusque juribus derogatura cernerent. Abdicato regalis, quod Philippo abrogatum erat, imperii restaurandi consilio, iidem cives, qui hucusque non fuerant nisi apud principem jurium populi defensores, commodorumque illius commendatores, personam principis, approbantem populo, perpetuam ipsi induerunt.

§. CLXXXVI. Optimates imperandi jure praediti liguntur. In duos coetus fere ubivis descripti sunt: alterum nobilem, alterum Senatorum in civitatibus imperii consortibus. Soli Trajectini tertium addunt. Penes hos coetus conjunctim residet majestas imperii, non penes singulos, aut eorum legatos, qui conveniunt statim aut ob repentinas causas indictis diebus, ut de republica vel ex suo iudicio, vel ex mandato speciali, statuunt. Quotquot sunt Optimatum numero, ex sua quisque persona legum vinculis aequae ac caeteri cives constringuntur. Imperant universi, parent singuli.

§. CLXXXVII. Jura, quae ad substantiam imperii pertinent, ubique eadem esse oportere, per se patet. Sic leges quondam sanciebant Principes, quia imperabant, sed ideo non quaevis decernere & servari jubere poterant soli, quia non *plene* imperabant. Itaque cum hodie Ordines imperent, leges ferunt ac sanciunt &c. Ea demum jura in diversis Belgii partibus differre possunt ac differunt, atque a nobis, ea, quae ex jure publico universali quemque nosset, hoc loco haud disputaturis, exponi decet, quae ad necessarias imperii summi partes haud referuntur: qualia praecipue sunt jura, quae Jcti regalia minora vocant. De his ca-

ven-

vendum est, ne ab aliis Sociis ad alios, vel adeo a vicinorum institutis ad par imperanti jus nostris in finibus vindicandum argumenteris.

§. CLXXXVIII. Imperium Optimatibus jure perpetuo attributum est vere summum. Hoc superius nunquam habuit populus Batavus, (h. e. comprehensio civium, qui Optimatum conscriptorum numero hand sunt) nec cummaxime habet. Neque magistratuum jurisdictioni actus imperantis, tanquam talis, subiecti sunt, sed soli ejus actus privati, de quibus cum eo contendere in judicio licet.

Imperium summum uti infinitum nullibi est, aut esse potest, ita in Belgio quoque terminis naturalibus, & speciali jure civium describitur. Sunt jura imperantis; sunt & officia. Viget in Belgio *libertas publica*. Hujus *praevidentia* potiora sunt sensus utilitatis ex ea nascentis, religio, foedus Trajectinum, jura & officia Gubernatoris.

§. CLXXXIX. Populus Batavus ante belli civilis initium adfueverat *capiti* cuidam *eminenti*, quod praefllet judiciis & consilio publico absente Principe summo, hujus jura conservaret, ejusque nomine alia sine speciali mandato, alia hoc demum accepto, exequeretur, a nonnullis vero imperii partibus administrandis abstineret, quae Princeps sibi ipsi reservasset. Geldri a Carolo V. sibi a. 1543. stipulati sunt, ut Gubernatorem idoneum rebus suis moderandis praeficeret. Bello civili exorto, & sub initium reipublicae constitutae, pariter ac post id tempus, nunquam in eam cogitationem deduci potuit populus, ut rempublicam sine Gubernatore commode administrari posse arbitraretur, exceptis praecipue, qui ab illo oligarchiae seu potentiae suorum, vel & patronorum suorum, metuerent. Si quando aliter censuerunt, qui ad gubernacula federent, ac qui in horum capeflendorum spem venirent: semper doluit populus, aliquid deesse formae imperii, quemadmodum illud abrogato regimine regali compositum fuisset. Cum enim novum Optimatum imperium summum coalesceret ac firmitatem nancisceretur approbante & illis obediente populo; simul coaluit jus Gubernatoris, tanquam pars illius novae conformationis. Idem populus, qui se Optimatibus subjecit, eodem tempore Gubernatorum dignitatem pactamque potestatem verbis factisque comprobavit. Ordines Hel-

diæ quidem post obitum *Wilhelmi I.* sine Gubernatoris interventu imperium interim administrarunt per menses sedecim. Sed id factum forte fuit, quod essent incerti, utrius principis in ditionem, Galli an Britanni, populus venturus esset, quodque ea de re quamdiu essent dubii, Gubernatorem, quem forte Rex novus haud esset probaturus, constituere praematurum videretur. Sed, facta conventionione cum *Elisabetha*, cum primum certi erant, qua conditione haec Belgis in posterum auxilio futura esset sine imperio, urgentibus *Zelandis* una cum his ad *Mauritium*, (quem Socii jam a. 1584. Senatui rempublicam regenti praefecerant) se contulerunt, ut apud utrumque populum, ab a. 1576. perpetuo foedere devinctum, *Gubernatoris* personam sustineret. (tunc appellarunt eum *Gouverneur Capit. Gener. en Admir. van Holland, Zeland en Vriesland*). Qua dere cum eo pactis conditionibus d. 30 Nov. 1586 (ante *Leycestrii* adventum) convenerunt, ejusque potestatem tunc definitam d. 6 Febr. 1587. amplificarunt, vel dicam primae pactionis mentem apertius se explicare dixerunt, ut esset reipublicae utilior. Voluerunt, ut haberent hae terrae & incolae caput, (sic *Mauritium* appellarunt *Hollandi* in decreto memorabili m. Nov. 1586.) cujus auctoritate status publicus conservaretur. Cum hac primaeva notione de necessitate & vera ad felicitatem publicam vi potestatis cujusdam Gubernatricis ab imperio summo distinctae semper consensit virorum cordatorum, quique populi Batavi ingenium & optata pernoferent, sententia; rempublicam non posse diu salvam esse & florentem, nisi tum inter Socios ex ipsa eorum hypothesi, cum foedus ferirent, tum inter Optimates, in singulis partibus regnantes, & populum, esset Persona quaedam Moralis media. Hujus esse, ut pari in cunctos suae curae quos commendatos caritate daret operam copulandis voluntatibus, utque averteret ac leni ductu sedaret contentiones, quae inter varias corporis regnantis partes, jure pares, viribus dispares, ex accumulatione aut opinato quodam utilitatum conflictu, aut inter singula quoque eorum corporum membra ex ambitione honorum, oriri queant. Viderunt, eandem Personam satis habere virium debere, ut posset adjuvare commoda publica consiliis de bono communi dandis, excitandis, efficiendis, ne eorum celeritati & firmitati multitudo ac crebra mutatio opinantium, varia horum studia aliaeque necessitudines subinde contractae, impedimenta inferrent. Talis

vero

vero Persona Moralis *eminens*, praedita auctoritate persuadendi apud eos, qui tenent potestatem iubendi, non potuit non ea deligi, quae simul natalium suorum splendore ac necessitudinum gentilitiarum pondere exteris & primoribus singulis, venerationem injiceret, utpote supra invidiam, inter pares facilius surgentem, posita. Sic fieri potuit, ut ea reipublicae toti, ac singulis ejus partibus, domi forisque, *decori* esset ac *praesidio*.

§. CXG. Neque dubitatum post rempublicam confirmatam fuit, talem status publici moderatorem deligendum ab illis, qui imperium renerent, esse ex *stirpe Arausiacae*. Quae uti antiquitate sua & loco inter Principes S. R. J. & gentilitiis ornamentis ac praesidiis splendet, ita his decoribus hoc insigne de Batavis meritum adjunxit, ut hi *Wilhelmo I.* & ejus posteris libertatem suam, amplitudinem, ac prosperitatem, qua potiuntur, firmitatem acceptam referant. His causis & hoc momentum accessit, quod iidem Principes in Belgio nati & educati, mature cognitum civium ingeniis, flexanimi euidam enim illis agendi modo adfuerint. Insuper (si quam vim apud mentes excelsas posset habere privatae utilitatis studium) Principum ex hac illustri Gente natorum interest, res patriae optimo loco esse, in qua tot tamque amplas possessiones habent, quarum, ut ita dicam, pretium ex felici reipublicae statu pendet. Quare, quod aliquando exortis procellis eventurum a. 1722. prospexerant *Geldri*, illud accidit a. 1747., ut populus reintegrationem pristinae formae imperii ad servandam reipublicae navem expeteret. Proinde imperantes in singulis Belgii partibus eundem omnes Gubernatorem, sed singuli seorsum, rebus suis moderandis praefecerunt *Wilhelmum IV.*, *Principem Arausiacum*. Ac ne post ejus obitum novis contentionibus interrumperetur tenor rerum, in quibus peragendis continuatio est efficacissima; conventio cum eodem Principe facta est, ut dignitas Gubernatoris cum juribus ei adfixis ad ejus posteros mares, & his deficientibus ad foeminas, ubique perveniret.

§. CXCI. Est itaque nunc unus in Belgio Foederatorum, comprehensis Drenthanis, & in territorio Sociorum communi, Gubernator hereditarius, idemque supremus terra marique Imperator, tum a toto Sociorum corpore, tum in singulis partibus constitutus, isque ex eodem

paſto non alius, niſi qui a *Wilhelmo IV.*, Principe *Arusiaco*, originem ducit. Antequam Ser. Princeps *Wilhelmus V.*, quem Deus amet! aetatem legitimam explevit, Regia mater, & poſt ejus mortem imperans ipſe, tutelam jurium Principatus geſſit.

Atque illa quidem jura ſunt alia Principatui conventionē, aut uſu vim conventorum habente, adfixa; alia eidem Principi ſpeciatiim delata. Re vera illa jura non ſunt niſi vires Gubernatori rerūque bellicarum Praefecto ſupremo conceſſae, ſine quibus is ad rempublicam fructus pervenire haud poſſet, qui, cum in ipſis ejus primordiis haec dignitas ad formam imperii referretur, quaeritus fuit, & a populo Batavo quaeri ac percipi pergit. Ea jura partim ſunt, & non potuerunt non ubique eſſe, eadem: partim a principio regionatim diverſa fuerunt, & hinc inde in majorem populi cujuſque utilitatem novis definitionibus & incrementis ſucceſſu temporis ſtatura. Eo tendunt ubique, ut Gubernator & belli dux cum nunc ſit unus, vires & commoda Sociorum ſingulorum, ex mente Foederis, pari caritate ac ſtudio melius tueri, diſcordiasque lenire queat; verbo, ut in toto Foederatorum corpore, & in ſingulis ejus partibus, re vera eſſe poſſit efficax rerum de communi Patrum ac populi utilitate decernendarum ſuaſor, decretorum effectōr, apud externos dignitatis & exiſtimationis publicae conſervator, idemque domi adminiculator imperii, qui tutor libertatis. Quae jura labefactare, iisque perſonam Gubernatoris palam aut oblique denudare velle, id proſecto eſt, relinquere Gubernatorem, ac tollere Gubernationem. Quod ne in poſterum tentetur, quemadmodum *a.* 1788. proviſum ſit, (§. 183.) indicavimus. Quibus ſtatus rerum reſtituti firmamenti eodem *a.* acceſſit juſjurandum, cujuſ formulam rectoribus virisque locum in Gentis cujuſque Concilio habentibus, tum & magiſtratibus, & univerſe officiis majoribus, aut minoribus, pro ſua Socius quiſque poteſtate praefcripſit.

C A P U T II.

De rebus Geldrorum.

S E C T I O . I.

*Primordia, progressus, & hodierna compositio
imperii in Geldria.*

§. CXCII.

Pars Geldriae antiquitus in *Pontiorum* potestate fuit, quorum Praefectorum munus *Advocati* (*Voogd*) nomine indicabatur. Post hos illa, uti & *Comitatus Zutphanienfis*, (qui nunquam cum Geldriae corpore, sensim aucto, coa-
luit) pervenit saeculo XI. ad *Nassovios*, *Comitum* titulo condecoratos. Ex quibus orto *Reinaldo* II. nomen Ducis, locum, & alia jura honorifica, non autem potestatem antiquam, *Ludovicus Bavarus Imp.* a. 1339. contulit.

§. CXCI. Incitata a nobilibus, qui se mutuo odissent, *Rainaldi* III & *Eduardi* I, fratrum, dissidia Geldriae etiam post eorum obitum diu funesta fuere. Qui cum sine prole decesissent; per sororem eorum natu minorem, volente *Carolo* IV *Imper.*, Geldria una cum Comitatu *Zutphanienfi* ad *Fuliacenses* a. 1372. delata est. Quorum stirps mascula cum esset extincta, lis de successione a. 1423. inter *Arnoldum Egmondanum* & *Adolphum Bergensem* atque, eo mortuo, *Gerhardum*, *Duces* exarsit. *Sigismundus Imp.* in decretis suis varius, *Fridericus* III. *Imp.* in illis, quae decrevisset, exequendis timidus, feudum regale Geldriae vacare, & de eo statuere, rem sui esse arbitrii, contendebant. Verum possessionem ejus conservavit, licet describeretur, *Arnoldus*. Princeps infelix, quod genuisset. Ab

Adolpho, filio degenerare, in custodiam datus, & ab ea post sex annos liberatus, sese ad *Carolus Audacem*, *Ducem Burgundiae*, a. 1470. applicavit. Qui ex illis discordiis hunc fructum tulit, ut *Geldriam*, ex conventionione cum *Arnoldo*, pignoris jure obligatam a. 1472. occuparet a. 1473. cum *Gerhardo* autem, Duce *Juliacensi*, competitore, certo pretio soluto eod. a. decideret. *Arnoldia*. 1473. mortui nepos *Carolus*, *Adolphi* a. 1477. extincti filius, jubente *Maximiliano I. Imp.* in Belgio educatus, in hujus bello cum *Gallis* a. 1487. captus, atque ab his a. 1491. *Geldris* desiderantibus redditus, avi sui, ac *Fridr. III.*, *Cæsaris* *Carolo* audaci faventis, facta juri suo officere potuisse negans, *Geldriam* a. 1492. occupavit, defendit, ac tandem cum *Carolo V. Imper.*, ut ea post mortem suam potiretur, a. 1536. transiit. Cui cum novae illo mortuo difficultates a. 1538. a *Wilhelmo*, *Duce Juliacensi* & *Clivico*, objicerentur: hic, quicquid juris se habere putaret, *Venloae* a. 1543. dimisit, quae conventio in comitiis Germanicis a. 1544. approbata & sancita fuit. Manent pacta eodem tempore inter *Clivenfes* & *Geldros* facta.

§. CXCV. *Geldriae* Comites idem initio, quod caeteri in *Germania*, munus sustinebant. Paulatim jura Imperatoris, quae administrabant, adepti sunt tanquam propria, feceruntque, ut sub feudo regali continerentur, quae ut (§. 5.) diximus, saec. 14. superioritatis ad territorium adstrictae nomine exprimi coeperunt. Erant Imperatoris Vasalli, Ordinum regni Germanici in comitiis & ubique confortes, legibus Germanicis subiecti; eorumque regio posteriori tempore *Circuli Westphalici* limitibus continebatur. Idem in cives ea potestate utebantur, sine qua Princeps Germanicus (talís erat Dux *Geldriae*) non foret Princeps. Sed nullam habebant potestatem vetera jura populi diminuendi, aut hunc, quibus vellent, oneribus gravandi. Quod ne fieret, impedimento erant Corpora nobilium, & Civitates, quibus aliquanto serius Ordinum nomen tribui consuevit. Horum & populi jura, qualia erant a. 1543, talia se sancte conservaturum promissit *Carolus V.*; spopondit *Philippus II.*, fidemque violavit. Hinc *Geldri* Societati *Gandavensi* accesserunt, & postea *Trajectinae*, lente tamen ad regis imperium extinguendum processerunt, (§. 18.) Vinculum cum Germanis, cujus continuandi pri-

principio studiosiores erant, eodem, quo caeteri Belgae, modo dissolverunt (§. 23.).

§. CXCIV. Imperium summum, abolito regio, Optimatibus delatum est, quibus accessit legitima potestas Gubernatoris (§. 85.) Differt illius imperii forma ab eo, quo caeterae Nationes utuntur, siquidem in OO. trium tractuum distributum est, qui singuli in domesticis suis negotiis ordinandis sunt sui juris, de communibus separatim consulant, communiter decernunt, sequē decretis suis in concilio factis obstringunt.

§. CXCVI. In singulis tractibus administratio iurium imperii est penes duo corpora, alterum nobilium conscriptorum, alterum earum civitatum, quae id jus a primordiis inde reipublicae obtinuerunt.

Conditiones, quas, ut nobilis quisquam ordini Equestri adscribatur, leges praecipunt, aliae sunt communes, aliae tractus cuiusque propriae. Singuli manent privati & legibus obnoxii. Imperii administrandi munere non funguntur nisi conjuncti.

§. CXCVII. Conditionum, quibus aliquis in numerum nobilium conscriptorum adscisci potest, in tribus tractibus differentia potissima sita est in origine nobili materna necessaria aut minus, in modo possessionum, & in exteris admittendis.

§. CXCVIII. Civitates imperii summi consortes sunt tredecim; in tractu *Neomagensi* *Neomagus*, *Thila*, *Bommelia*; in Comitatu *Zutphaniensi* *Zutphania*, *Dushurgum*, *Dotecomium*, *Lochemium*, *Grolla*; in tractu *Velaviensi* *Arnhemum*, *Harderovicum*, *Wageninga*, *Elatum*, *Elburgum*. Differunt aliae ab aliis jurisdictionis modo, numero Senatorum, Consulum, & eorum, qui civium in opido quoque negotia & commoda apud Senatum curant, & vulgo *Communes* appellantur. Lex, qua horum pariter ac totius consilii publici conformatio regitur, statuta est d. 14 Octobr. 1750,

§. CXCLIX. A reliquis deconi Civitatibus ab antiquo multis iuribus differunt civitates principes (*Hoofsteden*) tres, *Neomagus*, *Zutphania*, *Arnhemum*; seu statum earum internum contempleris, seu partem, quam in administratione imperii summi habent. *Neomagus* quondam *Civitas imperii Germanici & Hanseatica* fuit. In hunc usque diem multis iuribus praecipuis utitur, veluti immunitate a portoriis,

III

jurisdictione extra urbis pomoeria. Hujus & plurium jurium originem uon Comitibus, sed Impp., acceptam refert. Judex imperantis personam refert in judiciis, sed neque audit de sententia deliberantes 12 viros, neque in ea ferenda partes suas interponit, sed adest, cum pronuntiat.

§. CC. *Zutphania*, post varios in bello civili casus *Mauritii* armis a. 1591. a dominatu Hispanico liberata, cum reliqua Geldria libera tunc sese denot in perpetuum conjunxit. Urbem regunt *duodecimviri*, qui Scabini, & inter eos duo priores proprio *Consulum* nomine, appellantur. Cui muneri praestituta est aetas 24 aa.; advenas in civium numero 12 aa. fuisse oportet. Bini per duos menses judiciis praesunt. Communes *jurati* 36 (§. 198.) domesticis urbis negotiis curandis adhibentur, quorum quemque 25 aa. natum & 6 aa. civem fuisse necesse est. *Duodecimviri* in conventu Ordinum tractus Zutphanienfis, prout hi vel separatim conveniunt, vel cum reliquis Ordinibus communia negotia simul tractant, ut & in legationibus obeundis, jure singulari & eximio utuntur. Zutphanienfes cives immunitate a portoriis in Geldria fruuntur.

§. CCI. *Arnhemium*, civitas in tractu *Velaviensi* princeps, quondam, ut duae superiores, adscripta *Civitatibus Hanseaticis*, perpetuum judicii superioris Geldrici domicilium, in conciliis Ordinum ejus tractus seorsum, aut cum reliquarum tetrarchiarum Ordinibus, congregatorum juribus quibusdam praecipuis utitur. Regunt eam civitatem *viri* XII. ex his 2 Consules, reliqui iidem sunt judices, quibus auctoritatem praestat judex *Arnhemensis*, ipse non judicat. Communes *jurati* sunt 48. (§. 198.).

§. CCH. Ordines in singulis tetrarchiis negotia publica diverso modo tractant; alii eorum conventus separati (*Kwartiers dagen*), alii communes, (*Landdag*) differunt forma, negotiorum qualitate, decretorum effectu. In negotiis communibus tres tractus pari jure utuntur, uti & in legationibus sive intra Geldriae fines; sive extra eos, obeundis. Tributorum in commune conferendorum inter eos aequabilitatem Ordines conventus definiaverunt.

§. CCIII. Concilium Geldricum indicit confessus judicum supremorum (Curia Geldrica) ex more exordium reipublicae antegresso. Habetur in tribus civitatibus principibus per vires. Initium comitiorum facit idem judicum coetus solenni pompa, qua finita discedit, destitutus jure suffragii.

Causas

Causas praetrahat collegium octodecimvirale statim constitutum. Ordines ejusque tractus seorsum deliberant. Cum agitur de novo onere incolis injungendo, sententias esse unanimes oportet; in reliquis ex plurium suffragiis decreta conficiuntur. De illis dissensus constans Gubernatoris decreto finitur.

§. CCIV. Cum illa comitia quotannis semel habeantur, nisi extra ordinem quaedam indici necesse sit; pars administrationis imperii interim Curiae Geldricae, pars ordinibus delegatis, h. e. Collegio sex virorum in singulis tractibus (praeter sex delegatos extraordinarios) mandata est.

§. CCV. Gubernatoris jura ante reipublicae exordium constituta, dein Mauritio delata, (e. c. jus gratiam delinquentibus faciendi) a. 1675. amplificata, tandem *Wilhelmo IV.* restituta sunt a. 1747. & ab hoc ad Ser. *Principem Wilhelmo V.* hereditate pervenerunt, quorum, utpote legitimis ex pactis conventis natorum, perpetuitas uti est inviolabilis, ita & necessaria, ne vetera, quae illis statuentis causam dederunt, mala renascantur.

+++++

S E C T I O II.

De juribus imperantis & de modo varias imperii partes administrandi, in primis de jurisdictione.

§. CCVI.

Jura, quae ex notione imperii summi manant, Ordines exercent, quoties utilitas publica exigit, exclusis populi, quid fieri velit, jubentis judiciis ac praescriptis. Quae jura cum sint ubique eadem, & ex disciplina juris publici universi nota; hic ea nominatim recenseri debere, nemo exegerit aut tentaverit, nisi cui nova sint. At vero sunt quaedam quoque jura populi, quae uti adversus Principes quondam defenderunt Ordines, cum non essent nisi cives, nunc sancte colunt, cum imperant.

§. CCVII. Uti populo, & singulis ejus partibus ac corporibus, suum tribuere debet imperans: (§. 206.) ita & sua jura, tum ea, quae ex essentia summae potestatis nascun-

scuntur, tum adventitia, quæ illi sunt attributa, ac cum his quæ patrimonium publicum spectant, sibi servato juris tramite tribui curat. Quorum jurium custos perpetuus est *Advocatus Fisci*, quem vocant *Momber*.

§. CCVIII. Geldria fuit pars Germaniæ (§. 194.). In hac verior est regula, ad Geldros quoque applicanda: si causa de *regalibus minoribus* (§. 187.) vere sit ambigua, contra principem esse pronuntiandum. Ubi res lege aut *usu certa* (solis Doctorum allegationibus non docendo) fuerit manifesta; controversia principi mota, quanquam colore & favore libertatis commendatur, est cavillatio. Sic de decimis agrorum novorum in Geldria certi juris est, eas principi deberi. Nec venatio ibidem cujusvis in fundo suo, ex veteri Germanorum more, propria est. At certumne est, quod traditur, nullam præscriptionem valere adversus principem?

§. CCIX. Flumina, perinde atque in Germania, sunt in dominio publico, quocum conjunctum est, præter alia emolumenta & effecta, jus vectigalis exigendi. Jus efficiendi molendinum, quod aqua aut vento agitur, a principe petendum est. Sunt & molendina, ad quæ incolis necessitas injecta est res suas molendas comportandi. Jus insulæ & alluvionis accurate distinguitur. Insulas in flumine natas diligenter curare, magistratibus ruri collocatis injectum est. Pars thesauri, uti & bona vacantia, fisco cedunt.

§. CCX. Feudorum Geldricorum alia est ratio, atque Zutphaniensum. Utrorumque conditio multum a jure Feudali communi & Germanico discrepat. Judiciarii parium cutiæ usus est rarus, ac certis legibus regitur. Prævaluit opinio de jure feudorum in foro rei sitæ præferendo ei juri, quod in Curia domini viget.

§. CCXI. Jus mulctandi est in numero jurium principis, quatenus illi lege aut pacto derogatum haud est. Mulctæ lucris fisci adnumerantur, sed publicatio & annotatio bonorum abolitæ sunt d. 11 April 1778, etiam in crimine majestatis.

§. CCXII. Reditus ex patrimonio publico, census, decimæ &c. administrantur a Quæstoribus in unoquoque tractu, qui Collegio trium Rationalium (*Reekenneesters*) reddunt rationes. His iisdem viris, quibus adsunt bini legati ex quoque tractu adjuncti, Quæstor Generalis (*Land*

(*Landrentmeester*) acceptorum & expensorum tabulas dispungendas tradit.

§. CCXIII. Leges, quibus continetur jus privatum, aliae sunt *generales*, quae cives universos ex decretis in concilio communi factis obligant; alii *speciales*, quae in singulis tractibus vim obligandi habent, ac discrepant. Hae sunt aliae in oppidis, aliae ruri habitantes obstringunt. Postremae pro materia, quam tractant, diversis nominibus appellantur. Singularia sunt jura praediorum rusticorum, dominica, curmedica, censu perpetuo onerata &c.

Disciplina juris Criminalis Geldri destituuntur (§. 92.). Forma judiciorum non ubique eadem est. Juris Romani usus est subsidiarius, sed in antiquis legibus interpretandis non aequè commodus, ac investigatio verae mentis earundem veterum legum morumve per collationem cum institutis Germanorum finitimorum.

§. CCXIV. Jurisdictionis ratio alia est in oppidis, alia ruri; in primis quod attinet ad jurisdictionem de delictis. Haud exiguum est discrimen inter Civitates ipsas. Mos Neomago appellandi iudices Aquisgranenses abolitus est.

§. CCXV. Ruri jurisdictio dispersita est in eam, quam imperans per magistratus suos exercet, & eam, quae privatorum patrimonio adfixa est, sive civilis, sive cum hac criminalis. Praefecturae aliae sunt majores, (Satrapiae) aliae minores. In praefectura Neomagensi (vulgo *het ryk van Nimwegen*) iudices de criminibus sunt iidem, qui Neomagi jus inter cives dicunt. Judicium, quod *provinciale* vocant, (*Landgericht*) in tractu Velaviensi semel in anno instituendum, *Edae* sub dio, incipitur a convocatis nobilibus, qui in eo tractu domicilium constitutum habent, urbiumque legatis. Quod institutum vetus quoniam hunc habet exitum, ut in rebus moram ferentibus diu quiescat jurisdictio, haud vacat incommodis.

§. CCXVI. Judiciorum specialium ruri, more Germanorum, plura sunt genera. De causis venaticis in sola Velavia iudices peculiare cognoscunt.

§. CCXVII. Jus de non evocando Geldris Henricus VII. Imp. a. 1310. largitus est, non ut in Geldria suum quisque iudicem certum haberet, sed ut Imperatores a turbanda jurisdictione Geldrica abstererent; cujus rei tentan-

tandae tum temporis obtentus aliquis utcunque speciosus supererat. Hodie cuique iudex certus est, neque eo beneficio quisquam privari debet. Mala rei judicariae constitutio, cui efficax curatio demum *saeculo* 16. accessit, olim morem genuit causas per arbitros potius, quam in tribunali, dirimendi. Exinde supersunt jura arbitratorum singularia.

Curiam Geldriae (*het Hof van Gelderland*) instituit ut promissi Venloensis fidem impleret, *Carolus V. a. 1547.* Duplex ejus munus est; alterum obeundi partes quasdam regiminis, (§. 203.) alterum juris dicundi. Constat, (uti *a. 1675.* statutum fuit) ex iudicibus novem ordinariis, tribus extraordinariis, illi partim ex nobilibus sumuntur, partim ex civitatibus, servata inter 3 tractus aequalitate. Sequuntur normam disceptandi *a. 1622.* praescriptam & *a. 1651.* amplificatam. Jurisdictione Curiae aliae causae sunt exemptae, veluti venaticae, politicae, & fraudum vectigalibus publicis factarum: alias soli huic iudicio attribuere visum fuit. Alias illud cognoscit jussu imperantis: aliarum habet, sive personarum sive generis earum respectu, primam cognitionem: alias facta provocatione judicat. De delictis alibi sola, alibi causa demum instructa, cognoscit, non autem quatenus per privilegium excludatur. Abolita sunt collegia specialia multa, quae quondam ad causas appellationum terminandas usitata erant. Revidendae sententiae remedium ante centum *aa.* demum invaluit, facta lege *a. 1679*, quae *a. 1688.* emendata fuit: Sententiis caeterorum iudicum anno & 6 hebdomadibus, Curiae autem iudicatis triente saeculi, praescribitur. Rerum extra Geldriam iudicarum executio petentibus haud conceditur.

+++++

C A P U T III.

De rebus Hollandicis.

S E C T I O I.

De origine, progressu, & hodierna forma imperii.

§. CCXIX.

Uti Geldriam agricultura, mercium ad vicinos vectura, aliquot officinae sustentant; ita Hollandiae intra exiguos terminos conclusae incolae circiter 950 mille res peruaria, navigatio, & omnis fere generis opificum ac mercatorum ars & industria locuplerat. Haec large reparat, quod natura ad salubritatem ac opes vitaeque commoditates comparandas negavit.

§. CCXX. De nominis origine ea conjectura, quam cum pluribus affert *Swertius*, a ligni copia dictam fuisse (etiam in quibusdam vetustis documentis) *Hollandiam* habet aliquam veri speciem. Sed quodammodo ei obstat, quod mos quondam tulit, ut non a statu telluris, sed a castro, in quo residerent Comites hereditarii, Comitatus appellarentur.

Partitionum Hollandiae veterum aliqui effectus supersunt. Recentior a situ ad Yam flumen nata hodie in explicanda reipublicae administratione usitatio est. Terra Voorneensis num sit juris Hollandici, in controversiam vocant Zelandi, affirmant Hollandi, ac possessionem suam longinquam tuentur.

§. CCXXI. Stirps prima Comitum Hollandiae possedit in his terris allodia regni, qualia recensentur in tabulis donationis ab *Ottone 3 Imp. a. 985. Theodorico* facta. Comitatus Hollandiae, quem nati ex eius stirpe tenuerunt, prima in documentis mentio fit saeculo XI. Parum amplius ejus fines initio fuerunt. Terrae diversorum potestati

D

sub

subjectae, sive dynastine regni, sive feuda, paulatim ei accesserunt. Transactionibus, occupationibus possessionum, quas Vassalli ob perfidiam amisisse arguebantur, emptione, bellis, variis titulis, a saeculo XI ad XVI. coaluit corpus, quod nunc Hollandiae ac Westfrisiae nomine comprehenditur.

§. CCXXII. Potestatis Imperatorum in Hollandia, ac patrimonii Germanici publici specimina manifesta extant. Comites, praeter jura, quae habebant tanquam viri ex personarum illustrium genere orti ac tanquam dynastae regni, erant administratores jurium imperii, quod penes Impp. residebat, incolarum iudices & in bello duces, atque pro more ejus aevi aliis quoque muneribus honorificis ab Impp. subinde adhibebantur. Paulatim quasi proprium imperium suo sub nomine, summo tamen Imper. adhuc subiectum, consecuti sunt, (§. 5.) & forte maturius, quam alii Comites Germanici, ipsique Geldrici, salvis tamen quibusdam juribus Imperatoris reservat prout haec in reliquis Germaniae partibus quoque remanserunt.

§. CCXXIII. Duplex itaque eorum necessitudo cum Impp. fuit, una Vassallorum, altera, ut essent in numero Ordinum regni, cives autem eorum imperio parerent, salvo jure Imperatoris & Regni.

§. CCXXIV. Quomodo jus feudi regalis hereditarii sint consecuti, definire vix licet. Saeculo XI. XII. XIII. filius patri, & bis frater fratri, successerunt in serie 17 Comitum ex prima stirpe oriundorum, cujus fator fuisse *Theodoricus* perhibetur. Primum a. 1203. id actum fuit, ut filia patri succederet, nempe *Ada*, quae *Comiti de Losf* nupserat. Sed conatus exitu caruit. Prima stirpe mascula extincta a. 1299., successio pervenit ad *Hannonios*, negante *Alberto I.* Rege R., id feudum per foeminas ad mares transferri posse. Sed cessit illa, & *Joh. II.* Hollandiam obtinuit. Stirps illa *Hannoniensis* IV. Comites tulit, *Joh. II. Wilhelmum III & IV*, hujusque sororem *Margaretham*, *Ludovico Bavari Imp.* uxorem, a quo haec feudum *Holl.* sine controversia accepit. Peperit ex eo *Wilhelmum V*, qui a. 1355. ex stirpe *Bavarica* primus ad imperium pervenit. Ejus tutelam diu gessit *Albertus* frater, nec nisi post ejus obitum suo nomine regnavit. Quem excepit *Wilhelmus VI*, *Filius*, hunc *Jacoba* ejus filia, quae cum *Joh. Bavaro*, patruo suo, imperii competitore, litem amice decedit, ipsa

ipfa autem a. 1433. imperium *Philippo* bono cedere coacta fuit. *Sigismundus Imp.* aequè huic erat contrarius, ac *Jacobae* jus in feudum Hollandicum impugnaverat. Vana tamen ejus ira erat sine viribus. Ex stirpe *Burgundica*, cujus auctor in his terris idem *Philippus* fuit, post hunc a. 1467. mortuum Hollandiae praefuerunt *Carolus audax*, ejus filius legitimus unicus, ad a. 1477., & *Maria* neptis ex hoc filio. Qua mortua a. 1482. imperium ad *Philippum pulchrum*, tutelam gerente avo *Maximil. I.* ad a. 1493., & post *Philippum* a. 1506. extinctum ad *Carolum V.* ejus filium, pervenit, qui illud filio suo *Philippo d.* 25 Octobr. 1555. solempni ritu cessit.

§. CCXXV. At quanta *Comitum potestas* fuit? num infinita? num monarchiae absolutae par atque aequalis? Seu originem ejus potestatis ab Impp. ortam, seu morem eorum temporum & juris publici Germanici analogiam, seu tenorem totamque seriem factorum, & tabulas, quibus jura civium sub nomine privilegiorum enarrantur, intenta mente consideres; non magis in Hollandia, quam in Brabantia, terris Trajectinis &c. potestas principis infinita fuit. Hisdem, quibus principum Germanicorum imperium ab antiquo coarctari consuevit, limitibus descripta fuit, nempe legitima potestate Imperatoris, legibus regni, pactis familiae, jure populi, & singulorum ejus corporum, diversarumque partium Comitatus, quae sensim coaluerunt (e. c. terrae Voornensis). Particulatim eam limitarunt jura nobilium, mox & civitatum, querelis honestis & dissensu suo impediendum, quominus libertati & dominio civium singulorum atque universorum arbitrariis legibus aut mandatis derogaretur. Ex nomine *dominii territorialis* potestatem plenam aut alienandi, aut in privatorum dominia, quo jure concluderis? *Princeps naturalis* cum appellaretur *Comes*, & terrae, quarum incolas regeret, dicerentur patrimoniales; cum ille se inscriberet *Souverain*, atque in legibus jubendis his verbis uteretur, sic se velle; haec verba seu ejus, seu ex nostri aevi, more interpreteris, principem, qui proprio ac hereditario, jure, non instar procuratoris, imperaret, significant, non principem pleno, ut in jure publico loqui solemus, imperio instructum, non dominum, quemadmodum in hunc usque diem tales locutiones, si essent in Germania usitatae, aliam sententiam non haberent.

§. CCXXV. Quare sic intelligenda est vetus potestas

D 2

Co-

Comitum, ut salvis *juribus* civium, sive *antiquis*, propriumque illud imperium Comitum antegressis, sive post id tempus usu aut privilegio impetratis, exerceri debuerit. Haec jura non erant precaria. Si qua venirent in contrarium, non erat Comitis, eam terminare pro arbitrio, uti nec Imperator talem litem pro imperio & sine judicio Parium finiendi potestatem sibi sumebat.

§. CCXXVII. Ac primum quidem Comites habuisse eas leges dandi, quibus, quae jam datae erant, novis firmandis munirentur, nemo dubitat. Verum eos quoque leges, quibus partem libertatis aut dominii jurisque antiqui perderent cives universi, vel singula eorum corpora, sine consensu nobilium ac civitatum principum, a quibus causa communis ac negotia populi curabantur, jure suo dare potuisse, non exemplo Impp. nec aliorum Principum Germanicorum ejus aevi, nec probabili quadam ratione juris publici, defenditur. Cum leguntur Comites, convocasse viros, qui saeculo XV. appellari consueverunt Ordines: cumque hi *consensisse* dicuntur: consensu eo tempore (perinde atque in Germania) simul indicat facultatem consensu impediendi, quo minus princeps destinata perficeret. Sane qui tantum habet viriam & juris, ut possit, quae velit, is praeter ministros, quos ad libitum suum silere aut loqui jubet, non solet convocare nisi eos, quos debet, ut voluntas sua habeat exitum.

Privilegia proprie dicta sunt pacta (§. 6.), sed leges reliquorum civium, ne quis usum juris dati impediatur. Ea poterant tribuere Comites, quia erant principes, modo de jure suo statuerent, non de alieno. His dandis semet plene obligabant, sive in tempus definitum, sive in perpetuum. Nec refert, num ea tribuerint *proprio*, ut loqui solent, *motu*, an *precibus* commoti. Vis obligandi par est. (Num civem, cum quid aequum, nedum cum id, quod princeps recusare potest, sibi concedi cupit, impetiose loqui convenit, an precari?) Dolo malo elicit, vel metu justo iniuste incusso expressa, non valuisse, planum est. Quare responsum Juri, quod apud *Mieris Charterboek* III, 407. legitur, profectum est ab homine *Glossatorum* opinionibus imbuto, quid posset Princeps Germanicus, quidve non posset, ignorantes, denique patrium jus per pravam juris communis explicationem pervertentes. Providere autem, ne quis privilegio suo in jus non concessum, aut cujusquam inpu-

riam,

riam, uteretur, non erat jus singulare Comitum Hollandiae, sed est, & fuit, commune quorumvis principum. Hi habent quoque jus illos ea lege solvendi, quam ipsi abrogare possunt.

§. CCXXVIII. Primaevum Comitum munus fuit, facere, ut jus cuique per iudices legitimos tribueretur, crimina impedirentur, ac plecterentur criminosi. A qua jurisdictione agros & corpora quaedam eximere, antiquitus nullius in arbitrio erat, nisi Imperatoris, a quo potestatem sibi mandatam Comes acceperat. Hic vero carebat jurisdictione Ecclesiastica, quoniam id ejus munus iustitiae illorum temporum haud convenire putabatur. Jurisdictio cum in jus Comitum proprium, tanquam pars imperii summo proximi, transisset: (§. 222.) hi praeter magistratus ruri certis spatiorum terminis descriptos, (jam saec. 13. fuere praefecturae majores, quas vocant *Bailluschappen*) varios jurisdictionis gradus privatorum possessionibus adfixerunt, aut illos cum terra, cui antiquitus cohaeserant, privatis impertierunt. Eisdem oppidorum paulatim auctorum habitatoribus, & quandoque extra promueria intra certum locorum intervallum, concesserunt. Ipsos quoque Comitibus quibusdam judiciis praesidere oportebat. In sua causa essent iudices, aequitas eorum temporum & exemplum Imperatoris non patiebantur. Magistratus creandi jus per se erat consequens potestati judiciariae, tanquam parti imperii civilis. De conditionibus, quibus magistratus muneris quisque suo admoventur, cum his contrahebant, ac quicquid vel speciali pacto vel more ad jus & officium cuiusque referretur, bona utrinque fide praestandum erat. Iudex non ex voluntate Comitum, sed ex lege & moribus judicabat. Certe non vituperandus est *Florentius V.*, si quando operam dedit, ut iudex fieret certus, nec maneret tumultuarius. Multae fructuum jurisdictionis loco habebantur, in quibus infligendis ne dominaretur avaritia, passim conventis cautum fuit. Jus gratiam delinquentibus faciendi quatenus est pars imperii, extenus illud sine dubio habuere Comites, nisi ejus usus cum promisso speciali pugnaret.

§. CCXXIX. In libertatem privatam nulla Comitum erat potestas arbitraria. Sic servitute glebae adscriptorum sublata discessio in alia loca, vel extra fines Hollandiae, licita erat, & facultas exteris militandi, nisi ab ea patriae inflaret periculum, integra, ut quae ad praecipua libertatis Germa-

nicae insignia ab antiquo referretur. Sed ad eam libertatem haud pertinuisse arbitror privatorum vel singulorum corporum potestatem munitiones privato ausu efficiendi, aut vim bellicam cuiquam inferendi terra, mari, inque fluminibus, nisi urgeret necessitas & imbecillitas principis. Neque pro norma juris haberi potest, quod in turbis excunte saeculo 14. & magna parte saeculi 15. hinc inde actum fuit. Bellis Germanicis legitime decretis, & ad tuendos patriae fines adversus hostem ultro incurrentem milites suppeditare, officii civici munus erat; ad bellum vero extra patriam inferendum pecuniam, arma, virosque praebere, voluntatis. Vassallorum officium militandi ex natura feudi pendebat.

§. CCXXX. Territorium Hollandicum multis ex partibus conglobatum fuit. (§. 221.) Has separandi, & aliquas plene alienandi jus partim lege feudi constrictum erat, partim juribus familiae, partim pactis specialibus. Id apparet (ut exemplum quoddam hic asseram) tum ex pacto nuptiali inter *Florentii V.* filiam & *Alphonsum*, *Eduardi R. Angliae filium* facto, cujus confirmatio ex Germanorum more necessaria visa fuit (*Mieris Charterboek I.*, 412.), tum ex iis, quae *Albertus Dux a.* 1377. constituit. (Ibid. III., 333.) Cumque Comites variis causis commoti partes territorii sui privatis, aut corporibus, regendas, salvo imperio suo summo, quandoque traderent; etiam huic rei variae pactis provisum fuit.

Domania erant partim ea, quae quondam habuerant Imperatores, partim dicebantur ea bona & jura fructuosa, quae cum diversis territorii universi partibus, sensim coagmentatis, ad Comites pervenerant, & a bonis eorum privatis differebant. Eorum alienatio legibus feudi ac jure familiae & successorum adstricta erat.

§. CCXXXI. Censum fundis impositum solvebant, qui se liberaverant a servitute glebae, aut fundos ea sub conditione acceperant. Tributa proprie dicta dabant homines liberi, ique volentes, quod erat proprium vetustae libertatis Germanicae. Decreta tamen in Comitibus Germanicis tributa, & Comiti certas ob causas ex more debita, pendere necesse erat. Reliqua petebat Comes. Concessa & soluta in eos, quos indicasset, usus ut erogaret, illius fidei plerumque permittebatur. Immunitatem nulli nocentem dare poterat. Partim bona ecclesiastica lex & opinio, nobiles jus feudorum, liberabat. Magistratum in subjectos jurisdictioni suae tributa imponere

non

non licebat, nisi ob causam & utilitatem communem, sive in consentientes, sive venia impetrata a Comite; pro qua pars pecuniae collatae quandoque fisco obveniebat.

§. CCXXXII. Comites ut jura sua tuerentur, nec libertas excederet in licentiam & anarchiam, multis subsidiis uti poterant, inter quae pro tempore promptum erat, sed vere nocens, fulmen interdictionis sacrorum, certius autem jurisdictio: militis usus in ea re non aequè certus, qui antiquitus non erat nisi civicus aut clientelaris.

Ne potestas Comitis excederet in dominatum; libertatis adminicula erant, jusjurandum Comitis imperium aspicientis, idque more in multis Germaniae partibus quondam usitato, nec plane abolito, praecedebat jusjurandum fidei, quod jurabant cives. Acedebat confirmatio jurum & privilegiorum scriptorum & non scriptorum sive generalis sive specialis, quanquam, quatenus erant realia, confirmatione successoris haud egebant. At prudenter haec tamen ineunte saec. 14 in usum perpetuum introducta fuit, ne qua lis de probatione aut potestate decessoris successorem promissis onerandi nimis prolata nasceretur in primis eo tempore, quo perversa ex jure communi male intellecto argumenta de arbitrio principis vim legis habente invalescebant. Eam vero confirmationem haud recusandam, nisi ageretur de tabulis irritis, aut de manifesta injuria, (at haec non sunt jura, de quibus solis quaeritur) peti cupiebant Comites, quod vel ipsis, vel eorum ministris, quodammodo quaestuosum esse solet. Magistratus ut jurarent in privilegia, egregia erat & tunc haud ignota cautio.

§. CCXXXIII. Ad firmamenta libertatis praecipue referimus *Ordines*, quorum munus est antiquius, quam nomen, ut in multis rebus evenit. Eorum origo aequaeva est potestati Comitum; membra vero alia aliis paulatim accesserunt. Potestas eorum quam (§. 185.) definivimus, cernebatur in rebus, quae subinde cum exterris agerentur, in tributis decernendis, alienationibus concedendis, rei nummariae corruptione impedienda (v. c. c. promissum *Alberti Ducis* apud *Kinschot beschryving van Oudewater* p. 303.) in legibus ferendis, (has sanciebant soli Comites) &c.

§. CCXXXIV. Potentia Ducum Burgundiae haud potuit derogare illis antiquis Hollandorum juribus. Eam non esse mentem suam *Philippus bonus* aliquoties ipsa factorum suorum rescissione significavit. Neque id *Caroli*, filii sui,

fore consilium, a. 1455. in solenni conventu (*Hy hadde doen by een komen en vergaderen in eene gemeene dagvaart die Barroedsen, Ridderfchappen, Steden, en Dorpen van zynen landen van Holland en Vrieslant*) promissit. Atque sub ea conditione, ut jura populi conservaret, promissum huic *Carolo* a pluribus civitatibus factum fuit d. 4 Sept. 1462., cives ei tanquam legitimo *Philippi* successoris olim obtemperaturos. (V. *tabulas in Handvesten van Leiden p. 61.*).

§. CCXXXV. Neque OO. destiterunt juribus populi suisque consulere *Carolo Audace* regnante (*ibid. p. 81.*) Quae ut essent testatiora, ea in quoddam quasi compendium redegerunt, quod *Mariae Burgundicae* privilegio, ut vocatur, magno a. 1477. dato continetur. Id ob eam causam esse irritum, quod a *Maria* esset metu expressum, minus recte affirmatur, in primis si cum eo contuleris tabulas ab eadem & *Maximiliano I* d. 26 Masi 158c. *Harlema* &c. datas. At noluisse illo teneri *Philippum Pulchrum* & *Carolus V.* constat. Quod num iuste fecerint, & num revera eorum juribus ex pacto & providentia, ut ajunt, majorum profectis eo privilegio derogatum fuerit, ac quousque? proinde num illi successores iidemque heredes facta *Mariae* oppugnare potuerint, ac quousque? non sufficit, vage indicari, sed distribute dispiciendum est. *Philippus II.* nominatim se in servanda, quae a foeminis data essent, privilegia obligavit, instantibus, ut id faceret, Ordinibus; num ea mente, ut tabulas *Mariae*, quoniam eas *Philippi* pater & avus rejecissent, de eorum, quibus obstringeretur, numero eximi crederet, an ut eo comprehenderentur, in disquisitionem venit. Ordines ipsi, prout res sese daret, in vi ejus privilegii sive affirmanda sive negligenda aliquando ante ortum reip. fluctuarunt.

§. CCXXXVI. Non neglexerunt Nobiles & sex civitates principes sub *Philippo Pulchro* & *Carolo V.*, tum communia populi jura, tum & singulorum civium, quatenus in illis violandis jus populi simul laesum videretur, in iudicio adversus privatos, vel apud imperantem, pari reverentia & firmitudine tueri. Auscis, ob quas tributa rogarentur, causis opportune providebant, ne in nova consentirent nisi sub conditione, ut quaedam in commune bona princeps concederet, aut querelis legitimis mederetur, & ut soluta in eum, ad quem concessa essent, usum vertèrentur.

tur. Ac licet nullam haberent potestatem jubendi, sive quae principem, sive quae populum universum facere vel-
lent, (majestas enim residebat penes principem) tamen
habebant potestatem ea cum hoc decernendi, quae popu-
lum obligarent, & impediendi, quo minus jussu principis
noxio nova onera, aut libertatis ac jurium suorum dimi-
nutionem, pati cogerentur. Inveteraverat opinio, etiam
solennibus conventionibus principum cum exteris Ordini-
bus accedere oportere, uti apparet ex illis, quae acta fuere
de pace a *Carolo V. cum Francisco I.* 18 Sept. 1544.
facta, & de foedere *Augustano a.* 1548. (§. XI.)

§. CCXXXVII. *Philippus a.* 1549. juravit, & a. 1555.
promissa sua iterum sanxit, se jura populi ac singularium
ejus partium non tantum scripta inviolate custoditurum,
sed & non scripta, quemadmodum ejus pater & avus pol-
liciti erant. Atque in numerum officiorum Gubernatoris
a. 1559. etiam hoc adscripsit, ut jura moribus introducta
conservaret, ac facta recta praestari curaret. At eadem
jura tum ipse, tum per magistratus suos violavit. Neque
in posterum ab illis opprimendis tutos fore cives, Co-
loniae, aut unquam, certa, in quibus illi confidere pos-
sent, promissa fecit. Ad tuendam majorum existimatio-
nem & ob plures causas evinci haud parum refert, quod
Hollandi ad arma capienda primi processerint, fuisse justam
jurium defensionem, quam, post 9 annos excepit neces-
saria imperii abrogatio. (§. 18.)

§. CCXXXVIII. In transitu ab ea, quam indicavimus,
Ordinum potestate ad summam, qua nunc utuntur, tres
quali gradationes observaveris. Prima ab a. 1572. ad m.
Jul. 1581. excurrit, secunda pertinet ad summum impe-
rium in *Wilhelmum I.* collatum, & tempus medium inter
hanc pactionem & solennem imperii traditionem sub nomi-
ne Comitum; tertia incipit a *Wilhelmi I.* morte d. 10 Jul.
1584. ad finem a. 1587., quo procellae Leycestrianae re-
federunt.

Initium potestatis populum sine Rege obligandi factum
fuit, cum arma civilia caperentur m. Jul. 1572. Exinde
distingui oportet, quae Ordines suo jure fecerunt, ab
illis, quae *Wilhelmus* pro Gubernatore Regio iterum ha-
bitus fecit Regis nomine, aut, tanquam talis, Ordinibus
statim concessit. Hic vero alia non solus, Ordinibus
inconsultis & haud consentientibus, alia non nisi ex mari-
data

dato speciali Regis facere poterat (uti vel ex ipsis formulis dudum editis tum mandati tum officii, ipsi praescriptis, intelligitur). Igitur cum regis imperium ea tempestate interquiesceret; de juribus ad bellum gerendum & ad rempublicam intus pacandam & regendam necessariis amplior *Wilhelmi I.* potestas erat necessaria. Hanc Ordines se, proinde & populum, reverituros, novo pacto & solenni iurejurando *a. 1575.* sponderunt. Haec amplior potestas confirmata fuit *a. 1581.*, cum esset decretum, Regi obsequium fidemque omnino renuntiare. Attamen Ordines multa negotia ad regimen universi pertinentia soli, aut cum *Wilhelmo*, agere perrexerunt, donec tandem *m. Dec. 1582.* tabulas, imperii summi sub pactis conditionibus delati testes, ipsi traderent. Sed cum res traheretur non tantum in *Zelandia*, sed & in quibusdam *Hollandiae* partibus mora quaereretur, atque adeo differetur inauguratio novi Comitis, Ordines multa pro imperio interim statuerunt. Post casum pro patria Patrem illum, Ordines imperium administrarunt usque ad *Leycestrii* adventum constituto Gubernatore *Mauritio* (§. 189.), neque illud amiserunt eodem *Leycestrico* Gubernatore generali creato. Hoc submoto, illa imperii possessio majorem firmitatem nacta est. In jus perpetuum transiit voluntate populi (§. 21.). Res nova erat, *Hollandiam* regi sine regali imperio. Quare necesse erat, ut Ordines mature facerent instituta certa & perpetua, de hujus, quod nunc eorum erat, imperii conformatione, & tum de membris corporis tunc regnantis, tum de modo res in concilio agendi, certam normam praescriberent. Quod exinde factum fuit.

§. CCXXXIX. Hodie summa potestas residet penes Collegium nobilium Conscriptorum & 18 Civitates. In harum numero in *Australi* *Hollandia* sunt XI. *Dordracum*, *Harlemum*, *Delphis*, *Leida*, *Amstelodamum*, *Gouda*, (haec *Amstel.* antiquiorem locum *a. 1496.* cessit) *Rotterdamum*, *Gorichemum*, *Schiedamum*, *Schoonhovia*, *Briela*. His accedunt Civitates VII. in *Hollandia* *Boreali* & *Westfrisia*; *Alcmaria*, *Horna*, *Enkhusa*, *Edamum*, *Monachodamum*, *Medenblicum*, *Purmerenda* (quae *a. 1573.* illis ultima adjungi coepit).

Complexum itaque Nobilium conscriptorum & harum 18 Civitatum recte appellaveris imperantem *Hollandiae*. Ordines nomine *de Edele Grootmogende Heeren Staa-*

Staten a caeteris Foederatis distinguuntur. Unum vero est in tota Hollandia imperium, licet Ordines se inscribant *Ordines Hollandiae & Westfrisiae*.

§. CCLX. Sublata distinctione veteri nobilium majorum & minorum, omnes pari jure utuntur nobiles conscripti. Idem a caeteris, qui conscripti non sunt, multis juribus discrepant; a civibus autem caeteris non differunt vinculis legum, & necessitate tributa solvendi. Jura eorum in reipublicae administratione, & in commodis hominum in agris habitantium in concilio, quos ibi referebant, curandis, jam ante rempublicam institutam eximia fuerunt, & vetustiora exordio similium jurium, quibus nunc complures civitates utuntur. Quare cum reipublicae liberae institutio non eo spectaret, ut jura corporum insignia convellerentur, sed ut conservata ad communem salutem dirigerentur; haud injuria id egerunt nobiles, ut sui etiam corporis jurium servandorum ratio haberetur. In concilio Hollandico habet id corpus unius suffragii potestatem, in quo ferendo & explicando utitur voce *Consiliarii Hollandiae*, (*Raad-Pensionaris*) & ejusdem consiliis in separatis, quos etiam de republica habere potest, conventibus nititur. Primus inter eos locus *Ser. Principi Arausiaco*, uti in *Geldria*, delatus est.

§. CCXLI. Non adsciscitur in id collegium, nisi ex lege habilis. In quo judicio faciendo normam a. 1666. praescriptam sequi solent, quatenus longo usu & conventis ei derogatum haud est, & legem 21 Sept. 1728.

§. CCXLII. Civitates in initio discordiarum civilium plures conscribi consueverunt. Concilio propter luctuosam *Wilhelmi I.* mortem indicto adfuere 32. At ab a. 1608, praeter 18 enumeratas, nulli in gubernaculis reipublicae tenendis locus est.

Civitates vero 18, viribus dispares, in concilio pari jure utuntur. Vis distinctionis antiquae inter magnas & parvas non superest. Differunt tamen quarundam jura in legationibus obeundis ad diversas imperii partes administrandas. Civitatum in Hollandia Boreali jura sunt singularia in ejus regionis statu interno curando.

§. CCXLIII. Res, quae ad regimen universi pertinent, in concilio tractanda sunt. Legationes Foederatorum ad singulas civitates aequae vetant leges, ac consultationes externorum separatim cum illis habendas. Concilia sunt qua-

quatuor in anno statâ, sed longe plura extra ordinem habentur. Inducuntur hodie ab *Ordinibus delegatis* (*Gecommitteerde Raaden*) etiam uno corporis regnantis membro efflagitante. Nobiles ex sua quemque persona conventibus adesse oportet. Absentibus non conceditur, per alium inire suffragia, sed solae civitates mittunt procuratores, qui mandata peragant, & minora suo prout iudicio. His, praecipue in Hollandia Australi, adsunt *Pensionarii*, quorum & consilio & voce in declaranda civitatis, quam referunt, sententia utuntur. Nobilibus congregatis & civitatum legatis peculiarem sanctitatem lex a. 1663. attribuit.

§. CCXLIV. In conciliis, & universis in rebus Hollandiae totiusque reipublicae, magnum momentum ponitur in singulari peritia, prudentia, probitate, *Consiliarii Hollandiae*, quem vulgo *Pensionarium magnum* appellant. Ser. Gubernatori, quicum perpetuo de bono civium & reipublicae communi consultat, gratus ab Ordinibus constitui solet in quinque annos, qui prorogari consueverunt.

§. CCXLV. Forma deliberationum in concilio partim lege d. 19 Febr. 1585., partim usu, qui multa mutavit & adjecit, definita est. Post nobiles civitatis cujusque legati eo, quo sedent, ordine sententias peragunt. Quaelibet, de quibus decernatur, capita ad quemvis consensum refert Consiliarius Hollandiae. (§. 244.) Ex plurium suffragiis decreta fiunt, exceptis, in quibus a. 1485. exigit unanimes sententias, aut quae nominatim ibi indicatis pondere suo pares habentur (*zwaarwichtige zaaken*). Ex hac definitione aliquantum ancipite, quae cum institutis antiquis ante rempublicam exortam, & more agendi in principio discordiarum civilium, haud omnino consentit, multae difficultates in rebus agendis identidem enatae sunt, quibus ut nova lex mederetur, a. 1727. & seq. necesse visum, tentatum, sed haud peractum fuit.

§. CCXLVI. Cum concilia non sint continua; necesse fuit instituere Collegium aliquod perpetuum, quod Hollandiae universae curam ageret, res moram non ferentes transigeret, aerarii, in primis ne vectigalia fraudentur, curam ageret, uti & munitionum Hollandicarum &c. Hoc Collegium decemvirale (*Het Collegie van Gecommitteerde Raaden*) constat ex uno, qui ex corpore nobilium sumtus primum locum tenet, & novem legatis civitatum Holl.

Au-

Australis, hisque per triennium eo munere fungentibus. Residet *Hagae*. Horum virorum cum sit, videre, ne quid detrimenti capiat respublica Hollandica: haec illis lex praescripta est, ut non ex mandato ejus, a qua missi sunt, civitatis agant, aut hujus commodis cum detrimento publico studeant, sed extra partes positi religiose consulant in commune. Ab eo coeterni decemvirali diversus est *Senatus septemviralis* in *Hollandia Boreali*, isque hujus solius rebus curandis praepositus. Ab utroque distinguitur Collegium ad rationes acceptorum & expensarum dispungendas a. 1752. institutum; (*De Provinciaale Reekenkamer van Holl. en Westvriesl.*) cui unus ex nobilium conscriptorum ordine, 5 *Hollandiae Australis*, 3 *Borealis* ex civitatibus, in 3 quisque aa. missi, interfunt. *Feudorum* cura in negotiis sine disceptatione forensi conficiendis speciali Collegio mandata est, jurisdictio Curiae Hollandiae.

§. CCXLVII. Supremam curam status interni & externi rerum Hollandicarum agit Ser. Gubernator. Hujus praecipue est, jura cujusque tum custodire, tum facere, ut non violentur, quieti internae & externae consulere efficaciter opera sua ac consilio, de his, quae ad prosperitatem publicam faciunt, cum imperante conferre rationes, ut legitima & salutaria populi ac singularum ejus partium desideria, quantum fieri potest, expleantur. Per fiduciam, quam & in ipsius caritate & ad res suas curandas viribus ponit populus, efficit, ut mutua inter hunc & Patres benevolentia tum in tota universitate, tum in singulis partibus, confirmetur. Jura Gubernationi adfixa alia in pactorum conventorum tabulis recensentur, quae ipsi traduntur, cum Gubernationis auspicia facit, alia universe his verbis ibidem enuntiantur; faciat ea omnia, quae bonum Gubernatorem facere oportet. Alia sunt terminata specialibus conventionibus, alia eo usu nituntur, qui eandem, quam pacta, vim obligandi naturaliter habet, ac quorum tutelam ipsi Ordines usque ad 8 Mart. 1766. gesserunt.

C A P I T U L U M III.

S E C T I O II.

Res & jura imperantis. Partes regiminis in varia Collegia descriptae, in primis jurisdictio.

§. CCXLIX.

Penes Ordines residet summa potestas. Haec iisdem ex juribus, quibus ubique, constat ad statum reipublicae Hollandicae internum & externum ordinandum, & iisdem, quibus imperium omne, finibus continetur. Eadem, jure populi juribusque in Gubernatorem collatis ubique salvis, & illaeso vinculo cum universis, aut quibusdam, Sociis Trajectinis, exercetur. Leges dare, iisdem quosdam solvere, privilegia tribuere, imperio eminenti, cum necesse est, salva justitia uti &c. haec talia jura, cum ubique sint imperantis, tanquam aliunde nota haud recensemus. (§. 12.) Caetera jura regalia, quae variare possunt, eorum fructus, ac modus illis utendi Hollandiae proprius, ad hunc locum pertinent. In his numeratur dominium fluminum & lacuum majorum cum suis effectis, veluti piscatus, insulae, non autem quaevis alluvio, nec quaevis agrorum inundatio. Similiter in eo numero sunt jus venti, (ut vulgo appellatur) jus bona naufragorum ab his socordibus sero repetita fisco applicandi, uti & bona vacantia, salva tamen horum praescriptione ordinaria. Thesaurum inventum fisco non cedere, probabilior est sententia. Venatio inter eadem jura refertur in *Hollandia Australi*, locis tamen clausis aliisque privilegio exceptis.

§. CCL. Jura Fisci Romani non omnia in usu sunt, aut ante exordium reipublicae fuerunt. Nonnulla ab eo jure aliena vigent. Aequissimum est edictum Ordinum d. 25 Febr. 1675. de jure aerarii haud potiori inter creditores de naufragio fortunarum debitoris obaerati certantes. Causam conjugis in
suc

successione defuncti conjugis ibi esse fisco potiorē, ubi jus *Asdomicum* valet, aequius videtur. Jus portorii exigendi antiquum est, salvis immunitatibus legitime impetratis. Cursuum veredariorum jus fructuosum est, sed novum, & a *Wilhelmo IV. Principe*, cui illud a singulis civitatibus erat delatum, aerario liberaliter adfixum. Fructus mulctarum superflunt, publicandis autem bonis aerarium augendi jus vetus *a. 1732.* abrogatum est.

§. CCLI. Maxima pars vectigalium publicorum provenit a) ex domaniis residuis, (permagna enim pars tractu temporis abalienata fuit) quorum curatio Ordinibus delegatis commendata est, b) ex tributis civium.

§. CCLII. Tributa alia penduntur ab universis, alia in utilitatem singulorum corporum impenduntur. Haec non indicuntur, nisi consensu generali aut speciali imperantis, uti ex sententia Curiae Holl. 25 Febr. 1524. & *ord. polit.* 1580. §. 39. etiam colligi posse videtur. Priora, quae publica, seu cunctorum communia, dici possunt, in ordinaria & extraordinaria dispertuntur. Sub his foeneratio imperata continetur. Quamquam parsimoniae publicae opera datur, & status aerarii jam *a. 1728.* valde difficilis ab *a. 1749.* meliori conditione esse coepit: tamen ob molem veteris aeris alieni, & ob erogationes annuas, aliasque brevi abhinc tempore factas, tributa gravia manere debent, sed pro florente rerum statu tolerabilia habentur, & ad casus imprevistos necessaria.

§. CCLIII. Rerum, in quas imponuntur, tot sunt genera, ut paene nullae sint immunes. Vetus est tributum, quod in aedificia & agros imponitur. Illius, quod in aedes descriptum est, nova aestimatio facta est *a. 1732.*, quae adhuc utimur. Exactorum jura & munera lege definiuntur. Aliquod etiam pro mortuis sepeliendis penditur, quod dissolvunt coelibes. Pro munerum publicorum adeptione & plex fructibus statim quisque summam pendit. Aliquod etiam pro temeritate litigandi solvi jubet lex *a. 1591.* Plus lucri reddit ex venditione chartae, cui sigillum publicum est impressum, tum in iudicio tum in certis negotiis necessariae. Vicefima hereditatum (vulgo *het Collateraäl*) cum invehi inciperet, intra exiguos terminos consistebat. Hodie latissime patet. Plerisque tributis accessit augmentum decimae. Magna pecuniae vis quot quo annis provenit ex tributo imposito in res quasdam luxui inservientes & quaslibet alias usu consu-

sumendas, quod non tam grave est tenuioribus, qui res aut operas suas vendunt, quam qui eas emunt, nihilque vicissim vendunt. In hoc tributi genere constituendo provideri solet; ne res onerentur, quarum pretium nimis auctum opificiis aut mercaturae valde noceret.

CCLIV. Ne vectigalia publica fraudentur, summa diligentia adhibetur. Publicanis abolitis, tributa in res, quae sub nomine *vectigalium communium* inde a saec. 16. appellantur, ab exactoribus juratis colliguntur. Judices speciales, qui de fraudationibus cognoscant, in oppidis constituti sunt, iisdemque certi fines ruri sunt assignati. Ab his provocatur ad *Ordines delegatos*, a quorum sententiis nulla datur appellatio, sed causae recognitio ab Ordinibus peti potest.

§. CCLV. Administratio imperii varia munera publica & ministeriorum genera progeniit. Quorum complura Ordines soli conferunt, de nonnullis jus ex nominatis legendi est penes Ser. Gubernatorem; de aliis cum eo Ordines delegati convenerunt. Dum in muneribus conferendis Ordines versantur, aliquam sibi ipsis normam nonnullis legibus praefiniverunt.

§. CCLVI. Maxima pars rei aedilitiae a magistratibus ordinariis ruri & in oppidis curatur. In his tamen sunt Collegia specialia tutelaria a ducentis inde annis instituta. In agris peculiarem viarum, aquarum, & aggerum procurationem habent Collegia *Heemradiorum*, quorum cuique praest Praefectus aggerum. Hi in causis, quae ad illius muneris functionem pertinent, jurisdictione utuntur, ut quae a iudicis ordinarii potestate ab antiquo sint exemptae, salva sub certis legibus appellatione.

§. CCLVII. Magistratum est, non tantum ex legibus communibus, aut ejus, cui praesunt, loci, jus dicere, sed & eorum, in quos potestatem habent, jura tueri. Jura autem hominum in agris habitantium alia sunt cum oppidanis communia, alia illorum propria; & haec partim ubique eadem, partim in diversis Hollandiae, sive Australis, sive Borealis, tractibus diversa.

§. CCLVIII. Eorum, qui collocato in oppidis domicilio in civibus numerantur, alia jura sunt communia, quibus ab agrestibus hominibus ubivis distinguuntur, uti ratio jurisdictionis, & modus quacsum ex opere faciendi; alia sunt singulorum oppidorum propria.

Utra-

Utraque aut pmoeriis continentur, aut extra haec ad definitum usque spatium proferuntur. Proprie ea cunctorum civium sunt privilegia in quovis oppido, ex quibus fructus pervenit ad hos singulos, & non ad eos solos, a quibus reguntur; veluti immunitas a portoriis, a decima hereditatum ab extraneis civi delatarum & bonorum civis discedentis, jus stapulae, nundinarum &c. Cives in civitatibus imperii summi consortibus differunt a reliquis, quod ex eorum corpore leguntur, qui civitatem regunt, & Concilio Hollandico interfunt. Caeterum pari cum reliquis *Holl.* civibus jure utuntur. Id quod etiam de jure res eorum ruri sistendi affirmari posse, probabile videtur. Jura singularia ejusque civitatis, in primis earum, quae in societatem summi imperii veniunt, multiplicia sunt (veluti Dordraci jus monetae & stapulae). Quae discrimina distribute recenseri, atque intelligi, haud parum refert. De cunctis universe observandum est, potestatem Rectorum, quantumque sit, legibus Hollandiae communibus, summoque Ordinum imperio, subjectam esse.

§. CCLIX. Cives a solis incolis distinguendi in oppidis, prout vel sunt nati vel adventitii, ita jure discrepant. Utrique in oppido habitare debent, ut juribus ejus communibus fruantur, nisi cuiquam datum sit privilegium. Munera necessaria eos obire oportet. Quantum ad munera honorifica & quaestuosae consequenda, jus civitatis alicubi in magnum & parvum dividitur. Ab antiquo ad oppidum defendendum obstricti, & jam saec. 13. in corpora armata (vulgo *Schutters*) descripti fuisse leguntur, quorum munia ac jura certis legibus oppidatim definita sunt. Quantum ad opera quaestuosae, quibus maxima pars oppidanorum alitur, antiqua est eorum descriptio in *Collegia* (*Gildens*), quibus attributum est jus monopolii (§. 147.). Quousque in negotiis ad statum civitatis domesticum pertinentibus magistratus cum his collegiis, aut eorum praefectis (*Decanis*), de rebus, quae sine civium onere novo fieri statuique non possent, quondam, non quod prudentia exigeret, sed ex officii necessitate, de quo maxime quaeritur, consultaverint, iisque invitis nihil, nisi quod ad leges tuendas spectaret, per edicta constitui potuerit, etiamsi illud nullius collegii privilegium esset contrarium oppidatim dispiciendum esset. Hodie non tam quaeri debet, quid ante exordium reipublicae passim usuvenerit, sed

E

quid

quid nunc ex usu longinquo appareat, jus certum esse. Ne cum illis de rebus ad Concilium Hollandicum pertinentibus in consilium iretur, jam a. 1581. statutum fuit, resque ipsa docet, eam legem, mutato reipublicae statu, non tantum eo tempore fuisse, sed & perpetuo manere, necessariam.

§. CCLX. In civitatibus imperii consortibus eorum curam, quae ad salutem cujusque, & singulorum in illis corporum, atque ejus cum Hollandia & republica universa vinculum spectant, agit *Senatus*. Hic legatos ad concilium Hollandicum cum mandatis mittit, decretisque ibidem eo, quem exposuimus, modo factis se ac totam civitatem obligat. Ejus coetus cives universos referentis origo recentior est urbis cujusque magistratu. Hic cives potiores auctoritate & opibus (*den Rykdom*) olim convocare ac consulere solebat, quoties de negotiis gravioribus ageretur, in quibus agendis querelas aut motus metueret, nisi praeparatis eorum, qui apud reliquos multum posset, animis, horumque voluntate cognita; veluti cum nova in oppidanos tributa essent imponenda. Uti libertatis in toto, ut ita loquar, conservatores erant Ordines: sic ejusdem in partibus studiosi erant cives principes, & onus novum, vel ejus, quod habuissent, juris amissionem, sibi haud rogatis aut invitis a magistratu suo injungi aegre ferebant. Quod ne eveniret, praesertim temporibus turbulentis, quae in his finibus saeculo 15. crebra & diuturna fuere, cavendum erat. At cum tales civium principum conscriptiones essent subitae, incertaeque & a magistratuum arbitrio suspensus eorum, qui vocarentur, numerus, vix fieri potuit, quin inter vocatos & omisos quandoque glisceret aemulatio, & magistratibus ipsis invidia conflaretur. His incommodis hoc remedium adhiberi coepit, ut ad selectum civium probatissimorum numerum redigeretur talis consultatio, illi jus ac forma collegii perpetui daretur. Haec collegia appellari consueverunt coetus sapientum (*Vroedschap, wysheid*). Legendi sunt Senatores a Senatu (salvo in quibusdam Gubernatoris jure) ex legibus cujusque civitatis annariis aliisque, quibus, qui sint idonei, definitur. In eo conveniunt, ut sumantur ex toto civium corpore opulentiores & ingenio animoque maxime idonei (*van den ryksten, notabelsten, rakkelyksten en vredelyksten van de Stad*).

Stad): Numerus eorum variat. Nullibi excedit 40. Tot sunt *Dordraci* (ubi distinguuntur *Senatus vetus*, de *Man-
nen van Veertig*, & *Octoviri*, qui cives a regimine exclu-
sos referre videntur, *goede luiden van den agten*) *Del-
phis*, *Leidae* (in hac urbe aliquod discrimen observa-
tur inter *Vroedschap en Veertigen*). Verum 36 sunt *Am-
stelodami*, 32 *Harlemi*, 28 *Goudae*, 24 *Rotterodami*, *Go-
rinchemi*, *Schiedami*, *Alcmariae*, 21 *Schoonhoviae*,
Edami, 20 *Brielae*, *Hornae*, *Enkhufae*, 16 *Medemblici*,
15 *Monachodami* & *Purmerendae*. Munus olim & invi-
tis injungebatur. Est perpetuum, neque cuiquam invito,
nisi causa a iudice cognita auferri potest, uti decretum est
16 *Octobr.* 1587. & 9 *Aug.* 1658. Praeter Senatores in civi-
tate quaque sunt Consules (*Burgimagistri*). Quorum
origo Senatorum aequae ac judicantium Collegiis recep-
tor est, & numero negotiorum publicorum incrementum
tum in ipso civitatum sinu, tum extra eas, necessaria
fuit. Variant leges civitatum de numero, etiam de condi-
tione, qua illos esse oporteat, ut eo honore potiantur. Tri-
plex praecipue eorum munus est; primum, ut nego-
tia certis collegiis non adfixa expediant, quae ad secu-
ritatem urbis & ad ejus regimen ac privilegia curanda perti-
nent; deinde, ut ad Senatum referant negotia politica, de
quibus soli statuere haud possunt, in primis res in concilio
tractandas; porro, ut cum magistratu urbis agant de edi-
ctis constituendis, & concordiam inter litigantes ten-
tantibus praesint. Senatus decernit legationes, ac con-
fert munera, itidem Consules. Quibus muneribus con-
ferendis lex 4. 1747. in usum revocata modum praescripsit.

§. CCLXI. Magistratus in iisdem civitatibus sunt
Praetor, Consules, & iudices annui jurati. Hi (ex veteri
Francorum, ac Germanorum quoque Rheni superioris
mediique accolarum, more) *Scabini* appellantur. De Prae-
tore constituendo instituta civitatum ac privilegia variant;
natura officii, quo fungitur, eadem ubique est. Per eum
princeps summus curat, ut quies in unaquaque urbe puniendis
maleficis, & ut jura sua conserventur. Ideo Praetor, tanquam
accusator reorum publicus, poscit, ut iudices de delicto cogno-
scant ac judicent, quorum sententiam exequitur. Non illorum
minister est, sed imperantis, legum, ususque forensis legi-
timi. Si putet, legibus iudices haud suisfecisse, ius appel-
landi *Curiam* *Holl.* habet. Transigendi cum delinquenti-

bus de quibusdam delictorum generibus (e. c. de adulterio) potestatem eo, quem lex aut legum ratio definit, modo accepit (§. 100.). Via & ratione praeparandi accusationes easque instituendi, ac sumtu in litem faciendo, a *Procuratore Generali* differt. (§. 265.) *Scabini* sunt iudices civium ex his sumti, ordinarii, annui, jurati, in causis omnibus lege haud exceptis. Provocatio ab eorum pronuntiatis antiquiore tempore insolens erat, sed, postquam jurisdictio *Curiae Hollandiae* a *Philippo* inde *bono* majorem firmitatem nacta fuit, hodie est liberior, certis tamen pronuntiatorum, causarumque generibus, vel damno nimis levi ex sententia orto, exceptis. Ad quas causas in primis refertur, quod, quoties adversus fontem *extra ordinem* ex confessione judicatum est, appellatio haud conceditur (§. 100.). Variat eorum numerus in Civitatibus. Nullibi sunt pauciores 7, aut plures 9, nequidem *Amstelodami*. Ex nominatis annuatim leguntur a Ser. Gubernatore, qui simul ex iisdem, quos elegit, nonnullis mandat, ut de fraudatione vestigalium seu *subsidiorum*, quae vulgo *communiae* dicuntur, primi sint iudices. Consiliarii, qui vulgo *Pensionarii* vocantur, his judiciis sententiam suam de lite exponunt rogati: sed proprium eorum munus est, negotia civitatis in Concilio Hollandico curare, de rebus in eo actis ad Senatum referre, & huic atque Consulum Collegio & magistratui adesse consiliis. Magistratus habent potestatem edicta constituendi legibus publicis & cujusquam juri haud contraria; non autem plenum cives tributis onerandi arbitrium. Tabulae acceptorum & expensorum olim *Curiae Holl.* edi solebant, hodie non aequae. Rationes e. c. *Leidae* Consulibus annuis virisque *Consularibus* (vulgo *Royeermeefters en Reekenmeesters*) a Quaestoribus eduntur.

§. CCLXII. Jurisdictio in agris alia per magistratus ab Ordinibus constitutos exercetur, alia in privatorum aut corporum quorundam patrimonio est. Habet gradus: Dividitur in summam (altam) mediam & infimam. Horum generum fines usu magis, quam lege reguntur.

§. CCLXIII. Judiciorum civilium in agris duo gradus sunt. Primum constat ex moderatore, qui *Sculietus* (*Schoot*) appellari solet, & iudicibus juratis, ubique definitis, ex eadem, in qua jus dicunt, universitate lectis, qui plerumque *Scabini* appellantur. Alterum, ad quod ab illo pro-

provocatur, constat ex iudicibus selectis, qui in pluribus agris eidem praefecturae subjectis habitant, & *viri bene nati* (*Welgeboore Mannen*) nominantur. Utrique iudicia faciunt ex legibus communibus, aut ejus, in quo jus dicunt, tractus proprii. Formam eorum iudiciorum definiunt *l. Maximil. I.*, & *l. 1 April. 1580. 18 Febr. 1654. 24 April. 1663.* De iure incertum utrumque iudicium genus peritiores consulere solet. De accusationibus intra ejusdem Praefecturae terminos *Collegium bene natorum* primam habet cognitionem, &, si *extra ordinem* cum reo actum sit, ultimam. Jurisdictio in oppidis minoribus, in civitatibus imperii participibus, in agris aequae libera est ab evocatione causarum antiquo juri contraria. Quae libertas merito numeratur in iuribus quasi originariis civium, non autem in privilegiis proprie dictis. Iudices cunctos oportet sequi usum fori non alium, five in re ipsa, five in forma iudicii, quam qui legis vim sine cuiusquam damno consequi potuit, & consecutus est.

§. CCLXIV. Si minus, ut quidam putant, bona mente, (at cur malam temere suspicemur?) salubri tamen exitu, *Philippus bonus* novam formam dedit consilio suo, quo in Hollandia uti solebat in rebus ad regimen pertinentibus causisve iudicandis, quae nullum alium iudicem habere poterant, aut ad ipsum legitima provocatione ex veteri Comitum instituto delatae erant. Fecit, ut ejus consilii jurisdictio quandoque in prima, maxime in secunda cognitione, fieret perpetua, utque certo loco affixa, curaeque speciali Gubernatoris commendata, ad certiore normam adstringeretur. Ad majorem incolarum tranquillitatem pertinere videbatur, cum Hollandia ac Zelandia in tot iudicia specialia essent dispersitae, iudicem quendam esse perpetuum cunctis superiorem, in cuius exemplum intuerentur reliqui, ac cuius oculos in tentos metuerent, ne facta illis potestas iudicandi in dominationem excederet. Hic coetus primo consilium principis, deinde *Curia* (*'t Hof*) appellari consuevit. Est coetus perpetuus duodecimviralis, cui Gubernator ex antiquo more praest. Is coetus, postquam regiminis cura *Ordinibus delegatis* mandata est, (§. 246.) tum de causis civilibus, tum de criminibus, iudicat, & Ordinibus exigentibus consilia, quoties de iuris quaestione agitur, dare solet. Est iudicium superius *Hollandorum & Zelandorum* communae. Illi 9, hi 3, Consiliarios seu Iudices adiungunt, Prae-

fidem & *Graphiarium* utrique. Gubernatori est jus lectionis, ex nominatis, qui consiliarii praefidisve munere potiantur.

§. CCLXV. Judices ordinem disceptandi & judicia de causis dirigunt ad normam legum aliorumque decretorum ab Ordinibus factorum, legumque menti consentaneum fori usum.

Post antiquam legem *a. 1462. a Carolo Audacae*, ex patris mandato, factam, *Carolus V. a. 1531.* amplam de hujus judicii formam legem dedit, quae etiamnum viget. Accesserunt complures leges, e. c. de accelerando litium exitu, pactio cum *Curia suprema* de finibus jurisdictionis, complura OO. decreta, quibus contentiones de jurisdictione cum aliis judicantium Collegiis obortae terminantur. Tales subinde subnascuntur, e. c. de mente *artic. 8. legis a. 1531.*, de vera natura decretorum politicorum, ut de quibus conquerentes audiri vetentur, de provocatione reorum recipienda, quibuscum *extra ordinem in judicio criminali* actum est, si de forma neglecta querantur, aut se confessos esse negent. Normam disceptandi praebent quidem leges & decreta OO.; sed in illis, quae ad factum, in quo versantur judices, exquirendum & dijudicandum pertinent, nulla imperantis mandata aut rescripta eorum religioni vinculum injiciunt. Judicant vice imperantis. Hinc jurisdictio eorum est universalis in omni causarum civilium diserte haud exceptarum ac criminalium genere, nec tamen infinita. Neque hoc significare voluit *Philippus bonus*, cum eos appellaret *Souverains justiciers*. Potestatem eorum ab antiquo coercent jura judiciorum inferiorum, & personarum ac corporum quorundam privilegia. Jus de non evocando, quod vulgo dicitur, non tantum eo spectabat, ut Hollandus extra Hollandiam ex regula in jus haud vocaretur, sed ut nec iudice suo certo privaretur imperantis iudicisque superioris facto *arbitrario*, idque jus cujusvis civis Hollandici in tabulis, quae privilegia vocabantur, ideo firmabatur, ut adversus violationes esset munitius.

Ratio hujus judicii ea est legibus statuta, ut de aliis causis nullam habeat cognitionem, de aliis primam, de aliis nonnisi secundam aut tertiam, de nonnullis quoque ultimam. Appellationes quasdam vel ob naturam causae, vel ob pretium litis leve, recipere prohibetur. In aliis causis

ap-

appellatio plenum habet effectum, in aliis iudicati executionem haud impedit. Neque propagatio (prorogatio) jurisdictionis voluntaria parem ubique vim habet efficiendi, ut causa sub cognitionem Curiae statim cadat.

Huic adjunctus est *Procurator Generalis*, cuius munus olim a, officio *Advocati fisci* distinctum cum hoc a. 1624. conjunctum fuit. Hic jura & commoda fiscalia Comitum, ille jura & quietem Comitatus curabat, atque eodem munere adhuc fungitur. Ejus quoque est videre, ut caeterorum magistratuum indulgentia legum vis haud depereat, utque reorum, de quibus Curia primam cognitionem habet, nomina ad hanc tempestive deferat.

§. CCLXVI. Ad tribunal *Maliniense* a. 1473. institutum a *Carolo Audace*, sed post ejus mortem a. 1477. intermissum, a. 1503. instauratum, & a *Carolo V.* ordinatum, etiam Hollandi quondam provocabant. Exorto bello civili Curia Hollandiae aliquamdiu *Trajecti ad Rhenum* collocata sine provocatione judicabat, donec *Wilhelmus I.* a. 1582. effecit, ut instituëretur novum iudicium hac eadem Curia superius, quod Hagae consideret, utque ad illud acta litium Malinae tractatarum statim mitterentur. Hoc iudicium *decemvirale* (quod vocare solent *den hoogen Raad*, *Curiam supremam*) causas sine provocatione terminat. *Hollandi & Zelandi* Praesidem huic Collegio communiter praeficiunt, (etiam *Graphiarium*) iudices, seu Consiliarios, 6 Hollandi, 3 Zelandi, creant, quos ex ternis nominatis ab OO., sive singulis, sive utrisque, legit Ser. Gubernator. Quae nominatio antequam fiat, ius Ordinibus aliquos commendandi, quos dignos munere Consilarii iudicet, ipsum Collegium habet. Ad hoc gradatim per provocationem a sententiis Curiae venit, nisi singulari lege sit statutum, ut hanc praeterire, ac supremum iudicem recta adire liceat.

Forma disceptandi in utroque iudicio usitata discrepat. Sunt & jura quaedam huius summi iudicii propria ab imperante ei diserte mandata, veluti ius dandi beneficium cessionis bonorum, restitutionis in integrum &c. Adversus sententias in hoc iudicio pronuntiatas sola ab Ordinibus conceditur rerum inter litigantes actarum recognitio (*revisto*). Haec ut peragatur, iisdem iudicibus 3 cognitores novos adiungunt Ordines, ut sententia ex plurium suffragiis ferenda lis plane finiatur.

CAPUT IV. SECTIO I.

De forma imperii Zelandici.

§. CCLXVII.

Zelandia (forte a *Suevis* cognominata) in duas partes, uno quidem imperio, sed juribus diversis utentes, ab antiquo dividitur; alteram, quae occidentem, alteram, quae orientem spectat. Utraque in complures insulas divisa, & nunc exiguis agrorum spatiis descripta, incolarum circiter millia 80. habet, quos agricultura, navigatio, partim & piscatus, locupletavit. Fluctibus objecta maritimis non nisi magnis sumptibus annuis sustentatur. Si unquam symbola rem, quam significant, quasi subjiciunt oculis: Zelandorum leo cum adscripto: *luctor & emergo*, ejus regionis statum pingit.

§. CCLXVIII. Terminos Zelandiae documenta vetustiora vocant *Bornesse* (*Maasmund*) & *Heidensee*. Illis ab Hollandia, his a Flandria, quondam dirimebatur. Regio ipsa olim sub *Lotharingia inferiori* comprehensa erat imperii Germanici. Parte, quae in orientem vergit, primum potiti sunt Comites Hollandiae. Alteram partem Comites Flandriae ab Imp. feudi jure acceperant. Ab his ea jure feudi, salvo dominio Imper. superiori, tradita fuit Comitibus Hollandiae; qui eam bello diuturno, cum Flandris a. 1323. composito, a vinculo clientelari Flandrico liberam adepti, eodem, quo Hollandiam, modo salva erga Imp. fide ad posteros mares foeminasque transfulerunt. Mansit tamen hic Comitatus, non tantum nomine, sed & re, hoc est, juris publici ac privati discrimine, ab Hollandico divisus. De finibus superest controversia, quoniam Zelandi ex eo, qui reipublicae primordia est antegressus, statu colligunt, terram *Voornsem* sui juris esse (§. 220.).

§. CCLXIX. Etiam in Zelandia priscus, qui Germanorum pectoribus infixus erat, libertatis quasi spiritus valde

valde apparet, non ille, qui obsequii necessarii recusationem efficiat, sed qui tempestivis cautionibus dominatum resistat. Ne hic ingrueret, vigilabant nobiles, quorum illic magnus erat numerus, hisque paulatim adjunctae civitates. Eodem consilio cum Hollandis data fuit opera, ut privilegium magnum a *Maria Burgundica a. 1477.* impetraretur (§. 235.).

§. CCLXX. Uti medio, quod vocant, aevo magnam vim iurijurando etiam ecclesiae metus comparabat: ita Comites sub auspicia quemque imperii sui jura & privilegia Zelandiae se sancte conservaturos, solenni jurejurando asseverare oportebat. In legibus dandis, ex quibus nova populi obligatio nasceretur, eorum, qui huic referrent, Primorum consensu opus habebat Comes, praecipue in illis tributis indicendis, quae neque regno Germanico, neque ipsi ex veteri more certis de causis, deberentur. Judiciis supremis (*de hooge Vierschaar in Zeeland*) ab a. 1256. suo nomine & jure (ut probabiliter *Ill. van de Spiegel* docuit) praefedit Comes, aut aliquis ejus Procurator idoneus, sed sententias ferebant nobiles ac civitatum legati, ex lege a. 1290. in altera Zelandiae parte 44, in altera 24. lidem jus constitutum interpretabantur, novasque juris regulas decretis suis conformabant, accedente sanctione Comitum. Itaque non quidem nomine, sed re, etiam in Zelandia ab antiquo fuere Ordines a caeteris Comitum Consiliariis potestate, non ab hoc commodata, sed propria, distincti.

§. CCLXXI. In conciliis gentis a Comite indictis tres Ordinum classes paulatim invaluerunt. Nobiles, praeter jura personis & feudis nobilibus adfixa, juribus praecipuis utebantur, ad quae referimus illud emolumentum, quod *Surcroit* appellari consuevit. His accesserunt civitates quinque, nullius nisi Comitum potestati subjectae, tandem ob possessiones amplissimas *Abbas Middelburgensis.*

§. CCLXXII. Eaedem Zelandos, quae Hollandos, causae impulerunt, ut armis adversus dominatum *Philippi II.* se defenderent, utque *Wilhelmi I.* postquam Gubernatoris regii personam resumisset, rectioni se subicerent, & cum *Hollandis a. 1575. ac d. 11 Jul. a. 1576.* arctius juncti, ampliores ejus, quam qua Gubernatores praediti esse consuevisent, potestatem se reverituros promitterent. Societate Gandavensi facta a. 1576. in gratiam redierunt cum caeteris Belgis, qui tunc pro libertate dimicare incipiebant. Ad

eas, quae arma civilia cepissent, urbes, atque ad partes Arausiacas serius, nec nisi pactis conditionibus, (*Satisfactien*) transferunt *Goesa & Thola*, nec postea adduci potuerunt, ut de jure ex illis conventis nato decederent. Divortium cum Rege fieri, illiusque sigilla confringi debere una cum Hollandis decreverunt universi. Sed alieni fuere ab imperio summo *Francisci Alenizonii*. (quanquam is se *Comitem Zelandiae* quoque inscribere coeperat); ac difficiles, cum ageretur de *Wilhelmo I.* Comite creando, etiam in Hollandia obtentum aliquem tergiversandi nonnullis dederunt, qui soli imperare mallerent, quam ferre superiorem. In illis turbis civilibus non potuit non magna rerum commutatio in concilio Ordinum evenire. Jure suo excidebant *cuncti nobiles*, quod se ad Regem applicarent. Solus remansit Primus Nobilis. *Abbas Middelburgensis* jus extinguebatur sublato fundamento, quo nixus imperii consortium impetraverat. Ad civitates autem imperii participes, *Wilhelmo I.* rem a. 1574. ordinante, *Vlissinga & Vera* accesserunt.

Ordines in bello civili summam potestatem nacti hodie ex 7 Personis Moralibus constant. Neimpe commune imperium & indivisum habent Primus nobilis ac civitates 6; *Middelburgum*, *Ziriksea*, *Goesa*, *Thola*, *Vlissinga*, *Vera*. *Reimerswalam* fatum ineluctabile delevit. *Brouwershavia*, ut in id consortium veniret, impetrare haud potuit.

§. CCLXXIII. Primus Nobilis est Princeps Arausiacus. Ordines d. 1 Maji a. 1789. decreverunt, hanc dignitatem cum juribus ei adjunctis augustae stirpi Arausiacae hereditario in posterum jure adfixam fore. Triplex jus est Principis in Zelandia (praeter jus in possessiones illic sitas) 1) Gubernatoris, quale delatum est a. 1747 & 1766. 2) Primi nobilis 3) Marchionis *Verae & Vlissingae*. Hoc jus *Wilhelmo IV.* a. 1732. sub nomine imperii eminentis ademtum fuit, sed nunquam ab illo abdicatum, aequitas Ordinum a. 1747. statim ipsi restituit. Primus nobilis cum vix unquam possit interesse conciliis, per virum ex legibus idoneum, qui personam suam referat, jus suum exequitur.

§. CCLXXIV. Concilia Zelandica habentur *Middelburgi*. Indicuntur a Collegio Ordinum delegatorum, quem forte haud male appellaveris *Senatum Zelandiae*. Ratio conciliorum multum convenit cum Hollandicis; in quibusdam differt, veluti quod hic 7 tantum suffragia computentur, & modus ex OO. mandato ad hos de-
re-

rebus magni momenti referendi discrepet, quod sit a civitatum Pensionariis una cum *Consiliario Zelandiae*, quem vulgo *Magnum Pensionarium* vocant. Hujus viri in rebus Zelandicis curandis eadem, quae in Hollandia partes sunt, idem momentum ex prudentia, firmitate, ac probitate.

Pro ea parte, quam in Societate Trajectina habent, Zelandi mittunt legatos ad ea, quae Socii in communem utilitatem constituerunt, aut privilegiis datis fundarunt, Collegia. Quarum legationum mandandarum certus ordo inter civitates primumque Nobilem constitutus est.

§. CCLXXV. Senatus perpetuus septemvirorum, *plerumque* perpetuorum (*het Collegie van Gecommitteerde Raaden*) regimen Zelandiae universae procurat. Cujus Senatus eadem fere est ratio, quae Hollandici. Eidem a Foederatis commissa est cura quarundam *Flandriae* illis cessae partium, quibus conventio cum Imperatore 8 Nov. a. 1785. facta quasdam detraxit.

Tabulas accepti & expensi curat Collegium septemvirorum (*Provinciaale Reekenkamer*) in quo nihil, nisi a quatuor praesentibus, quod sit momenti gravioris, decerni potest.

CAPITIS IV. SECTIO II.

De nonnullis juribus imperantis & de administratione imperii in variis Zelandiae partibus, imprimis de jurisdictione.

§. CCLXXVI.

Reditus publici proveniunt ex patrimonio populi (horum procuracionem habent duo *Rationales*, *Rentmeesters*, in quavis Zelandiae parte singuli) deinde ex juribus fructuosis imperio adscriptis, & ex incolarum tributis. Ex Feudis Zelandicis, quorum ratio, praecipue in jure successionis, multum discrepat a caeteris Belgicis, plus lucri, quam in Hollandia, ad aerarium redit. Curam eorum agit Collegium, quod *Curiam Feudalem* vocare moris est. Venatus juribus imperantis adscriptus, & Senatui Zelandiae curae commendatus est. Ambactis aliisque lege ac more definitis conceditur. Jurisdictio autem de controversiis venaticis peculiaris est nulla.

Successioni fisci ex jure Zelandico, quod Scabinicum

vo.

vocant, termini quidam sunt positi Cognitorum ab OO. datorum sententia d. 18 Maji 1775. Multae aerario inferri pergunt; publicatio bonorum abolita est. Moneta postquam sejuncta fuit ab Hollandica, *Middelburgi* a. 1580. collocata est. Tributorum *personalium, realium, & vectigalium*, quae *communia* vocantur, quaedam genera sunt graviora Hollandicis, quaedam leviora, quoniam multae causae, ac quandoque situs, vetant idem tributum, aut aequae grave, ubique imponi. Gravia ut esse pergant, facit aes alienum publicum & erogationum annuarum magnitudo.

§. CCLXXVII. Civitatum Zelandicarum, inter quas est communio imperii, quaedam sunt jura praecipua. Horum fructus alii ad cives universos, alii ad rectores & magistratus perveniunt. In eo numero sunt immunitas a portorio Zelandico, ac jurisdictio tum civilis, tum criminalis.

Senatus res ad urbem & rempublicam pertinentes curant, *Middelburgensis* ex 12 viris, *Zirkseensis* ex 24, *Goeseanus* ex 21, *Tholanus* ex 4, *Vlisfingensis* ex 24, *Veranus* ex 24, constant. Quos ex more cacterarum regionum Belgicarum ecclesiae publicae addictos esse oportet. Magistratus nomine in illis civitatibus comprehenduntur Praetor, duo Cosl. (quorum alter judicantium coetus moderatur) & judices *Middelburgi* 11, (quos Collegium speciale duodecimvirale *Electorum (Kiezers)* quotannis designat) *Zirkseae* 14, *Goeseae* 9, *Tholae* 9, *Vlisfingae* 9, *Kerae* 9, quos ex nominatis Ser. Gubernator in biennium legit. Qui sint idonei, ex civitatis cujusque legibus aestimandum est; e. c. *Middelburgi*, nonnisi qui in *Zelandiacis Scaldin* natus est, locum inter magistratus & Senatu hodie, obtinet. Consilarii, qui vocantur Pensionarii, in *ordinarios & honorarios* dividuntur.

Differunt eadem civitates inter se multis juribus cujusque propriis; quale est e. c. *Middelburgensium* jus *stapulae*; Verae mercatus *Scoticus*, quem vulgo *stapulam Scoticam* appellant.

§. CCLXXVIII. Commoda eorum, qui agros incolunt, curantur a magistratibus. In *Walachria* 13. viri, sub nomine OO. *Walachriae*, in conventibus specialibus de agris & communi oeconomia decernunt. Ab his ne quid in reliquorum detrimentum pro arbitrio statuatur novis tributis in agros temere imponendis; collegium 24. virorum (24 *Commisfarij* seu *agter Raaden*) ipsis adjunctum est.

§. CCLXXIX.

§. CCLXXIX. Jurisdictio in agris alia est magistratuum ab imperante constitutorum, alia privatorum in patrimonio est. Definiti agrorum tractus pro modo jurisdictionis, & cum ea conjunctis quibusdam juribus regalibus, distinguuntur in *vrye, hooge, Ambachts-Heerlykheden*. Jura *Ambactorum*, quae generali nomine *Ambachts gevolg* indicantur, differunt ab *Hollandicis*. In agris jurisdictioni criminali in singulis Zelandiae partibus *Quaestor* (*Rentmeester*) praest, primumque illorum, quae Comitum nomine geruntur, officium habetur, cujus vis, abrogato *Burgravii* Zelandici munere, latius patere coepit. *Quaestor Zelandiae ad occidentem vergentis* nomina reorum defert ad judices *Middelburgenses*, (tanquam *'s Graven Mannen*) excepta *Walachria*, in qua judicium *Middelburgensium, Vlissingensium, Veer- norum* ea est jurisdictio, salvis *Domburgensis & Westcap- pellenfis dynastiae* juribus. *Quaestor* partis Orientem spectantis jus in crimina inquirendi certis legibus divisum habet cum *Praetore Zirkseensf*. Simile vero jus in parte quadam insulae *Tholensis* habet *Praetor Tholae*, cui & procuratio domaniorum *dynastiae Tholanae, Schackerloo, ac Poortvliet* mandari solet.

Jurisdictio de delictis, quae in oris Zelandiae maritimis admittuntur, praest, idemque de naufragiis cognoscit *Praetor Middelburgi* collocatus, quem nomine *Water Baljuw* appellare solent. Judicia ruralia in locum ecclesiasticorum in bello civili substituta supersunt.

§. CCLXXX. Quanquam de jurisdictione Curiae *Hollandicae ac supremæ* (§. 264. 266.) multae inter *Hollandos ac Zelandos* contentiones superioribus saeculis exarserint: tamen a longo inde tempore eadem, quae apud *Hollandos*, utriusque judicii auctoritas etiam apud *Zelandos* inviolata manet. Hi cognitionem de feudis quoque eidem Curiae attribuerunt. Conditiones, quibus permissa est appellatio, vimque inhibitionis habet, in *conventionem utriusque Gentis a. 1576. artic. 24.* exponuntur.

Jus privatum *Zelandicum* non tantum ex recentioribus legibus, quas jufferunt Ordines, sed & ex nonnullis legibus sive generalibus, sive quorundam oppidorum specialibus reipublicae initium autegressis, & imprimis ex *l. 1495. (Keure van Zeeland)* cognoscitur. Differt a jure privato *Hollandico* multis partibus. Est & discrimen in modo cognoscendi de criminibus, etiam in eo, quod *Zelandi* sunt alieni ab extorquenda per vim tormentorum confessione.

C A

C A P U T V.

De rebus Trajectinorum.

§. C C L X X X I.

Fertilis regio Trajectina, ut solent esse terrae, in quibus Episcopi habitarunt, exiguis descripta terminis, incolas ad 75 mille continere perhibetur. Vigent ibi agricultura & quaedam opificia. Episcopi quondam potestati, qualem habent Principes Germanici, subiecta, in *Caroli V.* tanquam Ducis *Brabantini & Comitis Hollandici*, ditionem a. 1528. venit, rem gestam rogatu § Capitulum comprorbante *Papa Clemente VII.*

§. C C L X X X I I. Potestas Episcopi alia erat sacra, alia civilis. Illa intra *diocesim* late patentem (qua comprehendebatur Zelandia) continebatur. Officio erga Papam eodem, quo Episcopi Germanici, obstrictus erat. Jura territorii & domania cum non essent Episcopi, sed Episcopatus: patet, Capituli quoque jura illius potestatem frenasse. Manifestus Episcopi, tanquam talis, translato in *Corolum V.* territorio. Sed huic jus nominandi Episcopum a quinque Capitulis, ut discordiarum de electione finis fieret, 13 Aug. 1528. delatum fuit, & jus singulare in electione Decanorum. Primus ex novo *Philippi II.* instituto Archiepiscopus fuit *L. B. Schenk de Tautenburg*, idemque, qui ab Ordinibus post rempublicam conditam agnoscatur, ultimus (obiit a. 1580.).

§. C C L X X X I I I. Episcopi locum inter Principes imperii Germanici tenebant, eorumque territorium erat feudum sceptri. Rerum & jurium incrementa profusae Impp. liberalitati a saeculo XI. accepta retulerunt. Impp. Germ. vicissim jure primarum precum utebantur & exigebant tributa in comitiis decreta, ac milites ex lege feudi suppeditandos. Cum ad *Carolum V.* pervenisset regio (non *Principatus*, sed *dominii* nomine): sub *foedere Augustano* a. 1548. comprehensa, tenui vinculo cum Germania conjungebatur, quod pari, quo in caeteris Belgii partibus, modo solutum fuit. (§. 23.)

§. C C L X X X I V. Episcopus habebat potestatem summae proximam (§. 5.) in quosvis cives, ruri aut in oppidis, civi-

tates, corpora quaecunque. Ejus erat, singulas partes non quasi foederis aequalis jure nexas, sed tanquam partes unius ejusdemque imperii ad commune bonum dirigere, leges sancire, facere, ut quies conservaretur, jusque suum cuique tribueretur. Verum ne praescripta, quibus omnes tenerentur, suo solius judicio daret, potestatem Principis limitabant *jura Ordinum*, h. e. Capitulorum, nobilium, civitatum, quorum consensu in legibus novis faciendis, in vetustis interpretandis, in tributis indicendis bellisque eo effectu, ut cives militare cogerentur, inferendis, indigebat. Id quod partim ex usu intelligitur, partim ex promissis *Episcopi Arnoldi van Hooren a. 1375*, in quae Successores jurarunt. Haec talia Ordinum ac quorumvis civium jura se sancte custoditurum, (uti & ea, de quibus sigillatim cum *Ultrajedo & Amersfortio 1528*, convenerat) juratis verbis promissit *Carolus V.* Etiam juravit 4 Octobr. 1549. *Philipp. II.* Hic vero cum fulmen illud Hispanicum praecipue in Trajectinos vibrasset: hi tandem liberiori spiritu ducto a. 1576. m. Nov. sese ad OO. GG., (inter quos locum decimum quintum a *Caroli V.* inde tempore tenebant) applicarunt, & primum Societatis Gandavensis, mox Trajectinae, consortes, imperium *Philippi* eodem, quo reliqui Belgae, modo exuerunt.

§. CCLXXXV. In turbis civilibus, quae praecesserunt abrogationem imperii Regii, Ordines Trajectini administrarunt imperium. Cum *Wilhelmo I. d. 9 Octobr. 1577*, certis conditionibus (*satisfactis*) de Gubernatione iterum suscipienda convenerunt. Quo caeso, imperium summum etiam sub Leycestrii regimine continuarunt, sed simul providerunt, ne terrae Trajectinae Gubernatore destituerentur. Hanc imperii formam populus, a consortio imperii exclusus, comprobavit medio inter abrogationem & intermissionem imperii Regii tempore, dum, in illo ad novum genus imperii fundandum quasi transitu, sine reculatione obedivit, partim voluntatem quoque suam aperte significavit, ac deinde jurejurando praescripto m. Jan. 1582. & 19 Jun. 1610. summam Ordinum potestatem agnovit. Hi in tres classes descripti sunt. Prima est virorum ex 5 Capitulis Trajectinis delectorum; secunda nobilium conscriptorum; tertia civitatis Trajectinae & quatuor oppidorum (*Stad en Steeden*) *Amersfortii*, *Rhenae*, *Dordradii*, *Montfortii*.

§. CCLXXXVI.

§. CCLXXXVI. *Canonici 5 Capitulum Trajectinorum* hodie non alii sunt, quam qui sacra Protestantium colunt. Capitulum jura (quae a *Sigismundo Imp. d. 17 Nov. 1416.* illis tributa nominatim *Carolus V.* confirmavit) discrepant. Ser. Gubernatoris jus in singulis idem est. Hic ex Canonicis universis (haud exclusis Praepositis) eligit in tres annos octo, & quidem ex sententia, quam *Mauritius* arbitrat 12 Aug. 1618. tulit; quaternos nobiles, & totidem pari natalium splendore haud conspicuos, quibus supra eum numerum addit novum. Hi viri, quos esse natos 25 aetate & religionem emendatam profiteri oportet, inter Ordines primum locum tenent. Nullum ut haberent, urbs Trajectina quondam flagitavit (*Bor lib. 17*): At re a Senatu reipublicae universae (*Raad van Staaten*) aliter judicata, sententiam suam d. 24 Aug. 1618. mutavit.

§. CCLXXXVII. Nobiles in Ordinibus numerantur nulli, nisi conscripti. Sine praecedente nominatione, Ser. Gubernatori jus est, si quis locus vacet, nobilem ex legum praescriptis habilem ordini equestri adscribere, qui eo jure, dum vivit; utatur, vel & conscriptorum numerum augere.

§. CCLXXXVIII. Uti urbs Trajectina civium numero & opibus, & antiquitate sedis Episcopalis, antecellit caeteris civitatibus: ita & ejus sententia in concilio praevalet, atque hoc momentum suum in rebus decernendis praecipuum longinquitate possessionis tuetur. Caeterae tamen civitates alios sui in republica administranda confortii fructus capiunt, quos partim l. 13. Febr. 1587. definiit.

§. CCLXXXIX. Ordines, quae de republica statui necesse est, ea in conciliis congregatis conjunctim statuunt. Haec statuto tempore, m. Jul. & Dec., ex decreto 5 Jul. 1698., aut extra ordinem, indicuntur. Indicendi jus, quod sine maxima rerum perturbatione fluctuare nequit, ex lege 13 Febr. 1587. est penes *Senatum reipublicae Trajectinae*, qui vulgo *Ordinum delegatorum* (*Gedeputeerde Staaten*) nomine appellatur. Locus, in quo habeantur, nulla, quod sciam, lege praefinitus est. Trajecti tamen, ubi ad talem conventum illustrem praeparata sunt omnia, plerumque Ordines congregari solent. Jus de capitibus deliberationum ad Ordines referendi est penes primum inter Electos virum (§. 286.), aut Praesidem a Ser. Gubernatore

natore constitutum. Singula Collegia in eodem conclavi separatim deliberant, & per Acturium suum sententias quaeque suas Praefidi concilii renuntiari curant. Ex duorum suffragiis consentientibus decretum conficitur, exceptis causis gravissimis, in quibus singulare in invitos onus devolveretur, de quibus aut unanimes sint oportet, aut Ser. Gubernatoris est, dissidium decreto suo terminare.

Legati ex tribus Ordinum classibus, pari numero ex singulis, sumuntur eo modo, quem praescribit *l. 16 April. 1674.* (ex qua, quae sit forma imperii, praecipue cognoscitur) qui tum intra fines Trajectinos, tum extra eos, in sex quisque annos, variorum munerum functionem sibi mandatam suscipiunt.

§. CCXC. Magnum Gubernatoris in rebus Trajectinis moderandis momentum est. Is a tempore *Caroli V.* dignitate & potestate primus erat. Auctoritatis & dignitatis ei delatae in ipsis primordiis reipublicae haud vulgare e. c. est specimen, quod *Nuenarius* nomen suum in *edito 3 Aug. 1588.* & *Mauritius, Princeps, d. 2 Maji 1599. 25 Mart. 1618. 17 Mart. 1619.* ante nomen ipsorum Ordinum collocarunt. Juribus quasi primaevis *Villerio* delatis, *Nuenario, Mauritio, Frederico Henrico, Wilhelmo II.* Principibus, accesserunt aliquanto ampliora *a. 1674,* quae *a. 1747. Wilhelmo IV.* restituta sunt, & jure hereditario augustae stirpi *Arausiacae* attributa. Huc spectant universa, ut sit dignitate eximius, auctoritate venerabilis, potestate toti reipublicae Trajectinae utilis.

§. CCXCI. Quae ad regimen universi pertinent, & ad perpetuam curam, ne qua fraus fiat aerario aut quieti publicae, ea curat Senatus duodecimvirosum (*Gedepu- teerde Staaten*). Is Ordinum potestati subiectus est. Quaternos viros singulae OO. classes ei adjungunt, & quidem urbs Trajectina duos, Amersfortium unum, quartum quot trimestribus reliquae civitates addunt. Collegium tabulis accepti & expensi curandis ex *l. a. 1657.* praepositum (*'t Collegie van Gecommitteerden ter finantie van de Staaten*) constat ex *Praefide* & tribus *Assessoribus*, quos singulos singulae OO. classes nominant, Ordines autem universi potestate ei muneri adjuncta impertiunt.

CAPITIS V. SECTIO II.

De redditibus publicis Trajectinis, regimine partium territorii, jurisdictione.

§. CCXCII.

Vectigalia Trajectina proveniunt ex patrimonio publico, juribus quibusdam regalibus, & tributis.

Ad talia jura regalia referuntur moneta, portoria, (salvis immunitatibus legitime impetratis) emolumenta ex feudorum traditione, mulctae, publicatio bonorum diu nſitata, quam nulla lex rite *promulgata* abrogavit. In jurium regalium minorum numero nonnulla haud habentur, quae illis in *Hollandia Australi* accensentur.

Tributorum in fundos, hereditates, & imprimis in res usu consumendas, impositorum magnitudo, ex impendio- rum annuorum multitudine nata, sit tolerabilis commercio cum finitimis, & hominum pecuniosorum, qui intra eos fines habitant, numero.

§. CCXCIII. Regimen singularum reip. Trajectinae partium aliud est in oppidis, aliud ruri. Trajectum regit Senatus *quadraginta virorum* (*Vroedschap*), quorum munus annuum aut prorogare, aut finire, potest Ser. Gubernator, & loca, quae intra annum vacant, viris idoneis sine nominatione a Senatu facta conferre. Praetorem in annos certos constituit, duos Consules annuatim ex viris, quos Senatus nominavit, & ex 24 ab eodem nominatis iudices annuos 12 legit. Jura ejus civitatis & civium sub Episcopis ampla fuerunt, nec tamen huiusmodi, ut hi protegentium potius, quam Principis summi, personam sustinerent. Neque hac lege urbs in potestatem *Caroli V.* venit; nec, cum fundaretur respublica, se cum caeteris regionis Trajectinae partibus ea conditione conjunxit, ut extra pomœnia sua simul imperaret, intra haec nullum, nisi suum proprium, imperium pateretur.

Caeterarum 4 civitatum instituta a Trajectinis & inter se discrepant; jurisdictione civili & criminali fere eadem utuntur, ex-

cepto oppido *Montfortio*. Quod a. 1587. statutum fuit, ut Electi & Nobiles se rebus ad magistratus in 5 civitatibus ordinandos pertinentibus haud interponerent, eo spectare non videtur, ut vis tota imperii ad quietem aequae in partibus, nempe in quovis oppido, ac in toto corpore, conservandam necessarii, in perpetuum aboleretur.

§. CCXCIV. In agris (quos incolunt 37500.) sunt complures privatorum possessiones, quibus jurisdictio, aliis civilis, aliis criminalis, multis utraque, adfixa est, ad quam exercendam jurati iudiciorum moderatores adhibentur. Jurisdictio ab imperante magistratibus juratis (qui *Marschalken* vocantur) in agris commendata, in quatuor regiones dividitur (*het Nederquartier, het land van Montfoort, Eemland en het Overquartier*). In iudicio, quod *Landregt* quondam vocabatur, Episcopus praesens auctoritatem iudicantibus praestabat, eumque conventum *Davidus Burgundus Dorestadium* indicare perrexit, postquam *iudicium provocationis*, *Frider. III. Imper. a. 1473.* concedente institutum, & *Trajecti* collocatum, (*het regt van der Schive*) tueri non potuit, propterea quod erat invisus & regnum iudicarium tunc praevalebat. Exolevit vero illud iudicium, ex quo *Carolus V.* tribunal superius *Trajecti* instituit.

§. CCXCV. Id quidem Collegium a *Carolo V.* constitutum, & *Gubernatori* in terris *Trajectinis* adjunctum, initio appellabatur *Overste Raad*, quod & negotia ad regimen pertinentia tractaret. His vero ad Senatum reip. *Trajectinae* translatis, praevaluit nomen *het Hof provinciaals*. Est coetus iudicum supremorum perpetuus octo virorum, quorum quemque ex tribus, quos OO. nominant, legit Ser. Gubernator. His viris OO. adiungunt ex tribus, in quae ipsi dividuntur, classibus tres extra ordinem sumptos Consiliarios, qui cum personam imperantis referant, dignitate sunt superiores, potestate iudicandi illis haud pares. Iudices disceptandi modum ad normam d. 3 April. 1583. praescriptam dirigunt. Iudicant sine provocatione. At ab OO., aut a Senatu reipublicae *Trajectinae*, peti potest, ut acta in iudicio & sententia *revideantur*.

§. CCXCVI. Leges, quibus ius privatum continetur, aliae sunt ab OO. statutae, aliae moribus introductae (quales iussu Ducis Albani collectae extant) alias *Carolus V.* praecipue 4 Octobr. 1540. & *Philippus II.* iusserunt. Feudorum iura differunt ab *Hollandicis* & *Geldricis*, neque in singulis terrarum

Trajectinarum partibus conveniunt. Peculiare est jus testamentorum, quoniam testamentifactio ibi non est juris privati, sed publici, exceptis testamentis parentum inter liberos, aliisque, quae coram iudicibus Trajectinis fiunt.

+++++

C A P U T V I .

De rebus Frisicis.

S E C T I O I .

De compositione imperii.

§. CCXCVII.

Frisiorum, populi Germanici, quondam a Batavis sermone, jure, moribus vitaeque institutis dissimilibus, diversorum, fines saeculo 1 angustiores fuere, saeculo 7 latiores. Hodie a Westfrisia divisi, Flevo & Lavica terminantur. Regio haud, ut caeterae regiones Belgicae, paulatim coagmentata, est divisa in 3 partes, *Ostergoam*, *Westergoam*, *Septem-sylvestres* (illae hac sunt fertiliores) & incolarum ad millia 140 alit. Hi agriculturae, rei pecuariae, navigationi, student.

§. CCXCVIII. Redacti primo Francorum, postea, horum orbe diviso, Regum Germanicorum in potestatem, manserunt in ditione Imp. Ab his primum Episcopi Trajectini, postea Comites Hollandiae, jus in eos nacti multum de illis ditioni suae subjiaciendis laborarunt. Sed Frisii Comitibus pariter ac Episcopis Trajectinis, & aliquando Ducibus Geldriae, acriter restiterunt, nullumque principis medii, sed solius Imperatoris, imperium passi, hinc tributa solverunt, res vero suas ipsi in conventibus populi communibus ordinarunt.

§. CCXCIX. Impatientes rariae in Germania libertatis, nullus nisi Caesaris potestatem in se reverei, & ad anarchiam diffi-

dis

diis civilibus prolapsi, quemadmodum in Ducis Saxoniae, & postquam huic a *Carolo V.* satisfactum esset, in hujus potestatem *a. 1524.* nonnisi sub certis conditionibus venerint, (§. 19.) occupavimus. In bello civili Frisii Societati Gandaveni subscripserunt, & *Wilhelmum I.* Gubernatorem expetitum *d. 11 Jun. 1580.* acceperunt. *Philippo II.*, quod imperio perseveranter abuti pergeret, neque esset spes, fore melius, fidem datam *1581.* renuntiaverunt, eamque *Francisco Alenзонio* obligarunt. Post hujus & *Wilhelmi* mortem decreta Sociorum de imperio regali in Gallos, deinde his illud recusantibus, in Anglos transferendo probarunt. Postea consiliis de imperio quodam regio restituendo repudiatis, & eo, qui nunc est, statu rerum conformato, vinculum cum Germanis eodem, quo caeteri Belgae, modo dissuerunt (§. 23.).

§. CCC. Regis imperio extincto, nova imperii conformatio statim necessaria erat, ne dissidia intestina causae Sociorum communi aequae ac Frisiae nocerent. Civitatibus de communione imperii controversiam movebant, qui in agris habitabant; sed illis *Wilhelmi I.* arbitri, sententia quartum inter Ordines locum *a. 1584.* adjudicavit. Itaque imperium residet penes quatuor classes, in quas cives Frisae dividuntur, nempe illorum, qui in agris *Ostergoanis*, *Westergoanis*, *Septemsylvestribus* habitant, & bona habent, quibus jus suffragii in conventibus publicis ineundi adhaeret, atque undecim civitatum, *Leowardiae*, *Bolswartae*, *Franequerae*, *Sneekae*, *Dokkumae*, *Harlingae*, *Stavorae*, *Slotae*, *Workumae*, *Ilstae*, *Hindelopae*.

§. CCCI. Agri Frisici in praefecturas divisi sunt, vulgo *Gritenias*, quibus qui praest, *Grietmannus* appellatur. Agrorum, quibus *jus suffragii* cohaeret, domini utuntur potestate, ut in suo quisque tractu vocati de legatis ad concilium gentis mittendis statuunt, vel & eas legationes sibi delatas obeant, quae ad omnes imperii partes ibi peragendas spectant. Hi legati confociati, qui appellantur *Ordines*, populum, a quo sunt legitimo modo electi, ita referunt, ut nullo speciali mandato, quid agi e republica sit, illis praescribatur. Agri, sive totius, sive pro aliqua parte, nec tamen minori quarta, dominio id jus suffragii cohaeret, quod jus & in aliis negotiis vim habet, e. c. in legendis Parochis. Agro vendito separatim possideri

nequit. Singuli agri *a. 1670.* descripti sunt, eamque modum habere debent, quem *l. a. 1747.* definit. Solis sine fundo aedificiis nonnisi paucis id jus adfixum est. Praeter dominium lex certam personarum eo jure utentium habilitatem requirit, quae quamdiu deest, illud interquiescit.

§. CCCII. Concilium Frisiae omnes imperii numeros explet. Constat ex legatis populi agros (§. 301) in tribus Frisiae tractibus incolentis, & undecim Civitatum (§. 299.). Concilium annum statum incidit in principium *m. Febr.* Indicitur a *Senatu Frisiae* (§. 306.). In agris legatorum electio fit eodem tempore in singularum paroeciarum tempore; in quo jura absentium vel sero venientium praesentibus accrescunt. Ex plurium sententiis in singulis *praefecturae (Grieteniae)* cujusque paroeciis decreto facto, & cunctarum magistratui (*Grietmanno*) exhibito, hic videt ac definit, quinam plurium paroeciarum functa tulerint. Lex jubet in singulis praefecturis duos viros legi, alterum nobilem, (nobilius antiquitate possessionis decorum gentilitiorum docetur) alterum, qui inter nobiles haud numeratur. His addi solent bini eodem modo. Quod si fiat, singuli nonnisi quartum suffragii unicuique praefecturae attributi partem habent.

§. CCCIII. Mandatum, quod legatis datur, ut fidem legationis faciant, est *liberum*; quia illis non, quid debeant agere, sed (§. 301.) quid non debeant, praescribitur, tantum, nempe ne quid adversus leges quinque tentent, quibus fundamenta juris publici Frisici continentur, nec quicquam de aerario statuunt, nisi forma servata legitima. Vis ejus mandati anno expirat. Interim eos extra ordinem conscribere, Senatui Frisiae licet. Statum enim concilium sex hebdomadibus terminatur adeo, ut quicquid post illas elapsas sit, pro irritò habeatur.

§. CCCIV. Legati, qui primum ingrediuntur in concilium, jurejurando devinciuntur. Ad cunctos in conclavi *Ostergoam* primum congregatos Actuarius Frisiae capita deliberationum desert. Singulae Classès in suo quaeque conclaviseperatim deliberant. Ex legatis sumuntur *odroviri*, qui quasi totius legatorum corporis mandatarii negotia tractant, quam *ad OO.* deferuntur: quaedam quae ab universis procurari haud possint, sibi ab OO. mandata peragunt; ac bini ad classè, ex qua lecti sunt, ea, de quibus decernendum est, referunt, sententias requirunt, decreta

an-

annotant, & cum caeterarum classium mandataris communicant. Decreta fiunt ex plurium classium sententiis, exceptis causis, in quibus lex unanimes exigit. Sed de his, deque suffragiorum parium contentione, vel ubi dtae classes sententiam dicere recusent, Ser. Gubernatoris est, dissensum constantem decreto suo finire.

§. CCCV. In potestate Gubernatoris magnum in rebus Frisicis moderandis pondus est positum. Eam definit lex 19 Aug. & 20 Sept. 1748., decreto 21 Febr. 1766. confirmata, & d. 27 Jun. a. 1788. denuo sancita, quibus legibus obrogare aut derogare legatis haud licet.

§. CCCVI. Senatus perpetuus novemviralis, cui Ser. Gubernator praest (Gedeputeerde Staaten), rempublicam administrat, secundum normam ab agrariis a. 1611. compositam & a. 1615. a civitatibus comprobata, hujusque administrationis suae rationes Ordinibus congregatis reddit. Ejus est, quieti conservandae operam dare; videre, ne quid respublica detrimenti capiat; aedificiorum publicorum, aggerum, armamentarii, aerarii, ecclesiae, curam agere; decreta Ordinum efficere, complura munera conferre, de fraudatione vestigalium rebus usu consumendis impositorum lites componere, fines jurisdictionis supremo Frisiae judicio attributae diligenter custodire ex l. a. 1663, in cujus sanctitatem tuendam legatos jurare oportet.

Tabulas publice acceptorum & expensorum, a quatuor Frisiae Quaestoribus perpetuis quovis semestri exhibendas, dispungunt Quatuorviri a singulis OO. classibus in annum quisque constituti. Quod Collegium appellatur *de Provinciaale Reekenkamer*.

CAPITIS VI. SECTIO II.

Jura singularia imperantis in Frisia, vectigalia publica, regimen partium, jurisdictio.

§. CCCVII.

Regimen popolare, quod olim sub Impp. auspiciis fuit in Frisia, (§. 298.) majorem solita civium aequalitatem protulit, cujus effecta in hunc usque diem cernuntur. Ita factum est, ut nonnulla jura, quae quondam majori numero in Hollandia habuere Comites, & quorum multa superflua, Frisii in numerum jurium privatorum referre ex veteri more pergant. Sic fundis jure suffragii praeditis (§. 301.) hoc jus cohaeret, ut domini suos quisque magistratus legant. Instituti Feudalis, & jurisdictionis privatorum patrimoniis affixae, effecta sunt aliena a Frisorum moribus. Venatus & piscatus in regali numero haud habetur, legibus tamen in commune utilibus regitur d. 18 April. 1771. & aliis a. 1778. editis, ac judicium venaticum intemperiem venantium coercet.

Vectigalia publica ex patrimonio populi (*Domaniis*) exiguua proveniunt, plurima ex tributis. Horum ratio, genera, administratio, differunt ab Hollandicis & Zelandicis. Tributo perpetuo in fundos imposito accedit solutio quartae partis pensionum, census viritim praestandus, in caminos impositus &c. Publicanis a. 1748. abolitis, tributa in res usu consumendas constituta exactoribus juratis penduntur.

§. CCCVIII. Civium in oppidis habitantium res procurat Senatus (*Vroedschap*) inde a saeculo superiori circiter medio in certiore formam in quovis oppido redactus, qui constat ex civibus probis, ac sacra publica se approbare profitentibus haud pluribus 40, nec paucioribus 12. Singulos Senatores a Senatu unoquoque (a civibus universis Documae) nominatos legit Ser. Gubernator, uti & magistratus annuos cujusque civitatis, veluti Consules ac Scabinos. Horum numerus & nomina fere oppidatim va-

ri.

riant. Sumuntur ex Senatoribus (Leovardiae etiam ex corpore civium). Curant politian urbis, cui praesunt, ac controversias civiles dirimunt. Collegiorum, in quae cives quoad negotia sua quaestuosae dividuntur, (*Gildens*) rationem emendare possunt, modo, ut edicta habeant vim legis, consensus *Senatus Frisiae* accesserit. Ex illis & ex Senatoribus legati ad Concilium Frisiae mittendi leguntur. Nulli locus ad hoc munus conceditur magistratui in agris collocato, aut ejus assessori, actuario, vel rerum fiscalium illic procuratori.

§. CCCIX. Agri in sexaginta tractus, quos *Gritenias* vocant, dispersiti sunt. Magistratus, (*Grietmanni*) iurati, 20 aa. nati, est, ea, quae ad politian pertinent, statuere & curare, leges exequi, multas lege definitas exigere, nullas arbitrio suo, nisi ad certam summam, cuiquam infligere, jus de causis civilibus cum Assessoribus suis, (quos ex nominatis a fundorum dominis legit) dicere, adhibito ad sententiam ferendam juris perito, aut pro re nata pluribus, & iudicii Actuario. Exigente Senatu Frisiae ad tres nominandos viros habiles locoque Praefecti vacante dignos rite convocati conveniunt cuncti, quorum in ea praefectura fundis jus suffragii cohaeret. (§. 301.) Ex nominatis unum Ser. Gubernator intra 6 hebdomades legit; lecto Ordines id munus insigne mandant.

Aggerum ac cataractarum cura peculiaribus magistratibus sub oculis Senatus Frisiae commendata est.

§. CCCX. Iudicium supremum Frisiae a Duce Saxoniae *Alberto* 1499. institutum est duodecimvirale, ac Leovardiae collocatum, in quo qui primus est inter pares, Praefidis munere fungitur. A rerum ad regimen pertinentium cura hic coetus hodie excluditur. Ex tribus nominatis unum, cui locus vacans detur, legit Ser. Gubernator. Huic praesenti integrum est, praesidere iudicio, & de causis in illud adductis eodem, quo caeteri, jure sententiam dicere. De causis civilibus a iudice inferiori (cujus potestati quicquam detrahi, leges vetant) per appellationem ad se delatis cognoscunt illi duodecimviri sine provocatione. Nullum litigantibus remedium superest, nisi *Revisiois*, quae in minorem & majorem dividitur. De criminibus vero hi soli iudices cognoscunt pleneque judicant per Frisiam universam, (salvo Academiae Franequeranae privilegio dispiciendi, de natura facinoris). Jurisdictionis huic Collegio attri-

buta ea est sanctitas, ut inter leges fundamenta status publici continentes referatur.

Juris privati maxima pars ex jure Romano hauritur, reliqua ex legibus patriis, quas Ordines in certa capita digestas edi egreio exemplo curarunt.

+++++

CAPUT VII. SECTIO I.

De forma imperii in Transsalaria.

§. CCCXI.

Transsalaria ab extremis Monasteriensium & Bentheimensium finibus (his a. 1774. terminatis) usque ad Frisiam sinumque Austrinum in longitudinem 14 milliaria, in latitudinem inde a finibus Zutphanienfibus usque ad Drenthinos 8., patet. Agricultura incolas ad 104 millia alit. Beneficio Impp., Episcopis Trajectinis profuse, quicquid expeterent, donantium, paulatim coagmentata, horum quidem paruit imperio, sed cum Episcopatu nunquam in unum corpus coaluit.

§. CCCXII. Libertatis publicae argumenta manifesta ab antiquo cernuntur. Nam praeterquam quod Episcopi potestatem coercebat jus *Capituli Trajectini*, si quid illi, quo populus universus obligaretur, institui cuperet, non tantum nobiles, ministeriales, Vasallos, sed & alii, qui praediorum dominia haberent, plerumque Spoolderbergam convocari oportuit. Civitates paulatim pari jure in concilio gentis uti coeperunt. In quarum numero tres primarias, *Daventriam*, *Campos*, *Zwollam*, jure Civitatum Imperialium in Germania usas fuisse, antequam in *Caroli V.* potestatem venirent, nondum evictum esse videtur.

§. CCCXIII. Legum novarum confectio penes Episcopum & conventum populi simul, earum sanctio illius propria, erat. Episcopi erat, videre ut jus cuique tribueretur per judices legitimos. Praesidebat judiciis supremis, non judicabat, nisi essent pares judicantium sententiae.

§. CCCXIV. Uti regio Trajectina, ita & Transsalaria,
di-

discordiis civilibus fessa a. 1528. sub *Caroli V.* imperium concessit, ea lege, ut jura gentis ac privilegia sancte custodiret. *Philippo II.* rempublicam ita administrante, ut sine armis nihil spei superesset; Transfitalani ad Societatem Gandavensem se applicarunt, sero ad Trajectinam, serius quoque, quam reliqui Socii, imperium Regium suis in finibus sustulerunt. Tunc alia rerum ratio exorta est. Ordines imperium susceperunt. Hi ex lege d. 19 Febr. a. 1675. in duo Collegia sunt distributi, alterum Nobilium conscriptorum, alterum Civitatum.

§. CCCXV. Nobiles in tres agrorum tractus, *Zelandicum, Twenthanum, Vollenhoviensem*, dispersi, unius corporis formam habent, in quod nulli, nisi ex l. 20 Octobr. 1673. habiles, & ab illis, qui in illum Ordinem jam adsciti sunt, probati, adscribuntur. Etiam externi certis conditionibus admittuntur. Fruuntur immunitate illis a. 1769. tributa & privilegio fori.

§. CCCXVI. Oppidis minoribus 13. manent jura salva, sed nulla imperii communicatio conceditur. Haec plene attributa est *Daventriae, Campis, Zwollae*, siquidem *Hasfelta & Steenvicum* nonnisi in certis negotiis jus suffragii habent. Trium civitatum jura, praeter ea, quae in concilio possident, praecipua sunt insignia; an in his est immunitas a summo imperio? In illis per vices habentur concilia gentis, & *Daventriae* summum, quod causas agrariorum finit, judicium. Jurisdictio earum de criminibus plena est, & a judicum urbanorum judicatis provocatio nulla conceditur.

Magistratus designantur a civibus juratis. Quorum collegia perpetua in singulis civitatibus instituta eo universe spectant, ut caeterorum civium jura & commoda iisdem, quos annuatim legunt, magistratibus commendare studeant, & de quibusdam negotiis cum illis in consilium eant. Jura eorum variant. A sua quisque tribu nominati Ser. Gubernatori indicantur, & ab hoc aut probantur, aut alii ex lege cujusque civitatis habiles creantur. Hujus quoque est magistratus, quos iidem viri nominarunt, probare, vel alios idoneos, uti e republica fore judicet, constituere.

§. CCCXVII. Ordines, hoc est, Corpus nobilium & tres civitates, (qui se inscribere solent, *Ridderschap en Steeden, de Staaten van Overijssel*, hodie omissa voce *representeerende*) omnes imperii summi partes agunt in conciliis, iisque ternis in anno statis, aliisque extra
Ordi-

Ordinem indictis, inter quae tamen duo conciliorum genera de modo res tractandi haud parum interest. A medio inde faeculo superiori (olim Gubernator regnante *Carolo V. & Philippo 2.*) jus indicendi habet *Senatus Transisalaniae* (*Gedepu- teerde Staaten*), nisi cui alii speciatim ab OO. id negotium mandatum sit. Conscriptio OO. fit per literas. *Satrapa Zalandicus* eas mittit ad 3 civitates, & una cum duobus *Satrapis* primariis ad nobiles in suo cujusque tractu confiden- tes. Non conscribuntur *Hasselta & Steenvicum*, nisi in causis *1.1657.* definitis. Reliqua oppida minora ab *a. 1602.* convoca- ri desierunt. Nullis, nisi qui ex *1. 16 April 1671.* sint habiles, aditus dari debet. Conciliorum locus nunc definitus est (§. 316.), olim *Spoolderbergam* is conventus indicti solebat, (§. 312.) vel in alium locum, quem vellet Episcopus. Capira deliberationum annuntiat Senatus in literis, quibus concilium in certum diem & locum indicit, Ad quae ante OO. conscriptionem disquirenda in eundem Senatum rogatus veni- tit *Zalandiae* *Satrapa*. Hic nobiles & civitatum legatos, cum in concilium prima vice veniunt, jurejurando obstringit; ad congregatos Ordines de rebus annuntiatis, & de aliis, quae superveniunt, eo, quem commodum arbitretur, ordine re- fert, (quaedam tamen negotia semper prae caeteris tractari solent) sententias requirit, decreta conficit. Negotia ipsa vel ad interiorem reipublicae & ecclesiae *Transisalanae* sta- tum ordinandum, vel ad negotia communia universae So- cietatis *Trajectinae*, & varii generis legationes ac munera deferenda, pertinent. Decreta ex plurium sententiis ferun- tur. Post longum & acrius discidium sex cognitores a So- ciis *Trajectinis* sex misi, in quos compromiserant nobiles universi & 3 civitates, *d. 3 Mart. 1785.* pronuntiarunt; si corpus nobilium dissentiat a 3 civitatibus, nobilis vel unius cum his consensum sufficere, ut pluribus suffragiis decerni debeat & ex civitatum voluntate decretum conficiatur. Sunt causae, in quibus sententias unanimes decerni oportere lex statuit; veluti de tributis, de novis privile- giis, de novis praediis nobilibus efficiendis, aut de con- troversia, quae de praedio quodam, an sit nobile, oritur, dirimenda &c. In his, si res amice componi haud queat, decreto Ser. Gubernatoris terminatur.

§. CCCXVIII. Jura Gubernatoris cognoscuntur ex *1. a. 1675.* & *a. 1748.* Eo spectant, ut, dum munera ultro conferendi; vel iis, quos ex nominatis legit, honores tri- bu-

buendi potestatem accepit, per quos & Transfalaniae singularumque ejus partium & Societatis Trajectinae negotia curentur, hac ipsa facultate aequalitatem inter cives atque nobiles conservare queat, & toti reipublicae Transfalaniae prodesse; ut qui extra partes positus in commune consulat. Etiam *Feudorum Transfalaniae* cura ipsi mandata est, & illa pro Ordinibus Vasallo cuique rite tradi curat.

§. CCCXIX. Perpetuam, inprimis aerarii curam, & reipublicae administrationem, extra concilia habet *Senatus Transfalaniae*, sex virorum in tres aa., ternorum ex corpore nobilium, ternorum ex 3 civitatibus fumtorum (*het Collegie van Gedeputeerde Staaten*) post multas cum Zwollen- sibus contentiones sero, etiam quo ad annuam in eodem loco commorationem, conformatus. Cui praeter normam d. 27 Jun. a. 1593. praescriptam lex 8 Mart. 1708. officii sui munus praescribit.

+++++

CAPITIS VII. SECTIO II.

De vestigalibus Transfalaniae, juribus imperantis, regimine partium territorii, jurisdictione.

§. CCCXX.

Aerarii publici plurimae opes proveniunt ex tributis. Haec lege perpetua sunt in fundos ex cujusque astimatione imposita, & quibusdam extra ordinem indicta eadem, qua illa, ratione augentur. Tributa in res usu consumendas, hereditates &c. imposita multum ab Hollandicis differunt, & pro incolarum opibus ac situ regionis differre debent. Consensus in tributa annuatim instaurandus est.

§. CCCXXI. Ad patrimonium publicum pertinent decimae, pensitationes annuae colonorum, portoria, feuda, (quorum ratio magis cum Zutphaniensibus, quam Trajectinis convenit). Alluvio, nec tamen eodem, quo alibi modo & venatio, ad jura imperantis referuntur. Praescriptionem temporis memoriam hominum excedentis contra imperantem valere, verior sententia videtur.

§. CCCXXII.

§. CCCXXII. Magistratum, qui civitates regunt, & civium in oppidis, jura inter se discrepant. His eminent tres civitates (§. 312.). Dant leges, & aliis, quam quibus velint, se teneri negant. Adversus harum cives, nisi consentientes, nullum datur jus listendi (arrestu). A judicum sententiis ibi non provocatur, ab oppidis minoribus vero ad magistratum unius de 3 civitatibus datur provocatio, (§. 316.) cuius sententia pro re iudicata habetur.

§. CCCXXIII. Jurisdictionis & politiae causa agri in quinque Praefecturas majores dividuntur. Quas qui regunt Satrapae, illi praesident judiciis de possessione & communibus. Reliquis judiciis praesunt magistratus minores, veluti *Sculpteti*, hisque adjuncti sunt quidam Assessores, qui causam instructam ad Ictos mittunt, horumque sententias immutatas pronuntiant, quod idem suis in judiciis Satrapas facere oportet. Agrarii pro fundis publicis, quos colendos olim acceperant, Satrapis annuatim servitia rustica ex more antiquo praestare debebant, aut eas operas aequo pretio redimere, quo onere nuper levati sunt.

§. CCCXXIV. Judiciorum de criminibus forma alia est in tribus civitatibus, (§. 316.) alia in oppidis minoribus, alia intra terminos agrorum, quibus Satrapae praesunt. His non licet cum facinorosis transigere, quorum delicta tergo & capite puniuntur, excepto perjurio. Neque reo, neque accusatori publico a sententiis, quae poenam corpori infligi jubent, appellare licet.

§. CCCXXV. Judiciorum specialium complura sunt genera, in plerisque Belgii partibus inusitata, veluti *Marchalia*, Curiarum, quae controversias hominum glebae adscriptorum dirimunt. Judicia Parium Curiae de feudis non sunt abolita, sed rara.

§. CCCXXVI. Deest Transsylvanicae provinciae commune supremum. In tribus enim civitatibus sine provocatione lites dirimuntur. (§. 322.) Tale iudicium cum instituere ad communem salutem cogitaret *Carolus V*, magnam sibi invidiam concitando nihil effecit. Datur hodie querentibus per fugiam ad imperantem. Annuatim Daventriae conveniunt nobiles & octo viri a civitatibus tribus legati, ut de causis ruri iudicatis, provocatione interposita ad suum iudicium (quod vocatur *Klaring*) delatis, ferant sententiam ultimam.

§. CCCXXVII.

§. CCCXXVII. *Leges, quae jus privatum univcrsum constituent, non extant. Jus & formam disceptationum leges singulares praescribunt in singulis oppidis. In agris habitantium jus univcrse definit codex legum, qui het Landrecht van Overysfel appellatur. Hoc etiam in modo cum maleficis agendi utuntur tres civitates, si quid in legibus, quas quaeque habet proprias, omissum sit; in caeteris capitibus non ad legem Phil. II. ob criminibus, sed ad jus Romanum, ibidem recurri solet.*

CAPUT VIII. SECTIO I.

De forma imperii in regione Groningensi.

§. CCCXXVIII.

Haec regio, Frisia longe minor, Amasi & Lavica fluminibus continetur, & ab oriente attingit sinum Dollartum, qui a. 1277. absorptis vi aquarum pagis 33. exitit. Incolarum numerum esse centum millium existimatur. Circa Groningam tellus valde fertilis est. Agri pascui magnam pecoris bubuli & equorum copiam alunt.

§. CCCXXIX. In duas partes dividitur haec regio; in urbem Groningam cum agris ad eam pertinentibus & in Ommelandos, hoc est, agros reliquos circa urbem jacentes. Hi in tres tractus dividi solent, qui cuncti pagos 134. comprehendunt.

§. CCCXXX. Tota regio a vetustissimo inde tempore imperii Germanici fuit. Urbs in Comitibus Drenthani, deinde Episcopi Trajectini, Ommelandi vero in plurium Comitum, potestate fuerunt. Hi libetati a Comitum imperio, regimen popolare instituerunt, salvo jure Imperatoris; legesque in conciliis *Opstalbomicis*, sub ductu iudicum suorum illis conventibus praesidentium, una cum Frisiis fecerunt, donec saeculo 14. illi communes Frisiorum conventus celebrari paulatim desierunt.

§. CCCXXXI. *Fridericus III. Imp. confirmato Foedere urbis cum Ommelandis, a. 1474. declaravit, Frisios intra Amasin & Lavicam incolentes solius Imper. potestati subesse*

subesse. Discordiae inter *Schiringos & Vetkopers* fecerunt, ut *Maximil. I. Imp.* cogeretur, partes principis interponere, & illis *Ducem Saxoniae Albertum* eundem, quem *Frisiis*, praeficere. Id imperium *Groninga* abnuens variis se regendam principibus commisit. Tandem *Carolo V.* se dedit, isque imperium urbis & totius regionis ea lege, ut jus publicum saluum maneret, adeptus est. In bello civili cum *Phil. II.* Ommelandi statim foederi Traiectino subscripserunt, urbs illorum aemula non aequae. Venit in potestatem Hispanorum *a. 1580*; sed expugnatam certis conditionibus cum Foederatis *a. 1594.* *Mauritius* conciliavit. Controversias ejus cum Ommelandis acerrimas OO. GG. sententia sua terminarunt *a. 1597*; sed post id tempus identidem vetera vulnera recruderunt. Intererat publice, nova lege rempublicam constitui. Hanc potestatem urbs & Ommelandi fecerunt *Wilhelmo IV.* Principi Arausiaco, qui lege lata 27 Nov. 1749. illis partibus egregie functus est.

§. CCCXXXII. Urbs & Ommelandi (§. 229.) quibusque in territorio habitantibus conjunctim imperant. Verrum in statu suo interno constituendo pars quaeque sui juris est. Quae potestas, ut ad singularum utilitatem dirigatur, nec bono communi officiat, legitima Gubernatoris auctoritate temperatur.

In commune consulitur in conciliis, & ea, quae ad Societatis Traiectinae & legationes ad Collegia Sociorum pertinent, statuuntur. Legati ex membris utriusque corporis sumuntur. Concilia habentur Groningae, stata *d. 21 Febr.*, extra ordinem plura, quoties haec Senatus reip. Groningensis (*Het Collegie van Gedeputeerde Staaten*) ultro, aut urbe vel Ommelandis exigentibus, indicit. Alterutrius voluntati si idem Senatus obsequi nolit, Gubernatoris est, quid faciendum sit, definire. Suffragia duo computantur, urbis unum, Ommelandorum alterum. In diversa perseveranter discedentium dissensum Gubernatoris est, decreto suo componere.

§. CCCXXXIII. Senatus reipublicae Groningensis perpetuus constat ex octo viris, quibus Ser. Gubernator praefens, tanquam Praefes Honorarius, praest. Par Senatorum numerus ex urbe & Ommelandorum corpore sumitur. Singuli creantur in annum. Salva concilii communis potestate superiori, hujus Senatus est, rempu-

publicam administrare, concilia indicare, res moram haud terentes curare, & inprimis aerario providere, ne illi fraus fiat in tributis exigendis aut pendendis. Tributorum ratio & administratio post *a.* 1749. sub ductu *Wilhelmi IV.* Principis ad majorem totius regionis utilitatem constitui & emendari coepit. Tributa Groningae ad curam magistratus urbani pertinent. Quaestorem reddituum totius regionis Ser. Gubernatori & eidem Senatui rationes quot trimestribus edere oportet. Sex Rationales (*Rekenmeesters*) pari numero a singulis corporis regnantis membris in annum constituti codices publice accepti & expensi dispungunt.

§. CCCXXXIV. Ad plenioris juris publici Groningensis intelligentiam necesse est, primum de urbis, deinde de Ommelandis, agi. Utriusque autem regiminis forma in primis ex lege *Wilhelmi IV. d.* 27 Nov. 1747., & nonnullis postea editis, cernitur, quas, pro potestate ab urbe & Ommelandis accepta, Ser. Gubernator fecit.

Urbem regunt 4 Consules & 12 Senatores, quibus id munus singulis annis defertur, una cum illis, qui superiori tempore similes Consulum ac Senatorum partes impleverunt, (*Oudraad*) ac cum *Oratoribus juratis* (*Taalmannen*) coetuque toto juratorum civium, (*gezwoore Gemeente*), qui eodem anno negotia reliquorum civium curant. Ab hoc regimine ea excipiuntur, quae sunt jurisdictionis & imperii; haec enim a solis Cosf. & 12 Senatoribus juratis quovis anno creatis peraguntur. Jus legendi Senatum illum annum, qui urbem regat, est penes eundem coetum civium juratorum, ex quibus qui debeant illius legendi partibus fungi, forte per quinque fabas nigras deciditur, abolito veteri ambitu. In qua re ut ex utilitate civitatis gerantur omnia, specialia Ser. Gubernatori jura attributa sunt.

§. CCCXXXV. Collegium civium juratorum duplici munere fungitur, uno, ut legat Senatum eundemque magistratum urbis, (§. 233.) (non aequae, ut eligat, cui locus intra annum vacans deferatur) & novos cives juratos, qui anno proximo res civitatis agant. Alterum munus est, cum Senatu de rebus civitatis legitime conferre rationes & decernere. In qua re ne quid utrinque fiat nimium aut parum, necessaria Ser. Gubernatoris auctoritate impediri potest. Quaestores urbis his viris rationes accepti & expensi edunt.

§. CCCXXXVI. Civium Groningae jus eximium est,
G &

& in majus ac minus dividitur. Ommelandis cives apud magistratum urbanum & judices supremos actionem intendere possunt in causis personalibus: par jus cives a magistratu suo avocandi Ommelandis haud tributum est. Civitas praedita est jure *Stapulae*. Collegiis ad quaestum opere ac mercatura faciendum institutis (*Gildens*), quibus a. 1748. priscum jus restitutum est, mittere procuratores licet, qui rationibus sumtuum publicorum in urbe factorum annuatim reddendis intersint.

§. CCCXXXVII. Magistratus urbis intra pomoeria jurisdictione civili & criminali ipse defungitur; in praefectura *Oldampt*, quae ad eam pertinet, per Satrapam & Praefectum, quem Ser. Gubernator constituit. A sententiis horum & aliorum, in caeteris agris urbis potestati subiectis magistratuum appellationes ad judices urbanos deferuntur. Ab horum vero sententiis olim provocari haud poterat, hodie in judicio supremo est auxilium.

§. CCCXXXVIII. Ommelandis sua negotia separatim tractandi ab antiquo potestas est, & in concilio communi de republica decernendi par urbi facultas datur. In hoc alii suo jure, alii tanquam reliquorum in agris confidentium legati, conveniunt. Nobiles *Groningenses* propria quidem habent decora gentilitia & alia pauca usu probata, sed nullum in conventibus specialibus, vel in concilio communi, corpus constituunt, nullum, uti nobiles *Frisii*, jus peculiare habent. Salubri consilio & exitu *Wilhelmus IV.* sustulit trium, in quos Ommelandi distribuuntur, tractuum divisionem in partes minores (*Onderquartieren*). Viritim quisque in conventu communi sententiam dicit, & decreta ex consentientibus duorum tractuum suffragiis conficiuntur. Communi tres tractus Senatum perpetuum habent novem virorum, qui extra tempus concilii publici ea procurant, quae ad agrorum jura & commoda spectant. (*Gecommitteerde Raaden*).

§. CCCXXXIX. Statum publicum in primis in agris egregie emendavit l. 27 Nov. 1747. Libertatem reddidit infirmioribus, ambitum nocentem abolevit, oligarchiae malis remedium admovit. Quo cupidius homines id agere solent, ut aliquo sint in republica administranda numero: eo magis providendum fuit, ne quis ad conventus Ommelandorum admitteretur, nisi cui lex eam potestatem faceret. Ad eam rem duplex judicium spectat, alter-

terum novemvirorum (*Monster-Heeren*), qui quot bienniis inquirunt, num illi, qui jus suffragii sibi tribuunt, eam facultatem ex legibus habeant, alterum Arbitrorum, quorum est, in eos animadvertere, qui in leges de forma regiminis *Ommelandici* peccaverunt. Ab utriusque judicium generis pronuntiatis provocari nequit.

§. CCCXL. In *Ommelandorum* finibus non sunt magistratus ab OO. constituti. Agri in tractus jurisdictione cuiusque propria determinatos admodum multos dividuntur. Qui cum in paucos cogi haud possent, ne cuiusquam juri officeretur, faciendum erat, ut ubique jus aequum obtineri posset, ac iudices tum in causis cognoscendis, tum & in sententiis exequendis, ad certam normam dirigerentur, atque ad eam rem efficiendam aliquod civibus agrariis refugium ad iudicem communem superiorem, qui olim nullus erat, aperiretur. Eo spectant leges status publici & rei judicariae emendatrices, quas a *Wilhelmo IV.* editas etiam agrarii merito in beneficiorum sibi valde salutarium numero colunt (§. 338.). Quamquam illa jurisdictio in agrarios in quovis tractu confidentes universalis est, tamen dantur causae specialibus iudicibus commissae. In quibus illae numerantur, quae iudiciis vulgo *de drie Geprivilegeerde Sylvesteren* dictis attributae sunt. In his ut se aequum jus impetraturos tanto certiores sint agrarii, etiam ab eorum iudicium pronuntiatis hodie ad iudicium supremum (§. 341.) provocare licet.

§. CCCXLI. Sunt tamen IV. judicia urbis & *Ommelandorum* communia, quorum vis per totam regionem patet: 1) Iudicium Venaticum a. 1752. institutum; 2) instaurativum, (*revisionum*) de sententiis, quas *Senatus reipublicae Groningensis* de fraudatione tributorum tulit; 3) iudicium Academiae *Groningensi* privilegio attributum; 4) iudicium supremum (*de Hooge Justitie-Kaamer*) a. 1749. magno civium universorum commodo ordinatum.

Huic Ser. Gubernator praefens praesidet, absentis vires perpetuas gerit legatus (*Lieutenant*), quem Princeps, uti & iudices perpetuos octo, (*Hoofsmannen*) Procuratorem Generalem, seu Accusatorem publicum, duosque viros, qui iudicii acta curant, sine nominatione constituit. Ad hos iudices a sententiis in urbe (cujus, ut dixi, olim libera & sine provocatione erat jurisdictio) & ruri pronuntiatis eo, quem lex *Wilhelmi IV.* definit, modo pro-

vocari potest in omnibus causis nominatim haud exceptis. In his vero non tantum ecclesiasticae, sed & ea crimina numerantur, quorum rei ex confessione sunt damnati, vel quae a reis antea ob aliud facinus jam punitis admissa fuisse constat. Dissidiis inter urbem & hoc iudicium de jurisdictione obortis Ser. Gubernatoris opera concordiae conciliatrix intercedit. Principis, si non sufficiat suadendi auctoritas, etiam est, litem decreto suo componere. Ab illorum iudicum pronuntiatis nulla conceditur appellatio, sed sola *revisio* ob easdem causas, quae ad appellationem interponendam sufficiunt, modo damnum ex sententia aut interlocutione, vim sententiae, si non impugnetur, habitura, valeat 300 fl., vel aliud ex ea metuatur grave ac vix reparabile, (veluti infamia), quod certo pretio aestimari nequit.

§. CCCXLII. Codex legum *Gröningensium* communium de iure privato non extat. Urbs suis legibus utitur, & quas commodas iudicat, illis, quos in potestate extra pomoeria sua habet, agrariis praescribit. *Ommelandis* suae sunt leges speciales ac mores. In commune consulerunt reique iudiciariae profunt leges *Wilhelmi* IV. a. 1749. de forma disceptandi in iudicio supremo, deque modo & ordine in criminum inquisitione & vindicta verlandi, de honorariis Adocatorum, & de eo, quod ministris illius iudicii pro opera solvendum sit. Earum legum compositio ac veluti spiritus in exemplum proponi potest, dum eo spectant, ut litium exitus acceleretur, sumtus minuantur, & externis hac in re idem, quod indigenis, jus aequum & promptum tribuatur.

C A P U T IX.

De forma imperii Drenthani.

§. CCCXLIII.

Agri *Drenthani*, exiguis comprehensi terminis, cultores suos effossione cespitum bituminosorum, frumento, melle, cera alunt, fortunatos! sua si bona nosse pergant, nec tam ea cupide desiderant, quae non habent, quam illis, quae habent, recte fruuntur.

§. CCCXLIV. Populus, quondam pars *Frisorum* majorum, ante *Henricum II. Imp.* in potestate Comitum specialium fuit. Ab hoc Imp. in Episcopos nimis indulgente traditus fuit potestati Episcoporum Traiectinorum. Salva sub his libertas publica fuit. His paruerunt, sed neque Transfalaniae, neque Principatus Traiectini, accessio unquam fuerunt.

§. CCCXLV. In ditionem *Caroli V. a. 1536*, deinde *Phil. II.*, venerunt ea lege, ut vetera jura inviolata manerent. At de his violenter dejecti ad Societatem Gandavensem se adjunxerunt, ad Traiectinam acrius; nec nisi *a. 1580.* Ab hac post id tempus bellicis calamitatibus divulsis licuit quidem esse tam felicibus, ut cum Sociis Traiectinis iterum conjungerentur, nec tamen aequo jure fierent Socii. Etiam si *a. 1651.* ad horum concilium extra ordinem indictum invitati essent; (quod per incuriam accidisse, deinde dicebatur) tamen aditus illis adaperitus haud fuit. Itaque exclusi a juribus Societatis, quae in rebus Sociorum communibus statuendis, dirigendis, & administrandis posita sunt, tamen eadem, quae Societas, onera in bello & pace suo modo ferunt, eadem ex foederibus commoda consequuntur, ejusdem ecclesiae & communis defensionis atque utilitatis vinculo continentur. Intra fines suos sunt sui juris, & autonomiam suam conservant.

§. CCCXLVI. Imperium residet penes nobiles conscriptos suo quemque praedio nobili praeditos, & reliquos fundorum dominos (*Eigenerfden*). Imperii summi partes in conciliis, aut statuto *m. Martio*, aut extra ordinem, *Affam* in-

indictis, implent tum illi nobiles praesentes, tum legati a fundorum dominis missi. Qui illic conjuncti leges suas inscribunt: *Ridderschap en Eigenerden Staaten van Drenthe*. Fundorum domini in sex agrorum tractus (*Dingspellen*) distributi sunt, intra quos singulos qui confident, illi mittunt legatos ad concilium dispari numero, sed pari jure. Normam quandam, ad quam dirigeretur administratio imperii in conciliis, & extra ea, d. 23 Sept. 1603, ad dissidia componenda nonnisi in 10 aa. praescripserunt OO. GG. Nunc usu longinquo reguntur omnia, qui consensum eo utentium docet, vimque conventionis legisque habet. Corporis unius nobilium, quod unius (3 de 9), & legatorum ex sex tractibus, qui suffragiorum duorum (nempe terni unius) jure in concilio communi utuntur, dissensum, ubi plura desint aut non sufficiant, consilii sui auctoritate, aut decreto suo Ser. Gubernator componit.

§. CCCXLVII. *Wilhelmus IV.* Princeps Arauf. jam a. 1730. partes Gubernatoris susceperat, sed d. 19 Mart. 1748. ipsi jus Gubernationis hereditariae ad ejus posteros mares foeminasque transiturae delatum est una cum juribus ei dignitati eodem tempore adjunctis. quorum administrationem Ser. Princeps *Wilhelmus V.* a. 1766. auspicatus est. Illa jura, tanquam partem immutabilem formae imperii *Drenthani*, nova jurisjurandi ad hanc muniendam spectantis formula praescripta d. 24 Mart. 1789. sanxerunt. Gubernatoris est, fines, jura, autonomiare populi *Drenthani* custodire, ecclesiae salutem curare, dum qui Synodis adsit, civem *Drenthantum* suas vices gerentem constituit, qui eorum acta recognoscit ac probat, ac viros, qui in classes Ecclesiae *Drenthanae* inspiciant, (*visitatores*), una cum Satrapa & cretu *Ordinum delegatorum* (§. 348.) eligat. Integrum est eidem Principi, interesse conciliis, ac Satrapae & judicium conventibus (§. 248.), & consessui *Ordinum delegatorum*, ibidemque suffragia, cum libuerit, inire.

§. CCCXLVIII. Satrapae (*Drost*) munus in ea regione praecipuum est. Is partim legibus exercendis operam navat, partim cum *Quatuorviris* juratis, huius ex nobilium conscriptorum coetui, binis ex fundorum dominis, officio quibusque suo per biennium fungentibus, rempublicam administrat extra concilia. Haec illi quinqueviri indicunt, vel, absente Satrapa, etiam cum res urget, soli quatuorviri: Idem quinqueviri curant aerarium,

rium, cui inferuntur tributa in agros imposita, in res usu consumendas, in capita, in munera &c. Jurium regalium non eadem ibi, quae alibi est, ratio. Jus de tributis & redditibus ecclesiasticis ac patrimonii publici iidem viri dicunt, salva appellatione ad concilium.

§. CCCXLIX. Binos in anno iudicium *in quovis tractu* conventus indicit Satrapa (*Goorspraaken*). In illis *Scultrei* actiones recipiunt, causam *instruunt* legati ex quolibet pago majore & quavis, quam vocant, vicinitate missi. In illis conventibus etiam illi mulctantur, qui delicta intra universitatis cujusque terminos admissa Satrapae haud indicarunt. Iudicium vero *commune ac summum* (*Lotting*), quod de iisdem causis civilibus ac de criminibus bis in anno cognoscit, praeter Satrapam & ejus Assessorem, constat ex iudicibus 24. (*Etten*) Ex quovis agrorum tractu quaterni ad hunc conventum leguntur. Ab his iudiciis non appellatur, sed tantum conceditur, ut causa a novis 12 iudiciis recognoscatur.

§. CCCL. Forma iudiciorum *Drentharum* naturali simplicitati & vetustis Germanorum institutis propior est, quibuscum etiam jus eorum privatum in variis capitibus convenit. Uti *Frisi*, ita & *Drenthani* leges suas certo ordine digestas parvoque volumine comprehensas promulgarunt.

G,

PARS

P A R S III.

De vinculo , quo Socii Trajectini continentur.

C A P U T I.

De mutuis Foederatorum juribus & officiis.

§. CCCLI.

Societas *Trajectina*, ad cujus naturam explicandam progredimur, non quidem eo consilio facta fuit, ut *Gandavense* foedus solveretur, sed eo tamen, ut huic, si forte dirimeretur, superesset. Illud variis casibus laxatum tandem evanuit, negaruntque Socii Trajectini, se ejus Societatis extinctae factis amplius teneri. Horum vero colligatio faustis auspiciis Trajecti *d.* 26 Jan. 1579. inchoata, paulatim plurium accessu aucta & corroborata, amisit quaedam membra. *A.* 1672. hostili impetu concussa ac valde lacerata, sed *a.* 1674. redintegrata, adhuc integra viget, & *a.* 1789., perspecta necessitate ardentis cujusdam consensus in conservationem boni communis & in modum fontes discidiolorum perniciosorum obstruendi, firmitus *d.* 27 Jun. 1788. conglutinata est.

§. CCCLII. Jura Societatis cognoscuntur ex foedere Trajectino, ex conventionibus illud consecutis, ex usu, qui vim conventorum communi gentium jure habet, ex analogia quadam principiorum, quae in iisdem conventis inque eo ipso usu cernuntur, nec theses his aperte repugnantes affirmari patiuntur.

Ac foedus quidem *Trajectinum* est basis jurium & officiorum

ciorum omnium inter Socios. Formula illius foederis *a. 29 Jan. 1579.* promulgati constat ex *articulis 26,* quorum alii pro eo tempore necessaria definiunt, alii normam perpetuam praescribunt, alii ad sanctionem placitorum spectant. Quae cum inter Socios convenirent, nondum de republica, qualis nunc est, conformanda cogitari poterat. Post eam constitutam; sed sero, perventum eo fuit in concilio extra ordinem indicto *a. 1651,* ut novo consensu foederis illius sanctitas corroboraretur. Sed cum de illis statuendis ageretur, quae nullis essent verbis expressa in tabulis Trajectinis, at ex earum mente atque ex communi commodo explicanda & addenda viderentur, apparuit verum esse, vulgo quod dicitur, omnem in jure (etiam in rebus politicis) definitionem esse periculosam.

§. CCCLIII. Socii singuli, ab imperio superiori liberi, (§. 184.) in suis quisque finibus perfectum expletumque omnibus suis numeris & partibus imperium habent, nisi de jure suo in Societatem aliquid illos transfuisse appareat. Transfulerunt quaedam nominatim, quaedam per ipsam naturam Societatis. De ea enim parte libertatis suae intra fines suos, & extra eos statuendi, quod placet, decedere voluisse censetur, qua si uterentur, mens & finis Societatis manifestus everteretur. Verum sic argumentari non licet: aliquid possit pluribus esse utile, ergo horum causa singulos id facere, aut non facere, est necesse. Quippe est, quo cuncti continentur, vinculum sociale, non autem communis imperii.

§. CCCLIV. Ex juribus, quae Socius quisque in Societatis, suamque adeo ipsius, utilitatem dimisit, jura Societatis in quemque Socium, & hujus in illam, existunt. Socius, qui totius civium, quos regit, corporis nomine foederi subscripsit, etiam singulas ejus corporis partes, quae sibi jura specialia a Societate haud sunt stipulae, in promissa foedere comprehensa plene obligasse censetur. Cumque ante Societatis initium populi alii in alios nihil habuerint potestatis, neque aliquam, nisi a volentibus, consequi potuerint; perspicuum est, paria esse Sociorum quorumque jura & officia, neque eorum gradus quosdam ex dispari virium conditione esse metiendos; nisi appareat, pacto quodam post foedus facto, aut usu pacti vim habente, aliquam juris inter eos discrepantiam esse constitutam.

§. CCCLV. Prima lex foederis est: conjunctio Sociorum perpetua & individua esto. Verba *art. 1. perinde il-*

ios ac si in unam rempublicam coaluissent, habendos esse, non significant corpus, cuius membra uno imperio sunt colligata, sed firmitatem ac perpetuitatem conjunctionis militatum ac voluntatum ad communem defensionem & ad desinitum prosperitatis gradum assequendum. Quae arctior conjunctio solebat eo aeyo appellari *Uniq.* Ex illa lege sequitur officium cuiusque Socii, 1) sese a Societate pro arbitrio non sejungendi; 2) Socium & Societatem adversus vim hostilem defendendi (*artic. 1. & 2.*). Verum de hac obligatione cautum est *artic. 3.*, eam defensionem a Societate decernendam esse, & quidem pro conditione causae. Cumque Societatis interlit, impetum hostilem externum quovis modo honeste praecaveri; additum fuit *artic. 17.*, ut Socius quisque jure exteris tribuendo omnem belli obtentum auferat. Ibidem ad jus Societatis refertur potestas curandi, ut jus exteris haud negetur, nec jurisdictione ultra fas protrahatur.

De bello, exteris inferendo decretum Sociorum unanime exigit *artic. 9.* Haud videtur menti foederis consentaneum, Socios singulos ob injuriam communiter cum reliquis, aut privatim sibi, illatam cum exteris bellum invita Societate suscipere, aut represalii, quas vocant, de jure suo violato sibi satisfacere, quatenus prospici potest, eas fore praeludia belli.

Cum vero bellum non geri, aliquando nocentissimum sit ac republica indignum: Socii *artic. 8.* in exercitum non tantum pro eo tempore conscribendum, sed & in perpetuum (*arg. artic. 1.*) se obligarunt. Qui cum is esse debeat, ut spem defensionis inprimis adversus subitos incurfus faciat, quale periculum nunc est perpetuum, ex quo ubique miles perpetuus in pace alitur; consequens videtur, ut Socii obligationem de perpetuo exercitu terrestri & maritimo alendo, qui viribus & quieti reipublicae respondeat, eodem *artic.* contraxisse censeantur.

Porro Socii *artic. 4.* munitiones ad fines defendendos factis, & de novis munitionibus in eorum Sociorum territorio, in quo necessariae judicentur, efficiendis inter se convenerunt. Ex eodem fonte manavit *artic. 7.* definitum Socii cuiusque officium patiendi sub certis conditionibus, ut oppidis suis miles praefidarius imponatur. Cumque exercitus sine stipendiis ali haud possit; Socii

in sumtus ad rem militarem necessarios sese *artic. 5. 6.* obligarunt.

§. CCCLVI. Consentaneum illis, quae de bello inferendo statuerunt Socii (§. 253.) fuit, quod *artic. 9.* negarunt de induciis & pace aliter, quam unanimis sententiis, decerni posse. Verum haec lex post id tempus visa fuit hujusmodi, ut non semper sine exceptione servari posset.

§. CCCLVII. Foederum proprie dictorum jus aliud est Societatis, aliud singulorum. His non est diserte adempta potestas conventiones aut inter se, aut cum exteris, faciendi, vel reipublicae primordiis vetustiores conservandi, quatenus naturae Societatis haud repugnant. De his autem, ex quibus aliquod Societatis damnum manare queat, hujus consensum, nec tamen unanimem, requiri oportere *artic. X.*, praecipitur. De foederibus, quae cum exteris percutit Societas, unum duntaxat modum praescribit *artic. 11.*, ne quis, nisi uno omnium consensu, in Societatem adscribatur. De reliquis foederum communium generibus cum nihil diserte sit expressum, pro cujusque natura plurium consensus aut sufficere videtur, aut, ne quid *artic. 9.* dissentaneum admittatur, unanimis requiritur. De jure legatos mittendi cum nihil definitum sit: idem, quod de foederibus, haud injuria dixeris. Legatos vero communes non posse mandata Socii unius aut alterius secreta, & mandatorum communium menti contraria, peragere, ex natura Societatis consequi videtur. Eidem est consentaneum, ut externorum legati de negotiis Societatis non ad singulos, sed ad universos, mittantur.

§. CCCLVIII. Socios non tantum metus hostis communis a. 1579. conjunxit, sed & prosperitatis communis studium. Utrique consilio consequens fuit, ut de iis, quae ad mutuam concordiam firmandam, & ad semina dissensionum extinguenda facerent, statim cogitaretur. Idcirco 1) caput fuit, omnem in civium sacra dominatum procul ab unoquoque Socio futurum (*artic. 2.*). Ac ne, quod Socii ecclesiae publicae faverent, ad injuriam Romano Catholicorum vergere, vel nationes Belgicae huic religioni addictae ab accessu ad Societatem arceri, putaretur, *artic. 13. 14. & d. 1 Febr. 1579.* provisum fuit. 2) Cautum est *artic. 1.*, membro Societatis cuique jura sua salva fore. 3) Collegia & haereticas licitas, ac corpora civium armatorum

legitima, conservari oportere, *artic. 25.* praescribitur. 4) Ne ex quaestu, quem Socius aliquis cum alterius magno incommodo quaerat, discordia cunctis damnosa nascatur, *artic. 12 & 17.* cautum fuit. 5) Si de interpretatione foederis dissentiant Socii, neque ex naturalibus interpretandi regulis vera mens colligi queat, tum & si quis in foedus adscribi cupiat, *artic. 22 & 24.*, quomodo in his causis discidio occurri debeat, praecipitur. Denique 6) cuius Socio *artic. 20.* iungitur officium, tum id, quod Societatis intersit, ad eam via commoda ultro referendi, tum ad concilium commune legitime indictum conveniendi (*artic. 19.*). Modus haec agendi hodiernus ab eorum temporum moribus differt; obligatio eadem manet.

§. CCCLIX. Modum quoque litium componendarum, quae vitari non potuerunt, tempestive praefiniri oportuit. Tales lites vel nascuntur in singulorum Sociorum territoriis, vel inter Socium quandam & partem integrantem corporis regnantis, quicum foedus sociale factum est, vel inter duos Socios nullum in causa privata aut publica iudicem communem habentes, vel inter unum alterumve Socium & Societatem. Quarum litium si primum genus nascatur; vel de causa agitur privata, vel de publica. Illam iudicabit magistratus ordinarius, cuius jurisdictionem imperans quisque tuebitur. Hanc de iudicis potestate exemptam imperans ipse cognoscet, atque ex aequo & bono terminabit. Sed si hic ipse cum quodam membro corporis regnantis de iure publico dissideat, arbitrio res dirimenda videtur. Eo tempore, quo mentem foederis recenti memoria tenebant ejus auctores & adjutores, visum fuit, illud arbitrium deferre Gubernatori; veluti *a. 1585. Mauritio* ea potestas in Hollandia in pluribus una causis facta fuit, summam momenta utrinque allata cognoscendi, & quod aequum videretur, assumtis arbitris pronuntiandi. Reliqui autem Socii sese his litium generibus non interponunt, nisi forte rei ad concordiam adducendae causa, & quamdiu litigantes viam juris haud recitent. Quid si per vim agatur & ad arma veniatur? *Artic. 1.* nihil discrete definit.

§. CCCLX. Lis inter duos Socios nata, v. c. de violatione conventionis inter eos factae, de transitu mercium impositis novis oneribus impedito &c., quemadmodum sit

ter.

terminanda, *artic. 16.* exponit. Litem Socii unius aut alterius cum Societate de mutuis officiis terminandam esse arbitrio Gubernatorum, assumtis pro re nata aliis arbitris & assessoribus; *ibidem* statuitur. Jam cum unus sit Gubernator, ejusque interfit, unicuique Socio jus suum tribui; aliquoties ab a. 1747. visum fuit Sociis litem plurium cum uno dissidentium componendi subsidium commodissimum, Ser. Gubernatori arbitrium deferri.

§. CCCLXI. In causis non exceptis id, quod pluribus Sociis placuit, valet, siye ipsi; siye per legatos suos, hoc est, per concilium OO. GG., voluntatem suam invicem exposuerint. Excipiuntur hae causae in *artic. 9.*, bellum inferendum, induciae, pax, tributa. Cujus dissensus componendi facultas datur Gubernatoribus, non illis solis, qui eo tempore essent, sed & aliis, qui futuri essent. Excipiuntur quoque interpretatio foederis (*artic. 21*), novi Socii admissio, (*artic. 22.*) mutatio pretii nummorum (*artic. 12.*) Verum de tribus primis, quae memoravimus, negotiis aliquoties placuit Sociis pluribus decreta conficere, propter ea quod sententia paucorum non posse impediri censerent, quo minus plurimi malum grave, quod metuerent, arcerent, aut, quod sentirent, depellerent.

§. CCCLXII. Ad sancendum foedus, & id omne, quod a foedere isto dependet, jusjurandum *artic. 24.* praescriptum spectat, & ea, quae *artic. 23.* continetur. ut cives singuli totius corporis regnantis, quod leges foederis neglexit, culpa teneantur. Non defuerunt superiori saeculo exempla, a Socio uno aut altero, vi militari adhibita, exegisse Senatum reipublicae universae, ut officium suum coleret. Hunc morem humanitas sequentium temporum & actuum violentorum inter pares invidia antiquavit.

+++++

PARTIS III. CAPUT II.

*De Concilio Sociorum, quod appellari solet Confessus
Ordinum Generalium:*

§. CCCLXIII.

Sub initium reipublicae constitutae vis imperii in rebus Sociorum communibus administrandis erat penes *Senatum totius reipublicae*, praeter eam belli administrationem, quam supremus terra marique Imperator habebat. Socii, quae non erant in potestate Senatus, ea per legatos statuere solebant, qui congregati dicebantur *Ordines Generales*. Sed hi non conveniebant nisi raro & speciatim convocati. Placuit deinde Sociis ob plures causas, potestatem illius Senatus latissime patentem coercere novo instituto, nempe ut OO. GG. confessus fieret perpetuus, quod ab a. 1593. evenit. Variavit locus, in quo convenirent. Jam in Hollandia confidet magno hujus & reipublicae commodo, atque Hagae collocatus est.

§. CCCLXIV. Ad hoc concilium pertinet administratio eorum omnium, de quibus non alius, nisi imperans, proinde singuli Socii, statuere possunt, sive unanimes, sive plurium ex suffragiis, quaeque certis Collegiis ab iisdem Sociis non sunt separetim mandata & affixa. Partitio concilii in ordinarium & extraordinarium nata superiori saeculo, non ad obligationem ex illis, quae placuerant, nascentem, sed ad argumentorum, de quibus in consilium itur, pondus, & legatorum a gente quaque missorum numerum, redit.

§. CCCLXV. Legatos Socius quisque mittit, quos & quot velit. Veniunt mandato instructi, (olim ante a. 1593. adstricto ad eum confessum, qui tempestive indictus erat, & quidem ab a. 1588. a *Senatu Reipublicae*, ea indictio raro fiebat) alii in annos tres aut plures, alii ut concilio interfint in perpetuum, sed pauci. Necessse fuit, quandam primum imperii & negotiorum communium ministrum perpetuum, quem *Graphiarium* vocant, OO. GG., qui clavum

im-

imperii tenent, adjungi, in cujus probitate, prudentia, rerumque gerendarum peritia ac dexteritate Socii cuncti confidunt.

§. CCCLXVI. OO. GG. majestatem Societatis referunt. Titulo Celsorum ac Potentium Dominorum a populis Europaeis condecorantur. Sigillum, quo utuntur proprio, conjunctionis Sociorum firmitatem, tanquam primam curam hujus Concilii fidei commissam, nervose exprimit. In solemnibus pompis Hollandi, quem locum sibi jure territorii sumere poterant, eum *a. 1584.* & *a. 1751.* OO. GG. cedi, humanum judicarunt.

§. CCCLXVII. Legati, qui non cum sola facultate veniendi in concilium missi sunt, sed cum officio suscepto personam Socii, a quo munus legationis acceperunt, referendi, ejusque res agendi si non sint cives Hollandici, instar legatorum externorum a jurisdictione in Hollandia immunes sunt, & jus revocandi domum habent. In eos, qui culpa in officio suo negligendo aut violando arguuntur, nulla est jurisdictio concilii, sed sola ejus, quem talis legatus refert, Socii.

§. CCCLXVIII. Quicquid ad jura & stabilitatem Societatis, & ad ejus commoda augenda, statumque internum utilitati communi convenienter regendum statui, fieri, juberi, vetari oportet, ita quidem, ut non tantum cives in territoriis communi imperio subiectis, sed & cives in singulorum Sociorum finibus, obstringat, illud universè ad hujus concilii curam refertur: seu id, quod statuitur, non sine speciali mandato Sociorum, quos referunt legati, seu ex mandato, quod his datum est, generali, ordinari queat. Quae autem negotia certis Collegiis affixa sunt, neque, ut ad hoc concilium pro re nata referantur, in formulis, quibus illorum Collegiorum officia continentur, est diserte expressum, illa sibi attribuire, illamque potestatem minuere non est OO. GG. His ea potestas in formula officii Senatui reipublicae *a. 1651.* tradita non est, neque in *artic. 60.* formulae collegiis archithiasficis praescriptae; sed a Sociis ipsis unanimibus in nova lege jubenda talis mutatio fieri potest. Supremi terra marique belli ducis jura sunt immutabilia, quoniam conventionem nituntur. Leges feruntur in hoc concilio, quae Socios ipsos nonnisi volentes, & civibus suis necessitatem parendi imponentes, obligant. Pari jure privilegia tribuuntur. Est & quaedam Ecclesiae Belgicae universae cura huic concilio

cilio demandata salvo jure singulorum Sociorum in suo cujusque territorio. Jurisdictio suprema in regionibus communi eorum imperio subiectis etiam OO. GG. delata est, uti & cura rei nummariae in toto Belgio. Complura munera conferunt. Inspiciunt in administrationem Societatum, quas privilegiis fundarunt, & immunitatibus donarunt. Qui in *ministerio* quodam Societatis obeundo officium suum neglexerit aut violaverit, ille ex OO. *Hollandiae decreto* 3 *Octobr.* 1656., ubi sit Hollandus, non a Societate in Hollandia plectitur, sed a suo iudice, quem, antequam Societati deservire inciperet, habuerat. Sociis universis reverentiam etiam illi cives debent, qui regiones singulorum incolunt.

§. CCCLXIX. In primis ad hujus Concilii curam refertur status reipublicae externus, hoc est, ab exterorum viribus aut voluntate magis minusve suspensus. In hunc perpetua animorum intentio exigitur ad avertenda damna, ad exterorum amicitiam colendam, ad foedera exequenda. Haec enim exequi quid est, nisi obligationi contractae, quae nulla unius alteriusve Socii voluntate dissolvi potest, convenienter agere? Quare legatorum mandato generali contineri intelligitur jus faciendi, ut debita solvantur, & univ[er]se, ut fides data praestetur, nisi plurium suffragiis causa valde dubia, proinde nihil sine specialibus mandatis decernendum esse, judicetur. In bello iidem legati jus habent cum supremo terra marique Praefecto & cum Collegiis archithalassicis agendi, &, quod ab his solis peragi nequit, decernendi. De subsidiis pecuniariis ad sumtus bellicos tolerandos necessariis a Senatu reipublicae certiores reddit, ad singulos Socios, hoc est, ad corpora imperium in singulis regionibus tenentia, sub finem anni referunt, eorum consensum rogant, eumque ex silentio, si ille ante *d.* 10 Maji anni proximi non significetur, se collecturos annuntiant.

§. CCCLXX. Legatos ad externos mittunt, mandata illis dant, ad eorum rogationes rescribunt, stipendia illis decernunt, decreta solvi, eosque, cum opus est, reverti jubent. Legatos externos accipiunt, operamque dant, ut ea, quam jure Gentium habent, sanctitas non violetur, ut exteris privatis, quorum causam, jus & aequum administretur, legatus quisque agit, ut foederibus stetur, ut, si quid evenerit, quo amicitia cum illis posset dissui, illud prudenter ac liberaliter re-

reparetur, utque dignitas & incolumitas imperii Batavi eos eodem, quo olim, modo conservetur.

§. CCCLXXI. Quousque pateat potestas cujusque legationis sine speciali mandato negotia, quae in hoc concilio tractantur, peragendi; nulla generali lege definitum est. Si quid novi statuendum, in quod ut obligentur Socii, unanimis consensus exigitur, nihil nisi prius rogata voluntate Sociorum speciali concludi posse, tum ex natura mandati singulis legationibus dati, tum ex usu, e. c. ex annua petitione consensus in tributa continuanda vel augenda, colligi posse videtur. In caeteris negotiis, quae ad Ordinem conservandum & ad executionem legum a Sociis factarum pertinent, quousque liceat legationi moram interponere decretis ex plurium sententia ferendis, dum negat, se, antequam rem, de qua agitur, ad mandantes regulis, sententiam habere, quam dicat, cum nulla lege communi accurate definitum sit, ex usu, & quodammodo ex analogia, definiendum videtur. Jurisdictio, utpote legatorum religioni commissa, est a praescriptis mandantium novis libera.

§. CCCLXXII. Legatorum officia erga Societatem intelliguntur ex natura legationis. In illis numerantur studium concordiae inter Societatem & eum, a cuius imperio legatio quaeque pender, Socium conservandae, diligentia in rebus agendis, fides, &, cum necesse est, taciturnitas. At cum nullum a Societate, sed tantum ab eo, quem refert, Socio legatio quaeque mandatum accipiat; hujus eam voluntati parere, ac mandata peragere oportet; & inprimis, quantum salvis legibus communibus fieri potest, videre, ne quid ejus commodis adversum plurium suffragiis decernatur. Quod ne eveniat, Hollandi cautiones singulares adhibent.

§. CCCLXXIII. Praesidis in concilio munus septenis diebus finitis ab alia ad aliam legationem pro eo, quem Socii inter se tenent ordine, deferitur. Praeses ad concilium res, de quibus deliberandum est, refert, sententias cujusque legationis ea, quae plures legati censent, promittit, rogat, decreta ex plurium legationum, aut pro re nata unanimium, suffragiis conficit. Res majoris momenti, quae moram ferunt, ad concilium aliud quod minus rejiciuntur, ut diligentius investigentur, & quid e republica esse credatur, ad concilium universum referatur. Secreto & celeriter decernenda tractat. Consensus

H

sep-

septem virorum, qui singularum legationum tunc primi sunt, una cum Graphiario & Senatore Hollandiae. Decreta in concilio universo probata & recognita nonnisi consensu unanimi utari possunt.

+++++

PARTIS III. CAPUT III.

De Senatu Reipublicae universae, deque aerario communi & ejus procuratione.

§. CCCLXXIV.

Facto foedere Trajectino neque legati, qui Trajecti manserunt, ut, quae ad illius conservationem & ad defensionem communem ex ejus mente efficiendam pertinerent, ea curarent & urgerent, neque Senatus eo consilio institutus, ut subsidia a singulis Sociis promissa exigeret (*de Landraad*) id propositum assequi potuerunt. Difficultas cogendae, quam Socii se collaturos polliciti erant, pecuniae rei communis multo vehementius obfuisse, nisi *Wilhelmus I.* prudentia & auctoritas identidem id malum lenivisset. Hoc Patre cum esset orbata respublica, patuit necessitas instituendi novum *Senatum*, qui rempublicam universam administraturus plus potestatis consequeretur, ut Sociorum vellemus & agere in posterum tanto, quanto consuevisset, intervallo haud disterneretur. Institutus est ille Senatus cum ampla potestate etiam in Collegiis, quae rem navalem publicam regerent, ordinandis, nec tamen *a. 1584.* a cunctis Sociis. Ejus rectio commissa fuit *Mauritio* tunc *17 aa.* nato, ac post *Leycestrii* illius potestati invidentis discessum *d. 11 Aug. a. 1588.* nova jurium accessione instructus fuit, ut major in posterum vigor in executione foederis Trajectini, & institutis eidem foederi convenienter factis, efficeretur. Intererat huic consilio Senator Anglus pro necessitudine contracta cum *Elisabetha* Regina. Regnante *Jacobo I.* causa, ob quam is in hunc coetum admissus erat, sublata *a. 1585.* id Britannorum jus legatum aliquem perpetuum adjungendi, *a. 1616.* deperit. illud Collegium Hagae confidet.

fidet. Per magna pars potestatis illi attributae ex eo tempore decessit, quo Ordines GG. ad concilium vocare desiit (id quod per quinquennium facere consueverat): desiit autem, cum illorum confessus perpetuus ob varias causas a. 1593. institutus fuit. Exinde hujus Senatus munia ad duo tantum negotiorum genera adstringuntur.

Est coetus duodecimviralis. Unum aut duos plerique Socii ex rectorum cujusque regionis corpore, tres soli Hollandi, legant, plerique in annos certos, quibus elapsis alius inabeuntis locum sufficitur, Zelandi in perpetuum. Adfunt huic Senatorum concilio tres viri, quorum in rebus gerendis magnum momentum est; Praefectus aerarii (*Raadsheer van Staat, Tresorier Generaal*), Quaestor Societatis, tum & vir, qui Senatui ab actis est: Quae munera ab OO. GG. conferuntur.

§. CCCLXXV. Ad honorem Senatus pertinet, ut inter Collegia a Sociis communiter instituta proximum ab OO. GG. locum obtineat. Senatores singuli a jurisdictione civili Hollandica immunes sunt; an & totus Senatus? Se esse liberum, ex analogia aliisque rationibus collegit a. 1772, collegerunt etiam plerique Socii. Sed aliter visum fuit Curiae Hollandiae, resque tunc in magnam controversiam venit. De Senatorum singulorum criminibus, quae in lege Senatus a. 1651. enumerantur, cognoscit supremum in Hollandia iudicium, sententiam fert is Socius, qui criminofum legavit. De delictis, quae hujus Collegii ministri admiserint, iidem supremi iudices eo, quem eadem lex praescribit, modo cognoscunt.

§. CCCLXXVI. Senatores non singulis Sociis, sed Societati, jurejurando obstricti haud, quod illi velint, agunt, sed quod hujus jura & commoda exigunt. Neque, ut fit in concilio OO. GG., suffragiorum numerus secundum Socios, a quibus missi sunt, computatur, sed viritum suo quisque jure dicunt sententias. Officii sui numeros Senatus ex lege a. 1651. in concilio Sociorum extra ordinem convocato statuta cognoscit. Mens legis esse videtur, ut, quantum ejus fieri queat, rebus in Senatu agendis cuncti aut plurimi interfiant. Praesidis jus ad Senatorem quemque per vices pervenit. Redditu est a Sociis Ser. Principi Arauf. d. 16 Maji 1747. locus vetus in hoc Senatu, qui cum illo de negotiis, quae ibi aguntur, perpetuo rationes confert.

H 2

§. CCCLXXVII.

§. CCCLXXVII. Primum Senatus munus est, ea parare, quae ad defensionem communem pertinent. Huic adjunctum est munus curandi aerarii, ne fraudetur, ut pecunia a Sociis conferenda mature rogetur, ut soluta aerario inferantur, ut tempestive fiat solutio sortis, usurarum, & eorum, quae Societas privatis, vel ministris suis, militibus, exteris, debet, utque opera impensis communibus facienda. e. c. munitiones, tormenta bellica, recte apparentur.

§. CCCLXXVIII. Ad aerarium commune redeunt tributa incolarum territorii Sociorum universorum proprii, ibidemque proventus patrimonii publici, mulctae, (publicatio bonorum illic abolita est) emolumenta quorundam jurium regalium, & ollae fortunae, (*lotiariae*) quae annuatim instratur &c. De fraudibus tributorum in annorum seu res usu consumendas impositorum cognoscit idem Senatus sine provocatione, sed salvo sententiae recognoscendae beneficio ab OO. GG. expetendo.

§. CCCLXXIX. Quod ad annuos sumtus tolerandos deest aerario communi, illud ex suo suppleant singuli Socii. Senatus earum, quibus res communis indiget, pecuniarum summam annuatim facit, factam totus, pompam ducente Ser. Principe Arausiaco, OO. GG. exhibet, & petit, ut eam sumtuum rationem ad Socium quemque mittere velint, ac simul, prout res poscit, magna argumentorum vi enixe commendat necessitatem mature terra marique providendi, ne quid detrimenti per neglectos belli apparatus faciat respublica. Socii cujusque consensus in hos sumtus pro rata parte suppeditandos liber est. Nec tamen illa libertas eo porrigitur, ut ea ex mente foederis Trajectini negari queant, quae ad fidem praestandam faciunt, aut quibus negatis Societas everteretur. Haec cum fundaretur, ea pecuniae conferendae ratio inita fuit, ut 1) illa collationis perpetuitas non esset voluntatis, sed necessitatis, 2) ut, quantum quisque quotannis conferret, vix sentiret. Nam tributa incolae, non suae regionis, sed communi aerario recta via pendebant. (*artic. 8 & 9. foeder. Traject.*) Verum ea via sumtuum conferendorum ob multas causas in usum adduci haud potuit, ac hodie in usum revocata non sufficeret, cum multo ampliores pecuniarum summae exigantur. Solummodo in portoriis mercium aliunde invecrarum, aut ex finibus nostris exportatarum, vetus institutum retinetur (§. 404.).

§. CCCLXXX.

§. CCCLXXX. Quocirca nihil reliquum fuit, quam ut ratae, quam Sociis quisque conferret, partis (*Quote*) descriptio aequabilis fieret. Hanc viribus cujusque ad mensam esse oportere, per se patet. Virium autem ratio est mutabilis, & a centum ac, quod excurrit, annis mutata est. Aequabilitas descriptionis *a.* 1616 & 1634. factae, quam adhuc sequuntur Socii, ei, qui tunc erat, rerum in bello civili statui accommodata erat. Numerus & opes incolarum, lucrandique opportunitas, non eademhodie, qua quondam, conditione ubique esse pergunt.

§. CCCLXXXI. Ex more introducto, ut suam quisque Socius ratam ad aerarium commune conferat, tria enata sunt incommoda; primum, ut nonnulli Socii quandoque solutionis moram facerent, deficiente vi eos cogendi. Id quod praecipue Hollandos coegit ad pecuniam pro illis repraesentandam (quae humanitas deinde multas de peraequandis Sociorum collationibus difficultates genuit); secundum, ut in consensu in necessarias erogationes interponendo nonnulli aliquoties tergiversarentur, ut optimum rei gerendae tempus dilaberetur, utque sic v. c. Collegia Archithalassica aere alieno onerari inciperent; tertium, ut nonnulli Socii querebantur, descriptionem ratae partis suae *a.* 1634. factam hodie suis viribus esse majorem, & aequiorem postularent. Hae querelae tantum valuerunt, ut *d.* 25 April. 1786. decernerent Socii universi, hoc negotium maximi momenti, a quo lanx virium reipublicae pendet, per legatos agere; qui cum maxime in ea re ad acquabiliorem formam redigenda laborant.

§. CCCLXXXII. Quemadmodum Socius quisque ratam suam distribuatur inter membra, seu partes, ex quibus corpus in quaque regione regnans constat, & quale genus tributi in cives imponat, non est negotium Societatis, sed pars imperii summi in quaque regione. Res nunc ubique ad certam normam redacta est; veluti inter Hollandiam australem ac Borealem, & inter tres Geldriae tractus certa collationis proportio est constituta. Trajecto & Amersfortio quaedam sigillatim ab Ordinibus Trajectinis concessa sunt.

§. CCCLXXXIII. Consensus singulorum Sociorum in pecuniarum collationem a Senatu vel in proximum annum, vel extra ordinem in anno, rogatur purus, maturus, & cum de annua ejus petitione agitur, in totum annum.

H 3

§. CCCLXXXIV.

§. CCCLXXXIV. Modi cogendi Socium, ut eam, in quam consensit, pecuniam solvat, in foedere Trajectino praescripti, & a Senatu reipublicae quandoque in Frisia & Groningensi regione adhibiti, ab a. 1639. exoleverunt, & pro humanitate temporum nostrorum, ac pro viribus singulorum, nimis violenti habentur. Ex hoc rerum statu quoque apparet, quam necessaria sit auctoritas Ser. Gubernatoris.

§. CCCLXXXV. Collegium quatuordecimvirale, quod rationes aerarii Sociorum communis procurat, (*de Generaliteits Recken-Kamer*) honore Senatui reipublicae proximum habetur. Binos viros Socius quisque illi adjungit; quod ad quos annos fiat, pendet a voluntate eos delegantium.

Quatuorviri ab OO. GG. constituti impensas in rem militarem procurant (*de Generaliteits Finantie-Kamer*).

+++++

PARTIS III. CAPUT IV.

De supremo terra marique Imperatore ac de exercitu.

§. CCCLXXXVI.

Postquam in finibus Europae exercitus in pace perpetuus ali, & nova plane ars militaris a 50 inde aa. in usu esse coepit, saepe monuit Senatus reip. (e. c. a. 1744 & 1745.), faciendum esse tempestive, ut is, qui finibus nostris a subito incurfu hostili defendendis sufficiat, militum numerus comparetur (§. 118.). Exercitus Belgici imperium aequae in pace, ac in bello, tum a Sociis universis, tum a singulis in suo cujusque territorio, est traditum Ser. Principi Arausiaco jure hereditario ad ejus posterum mares foeminasque transiture, & d. 27 Jun. 1788. communi Sociorum sponse sancitum.

§. CCCLXXXVII. Sub duplici imperio, quorum alterum Principi delatum est a Sociis universis, alterum a singulis in suo cujusque territorio, continetur perpetua

cu-

curatio eorum, quae ad perfectionem rei militaris terrestris & maritimae, atque ad defensionem publicam, pertinent. Ob eandem causam, ob quam haec cura ipsi commissa est, & ob intimiorem singularum exercitus partium notitiam, Principi data est potestas praesidia constituendi mutandique in oppidis, & milites ab aliis ad alia loca, uti bonum & salutare judicaverit, mittendi (vulgo *het regt van de Patenten*). In bello praestit exercitui. In castris versanti ab OO. GG. quidam viri civiles adungi consueverunt, quibuscum de expeditionibus, obsidionibus, praeliisque committendis rationes conferat. Miles quisque jurat, se ejus imperio obtemperaturum.

§. CCCLXXXVIII. Exercitus est in fide totius Societatis, cui illam jurejurando obstringit. At vero, praeter hanc obligationem quasi primariam, pars exercitus, quamdiu data est in praesidium civitatum, quae imperii consortium in Socii cujusque regionibus habent, harum magistratibus quoque fidem specialem dat, & illis ibi adstringitur conditionibus, quae *artic. 3. foederis Trajectini* memorantur. Deinde imperanti in eadem, in qua degit, regione obligatur. Tandem, ut Ordines Holl. d. 16 Maji 1657. declararunt, speciatim ejus Socii mandata peragere debet, a quo illi stipendia recta via perfolvuntur (*Betaals Heer*). Origo hujus juris, ut Socius quisque propter solutionem stipendii (quae proprie ex aerario communi & tributis communibus in illud illatis fieri debuerat) a militibus, quibus pecuniam debitam dependit, singularia officia exigere possit, forte tribuenda est ejus temporis consuetudini, quo singuli Socii milites suos alebant, antequam mos communem exercitum communibus sumptibus alendi, facta Societate Gandavenfi, invalesceret. Non semper convenit inter Societatem & Socios singulos de effectibus juris, quod hi sibi tribuunt in milites in suo quisque territorio collocatos, vel in cohortes aut centurias sibi ad solvendum stipendium assignatas, nec potuit non frequentior de illis quaestio nasci, postquam exercitus extitit perpetuus. Ne vero haec talis plurium potestatum conflictio sive discordiae cuidam, sive boni communis diminutioni, occasionem det, res ipsa docet, quantopere sit reipublicae utilis consiliorum Ser. Principis Arausiaci auctoritas.

§. CCCLXXXIX. Uti nemo apud nos invitatus militare cogitur, ita & promissa militibus sancte servantur. Ultra

tempus, de quo convenerunt, in numeris ut esse pergant, hand compelluntur; in illos vero, qui deseruerunt militiam, severe, nec tamen poena capitali, animadvertitur. Jura militum alia sunt communia, alia quarundam cohortium propria ex pacto cum quibusdam Principibus Germanicis & cum nonnullis gentibus Helveticis.

§. CCCXC. In solo foro militari delicta vere militaria ubique puniuntur. De illis criminibus, quae communia dicuntur, & de causis civilibus, num sit jurisdictio lege attributa militari judici, & quousque? saepe controversia multis in regionibus & oppidis exarsit. Socii universi in illis, quas in ditione communi habent, regionibus aequum cepserunt, (uti ex decretis OO. GG. a. 1742 & 1743. factis apparet) jurisdictionem militarem de delictis militum *communibus* adeo attribuere consiliis bellicis, ut eam celeriori reorum prehensione praeripere haud liceat judici civili, utque ea ad militum quoque uxores porrigatur. Judicium supremum militare *Uagae* a. 1748. collocatum erat, a *Sociis tacite* approbatum, in quo per aa. 30 & amplius causae militum provocatione interposita dirimi consueverant, stipendiis ex aerario communi inter iudices & ministros distributis etiam eo tempore, quo OO. GG. tutelam jurium supremae exercitus praefecturae affixorum gesserunt. Id vero iudicium tolli debere, a. 1784. Sociis visum fuit. De foro militum in singulorum Sociorum territoriis tres quaestiones agitari solent: prima, num sit in potestate imperantis, tale fori privilegium militibus ulterius, quam summa disciplinae militaris necessitas exigat, tribuere? secunda; num tale institutum, si iustum habeatur, publice expediat? tertia; quid hac de re in Belgio Foederatorum communi horum voluntate, aut singulorum legibus, statutum sit.

§. CCCXCI. Prima quaestio redit ad dogmata juris publici *communis* seu *universi* de jure principis certos jurisdictionis cujusque fines constituendi, atque de magistratus aut incolarum loci cujusdam jure postulandi, ut nemo nisi eidem secum jurisdictioni subjectus, ibi commoretur? utque ab ea nullae personae, neque causae aliquae, jure imperii eximantur, sed quaevis exemptio ex privilegio orta proinjuriosa in eosdem magistratus & habitatores recte habeatur?

§. CCCXCII. Quid publice, quid *disciplinae militaris* inter sit, de una in omnes jurisdictione in quovis loco, adeoque de milite non sub alii nisi communi omnium eodem loco habitantium

tum judici subjiendo vel non subjiendo, statui, ex effectibus colligi debet, qui ex jurisdictione sive criminali in omni delictorum genere, sive civili in quibusdam causarum generibus, sub certis legibus militibus in milites assignata manare solent. Num hac jurisdictionis civium communis & militum propriae conjunctione militum civiumque animi per se disjunguntur? Num utrorumque, vel alterutrorum, conditio sit deterior? Num delicta manent impunita? num lites fiunt diuturniores? sumtuosiores? num judicii minus integri suspicio metusve probabilis oritur? Quid rei militari expedit?

§. CCCXCIII. Socii universi nihil juris habent in singulorum territoriis, nisi in quod hi consenserunt. Cui consequens est, ut investigandum sit, quousque illorum voluntas, si minus ex verbis, saltem ex mente foederis, vel post illud factum verbis factisque declarata, de jurisdictione militari appareat. In initio belli civilis a. 1573. jam visum fuit necessarium, cognitionem de militum delictis speciali judici committi, proinde a judice ordinario eximi; id quod est in hac quaestione primum, de quo agitur (V. *Bor* VI, 450.). Milites sub signis non alium, nisi militarem, habere judicem debere, lege *ult. Febr. a. 1579.* facta de disciplina militari decreverunt viri, qui post foedus Trajecti confectum ibidem manserunt, ut quae ad conventorum executionem pertinerent, curare pergerent. Cujus documentum (vulgo *bestaltbrief*) fides extra controversiam posita est, uti & ejus legis post id tempus ad effectum adductae exempla haud defunt. Posteris temporibus, ne quidem illis, quibus status rei militaris in Europa tota fuit mutatus, & exercitus perpetuus in usum adductus, norma certa de quibusvis causis communiter definita est. Qua re factum fuit, ut Socii diversum de ea censeant, ac suis quisque in sinibus statuerint. Ea tamen jurisdictio, quae militibus exteris pacto promissa fuit, inviolata manet (V. de Helvetis decret. OO. *Holl.* 14 *Mart.* 1748.).

§. CCCXCIV. Ad defensionem reipublicae quaedam quasi series castellorum oppidorumque munitorum effecta est. Quorum alia sunt in Sociorum universorum, alia in singulorum, potestate. Haec uti a singulis curantur, ita & eorundem sumtibus sustentantur. Illa vero curae Senatus reipublicae commendata sunt. Amissa sunt propugnacula in Belgio Austriaco. Senatus ad sumtus tolerandos necessaria subsidia rogat, & ea quatenus solvuntur & *sufficiunt*, consensu & inspectante Ser. Principe Austriaco, in munitio-

nes conservandas &, cum opus est, augendas diligenter impendit.

PARTIS III. CAPUT V.

*De Classe & de procuratione rei navalis
bellicae.*

§. CCCXCV.

Rei nauticae cura vetustiori tempore fere privata erat. Publicam egerunt principes saeculo 15 & 16, cum plures regiones maritimae sub eodem principe conjunctae plus mari valerent adversus piratas, hostes, aut principum exterorum in turbanda vel oneranda navigatione iniquitatem. Leges bonas dederunt *Maximil. I. Carolus V.* & in primis *a. 1563. Philippus II.*, quae lex in hunc usque diem viget. Cumque bellum saeculo 15. etiam mari quandoque gereretur: *Maximil. I.* rei bellicae maritimae Archithalasum (*Admiraal*) *d. 8 Jan. a. 1487.* constituit. In singulis regionibus maritimis praeterea Gubernatoris erat, litorum & navigationis securitati providere.

§. CCCXCVI. In initio dissensionum civilium in Belgio exortarum rem bellicam maritimam ab *a. 1569.* curavit *Wilhelmus I.*, deinde bello civili inchoato *a. 1573.* cum Senatu speciali, postea cum delegatis OO. Holl. *Delfis*; sicuti in *Holl. Boreali* eandem procurationem habebant Consiliarii Ordinum in ea parte speciatim constituti. Idem in *Zelandia* separatim fiebat. Id quod mortuo *Wilhelmo* singulae nationes mare accolentes facere, ac separatim vectigalia exigere, atque in rem maritimam impendere, perrexerunt. *Hollandi d. 1 Nov. 1585.* Collegium, quod eam procurationem haberet, instituerunt, ac praefecturam maris *Mauritio* detulerunt. Senatui reipublicae ab *a. 1585.* & in primis *a. 1588.* cura rei maritimae a Sociis universis commendata fuit. Post varia consilia tandem visum est, eam curam inter Socios ita communicare, ut abolito more singulorum Sociorum illas res seorsum procurandi,

randi per collegia in suis cujusque finibus jure imperii instituta, iisque vectigalia assignandi, quinque Collegia communia a. 1597. ordinarentur. His quidem lex nonnisi in annum praescripta, usu continuo perpetuitatem nacta est, quatenus ei in quibusdam capitibus usus contrarius a Sociis tacite approbatus haud derogavit. V. decr. OO. Holl. 22 Febr. 1667. Tria Collegia tunc fuere collocata in *Hollandia*; singula in *Zelandia* & *Frisia*, & quidem hoc ordine: *Rotterdam*, quod *Mosanum* appellatur, (12 virorum) *Amstelodami*, (totidem virorum) *Middelburgi*, (9 virorum) *Hornae* & *Enchusae* (11 viror.) (quot trimestribus per vices annuatim a die 1 Dec. incipiendas) *Harlingae*, (10 viror.) ad quod oppidum *Doccuma* translatum fuit. Ex eo tempore procuratio rei maritimae Senatui reipublicae, ut diximus (§. 396.), mandata exolevit.

§. CCCXCVII. Imperium in classem & in navium bellicarum singularum vel plurium praefectos Ser. Principi Arausiaco delatum est jure hereditario (§. 387.). Facultas creandi eos, qui navibus praesint bellicis vario honoris & potestatis gradu praediti, partim *art. 11. 12. 21 & 22. legis Maximilian I. d. 8 Jan. 1487. & Caroli V. d. 27 Dec. 1540.* partim usu exordium reipublicae antegresso & consecuto, confirmatur. Mandata illis dat de cursu tenendo in pace, & de quavis expeditione in bello, potestatem excurrendi in hostem facit praedatoribus maritimis, partem praedae, quam esse legitimam iudex pronuntiavit, consequitur. Quinque Collegiis praesidet praefens. Eorum sententiae ipsius nomen praefertur.

§. CCCXCVIII. Praepositi Classiariorum variis titulorum ac potestatis gradibus distincti illis collegiis assignantur. Praefecti navium, postquam decem aa. ministerium suum obierunt, honore loci antiquioris tribunis militum terrestrium pares habentur. Paucis stipendia perpetua dantur. Mercantium navibus adesse jubentur, ipsi naves suas mercibus onerare ac mercatiram facere vetantur. Legis de deditione navis hosti facta asperitatem humanior interpretatio emollire solet. Si quis tanquam miles iudicium de rebus gestis subire debeat, hoc ex praepositis militum navalium compositum causam terminat.

§. CCCXCIX. Quinque Collegia archithalassica constant ex 54 viris, qui ex nobilium corporibus ac civitatum rectoribus sumi solent. Non patet ad ea aditus nisi ecclesiae publicae additis.

etis. Arcentur, qui viro locum in eodem Collegio habenti vel quarto consanguinitatis vel tertio affinitatis gradu juncti sint. Jurejurando se obstringunt Societati. Jubeantur abstinere a commercio praedarum, quas egerunt naves bellicae, vel rerum commissarum, tum & a societate cum praedatoribus maritimis, aut cum illis, qui apparatus navalem vendunt, vel mercaturam cibariorum faciunt, quae praefectum navium quemque sibi pro militibus suis & nautis comparare oportet.

Adiunt singulis Collegiis ministri honore, functionum genere, auctoritate ac potestate, diversi.

§. CCCC. Jus eorum Collegiorum par est & aequale, sed multitudine negotiorum naviumque, in quibus procurandis versantur, proinde & pecuniae illis a Sociis destinatae, aut identidem suppeditatae, summa differunt. Alterum alteri administrationis suae rationes haud reddit. Impensarum rationes quotannis Collegio rationes aerarii Sociorum communis curanti (§. 385.) eduntur. In singulis Collegiis viritim suffragia computantur. Praesidis munus quot hebdomadibus ab aliis ad alios pervenit.

§. CCCC. Uti multa inter Socios usu potius, quam pactis, reguntur, ita de jurisdictione civili in Collegium aliquod, aut in singulos Consiliarios ei adscriptos horumque uxores, tum & in ministros primi gradus cuique Collegio adfixos, atque de iudice Consiliarii, qui in officio colendo deliquisse arguitur, saepe controversia est exorta. De his quaestionibus plerumque res redit ad usum & analogiam principiorum, quae *in usu & legibus* cernuntur.

§. CCCCII. Jurisdictio his Collegiis attributa est de praeda maritima, de fraudatione vectigalium marinorum, de rebus ad oeconomiam navalem a praefectis navium neglectam pertinentibus. Alia ad certas personas adstricta est. Non concessuros sese, ut eorum Collegiorum de fraudationibus cognoscentium jurisdictio turbetur, vel non habeat exitum, sese *d. 25 Jul. 1725.* Socii religiose obstrinxerunt. De praeda summam cognoscitur. Ab eorum sententiis (quibus nomen supremi Praefecti maris praemittitur) (§. 397.) non datur appellatio, sed ab OO. GG. petenda rerum in iudicio actarum recognitio, additis novis iudiciis.

§. CCCCIII. Quanquam Collegia alia ab aliis munerum sibi impositorum genere haud discrepant, tamen multitudine navium procurandarum Amstelodamense reliqua superat. Cuncti pari vinculo Societati obligantur. Bini ex singulis legatis bis Hagam quotannis convenire solent, ut de statu rei maritimae

timae cum OO. GG. agant; extra ordinem, cum res poscit, saepius. Hollandi, cum eorum ob situm & navigationem maxime interfit, rem maritimam ea, quam tempus exigit, conditione esse, aliquoties Consiliarios suos ad rationes cum illis de apparatu tempestivo conferendas separatim Hagam convocant. Mandata autem illis, quae Societas dedit, contraria unum Socium separatim dare, alienum a natura Societatis quandoque OO. GG. judicarunt.

§. CCCIV. Ad impendia toleranda, quae in administrationem rei maritimae fieri necesse est, singuli Socii sese abdicarunt jure portoria & vectigalia quaedam in finibus suis in utilitatem suam privatam exigendi, & ea his Collegiis assignarunt. Illa vectigalia cum instituerentur, partim temporaria erant, mox perpetua esse coeperunt, & prout res sese dant, in bello augentur. Portoria invectorum & exportatarum mercium definiuntur lege a. 1725. His accedunt praedae maritimae pars quinta, mulctae, res commissae, pecunia a Societate Indiae Orientalis annuatim solvenda, (cujus nulla pars ad Collegium *Harlingense* pervenit) emolumentum ex usu sigilli parvi.

§. CCCCV. Intentior & efficacior in rem maritimam bellicam cura hodie intenditur, quam ineunte hoc saeculo usque ad a. 1748. fieri consuevit. Collegiorum vero marinorum conatibus (ut saepe doluit Senatus Reipublicae) obstat difficultas rei nummariae, quae partim orta est ex aere alieno, partim ex Sociorum aut non annuum, aut non tempestive impetrato consensu in erogationem pecuniae petitam extra ordinem ad plures solitis naves ornandas, vel ex pecuniae communiter decretae tardiori solutione (§. 381.).

+

+

+

P A R-

PARTIS III. CAPUT VI.

De administratione imperii in regionibus Sociorum communibus Europaeis:

§. CCCCVI.

Progrēdimur ad statum & jura earum nationum dispendiendi, quae sunt in ditione Societatis (§. 77 *seqq.*), nempe in *Brabantia*, *Flandria*, *Geldria superiori*. In his partes summi imperii eadem quae ubivis, sunt, salvis tamen juribus quibusdam earum nationum singularum, aut quorundam locorum, propriis. Ibidem penes Socios communiter residet jus imperii, & jus regendi ecclesiam publicam, faciendique, ut quae concessa sunt sacrorum tolerantium cultoribus, religiose conserventur; non concessa prohibeantur, jus dandi leges de forma judiciorum statuendi, de quiete & prosperitate publica. Est penes eos jus de appellationibus, & alios, qui causas judicatas recognoscant, judices dandi, jus privilegia in pestiendi, tributa indicendi, patrimonii publici fructus in aerarium commune redigendi.

Ordines GG. has imperii partes exercent. Senatus reip. curam munitionum, vectigalium publicorum administrandorum, agit, de fraudatione tributorum in annonam impositis cognoscit. At Flandriae tamen Belgicae cura Zelandis speciatim commissa est. Gubernatoris munus delatum *Pr. Arausiaco* est jure hereditario, estque ei gratiam delinquentibus faciendi potestas nominatim facta (§. 419.).

§. CCCCVII. In *Brabantia*, a qua incipimus, Socii tractum *Sylvaducensem* & partem tractus *Antwerpiensis* tenent, quae terrae in longitudinem circitur 24 & in latitudinem 14 horarum iter patent. Comprehendunt urbem & agros *Sylvaducenses*, terras (*Marchionatum*) *Bergenses*, *Bredanas*, *Kuikenses* cum oppido *Grave*, *Dynastias Steenbergens*, *Willemstad* & *Princenland*, urbem *Trajectum ad Mosam* pagosque illi adjacentes.

Brabantia universa quondam in potestate Ducum *Lotharingiae inferioris* fuit, post a. 1005. in Comitum *Lovanien-*
sum

sum ditione, inter quos *Henricus III.* nomen *Brabantiae* titulo *Ducis Lotharingiae* a. 1247. adponere coepit. Ab his, extincta stirpe mascula a. 1355, pervenit ad *Joh. III. Ducis filiam Johannam*, quae *Antonium*, *Philippi Audacis Ducis Burgundici filium*, (§. 8.) heredem fecit. Cujus filius *Johannes* cum decessisset sine prole a. 1426, delata est successio ejus fratri *Philippo*, qui a. 1430. sine liberis expiravit. *Philippus bonus*, ut erat in proferendis imperii sui finibus perattentus, ita apud Ordines Brabantinos tantum valuit gratia, ut, *Carolo de Nevers* competitore excluso, Brabantiam consequeretur Dux sub auspiciis imperii tabulas eorum, quae populo juratis verbis promississet, testes (*blyde inkomst*), Ordinibus dare consuevit. In quibus cum haec esset conditio adscripta, quae jam in tabulis Cortebbergenfis a. 1312. in stipulationem deducta legitur, ut si quod caput promissorum suorum haud servaret Princeps, civibus fas esset, ei non obedire, donec injuriam reparasset: adversus *Philippum II.*, qui simili jurejurando se obstrinxisset, ob fidem violatam arma sumerunt Brabantini, ac cum Sociis Gandavensibus se conjunxerunt: Trajectino foederi nunquam subscripserunt. Cum illis jugum Regis abjecerunt, sed dispari fortuna. Quippe post a. 1585. in ditionem Hispanicam redierunt. Partem Brabantiae sero nostri suae potestatis fecerunt. *Sylvaducensem urbem* cum agrorum praefectura (*Meierei*), quae idem nomen fert, a. 1629. occupavit *Fridericus Henricus Princeps Araus.*, Trajectum ad Mosam a. 1630, Bredam a. 1637. Terras in Brabantia occupatas perpetuo jure Foederatis art. 3. pacis Monasteriensis addixit (§. 22.). Inter quos ut locum parem consequerentur, aut si id assequi non liceret, ut se ipsos regendi potestatem obtinerent, a. 1646 & 1651. diligenter iidem laborarunt Brabantini. Verum haec postulata fuere inania. Num illa Brabantiae pars a caeteris divulsa jure poterat exigere, ut quicquid juris tanquam membrum totius Ordinum Brabantinorum corporis ante bellum civile habuisset, idem illud, nominatim nulli cum se dederet, oppido promissum, sibi a victoribus tribueretur?

§. CCCCVIII. In Brabantia Foederatorum Belgica distinguui oportet jura imperantis, populi universi, urbis Sylvaducensis, Dynastarum primariorum, nempe Baronis Bredani, Dominique de Kuik & oppidi Grave, atque Marchionis Bergae ad Zomam. Jura imperantis eadem sunt, quae Du-

Ducum Brabantinorum ante cessionem fuere. Itaque ad Socios pertinet patrimonium publicum, quod illi habuerunt; sub quo continentur decimae, etiam agrorum novorum, portorium magnum Brabantinum, quod ex sententia a. 1769. pronuntiata ab indigenis quoque pendi oportet. Tributorum genera & modum ex *Hollandorum* sententia definire, a. 1649. placuit. *Feudorum* jura & commoda ex illis *Domino obvenientia* a caeteris Belgicis haud parum differunt.

§. CCCCX. Jurisdictio alia est in agris, alia in oppidis. In illis leges d. 1 April. 1660, 7 Febr. & 5 Octobr. 1714. statutae normam agendi magistratibus praescribunt. Ibi Criminum inquisitor est Praetor (*Hoog Schout*), qui nomina reorum ad judices in urbe Sylvaducensi jus dicentes defert, & sententiam ab his causa cognita latam exequitur. Excipiuntur ab hac jurisdictione Dynastiae primariae, (§. 405.) & in Dynastiis quinque, quae vulgo appellantur *dimidia* is, qui primus jurisdictionem occupavit, litem prosequitur. Jurisdictio civilis, in mediam & infimam distributa, quatuor magistratibus (*Kwartier Schouten*) mandatur, agris propterea in quatuor tractus divisus, nempe in *Ostervicensem* (reliquis fertiliorē & ampliorē) *Kempelandiam*, *Peelandiam*, (*Gemerta* excepta) *Maaslandiam*. Illi magistratus in *dynastiis dimidiis* una cum earum Satrapis (*Droffardis*) jus dicunt, multasque cum illis partiuntur. Senatus reipublicae quotannis binas legationes in urbem *Sylvaducensem* mittit, quarum una decimas publicas locat, in administrationem pecuniae in 4 tractibus collatae, inque novae ejus collationem inquirunt, & de querelis adversus ecclesiam ministros ac scholarum moderatores cognoscit.

§. CCCCX. Jurisdictio per Brabantiam Belgicam universam, terrasque trans-Mosam sitas, salvis juribus oppidorum, Dynastarum majorum, & quorundam judiciorum inferiorum, & excepta urbe *Trajecto ad Mosam*, in secunda post factam provocationem cognitione, commissa est Collegio novemvirali, a. 1591. Hagae collocato, (*Raad en Leenhof van Brabant en de Landen van Overmaaze*). Judices, quorum primus Praesidis munere fungitur, constituunt *Ordines Generales*. Initio illorum munus erat, in causis civilibus disceptandis versari, postea, ut de criminibus cognoscere possent, m. Dec. 1596. jus territorii ab OO. Hollandiae precario acceperunt. Licet iisdem judicibus restituere in integrum, veniam aetatis & jura indigenarum advenis concedere. Judicant quoque de controversiis

sis feudalibus, porro vice domini, solennem feudorum traditionem, mutato cliente, tum & formam in alienandis feudis, (illata in aerarium Sociorum quadragesima pretii) iisdemque hypotheca onerandis, procurant. Sequuntur praefcripta legis ab *Alberto & Isabella* factae a. 1604, legesque recentiores OO. GG. Jurisdictio eorum a provocatione libera est, salva causae recognitione *intra a. ab OO. GG.* petenda, & a prioribus iudicibus cum novis, pari numero adjunctis, intra biennium terminanda. Ministri iudicii primarii sunt Advocatus fisci & Procurator Generalis, ac commentariorum de rebus in Collegio actis procurator ac custos, quem vocant *Graphiarium*.

§. CCCCXI. Jura indigenarum Brabantinorum sunt praecipue posita in quibusdam libertatis naturalis partibus, quae supersunt privatis, nec jurium regalium numero adscribuntur. De *bulia Brabantina*, seu lege *Caroli IV. Imp.*, uti multae controversiae sunt pluribus in locis enatae, sic *Hollandos* ab ejus vi sententia in *tribunali Malienensi* a. 1550. pronuntiata liberavit.

§. CCCCXII. Jura urbis *Sylvaducensis* (*Hoofdstadt* appellatur) & caeterorum municipiorum ab antiquo inter se valde discrepant. Univerſe in eorum commodum Senatus reipublicae constituit, ut cerevisia venalis intra sesqui leucam inde a quovis oppido clauso in agris coqui non possit, neque extra eum terminum cocta intra hos invehi. Urbem regunt Praetor (*de Hoogschout*) & 40 viri, inter quos 7 iudices (*jurisdictione late patente* praediti) annuatim leguntur, duobus, nempe Praefide & hujus locum tenente, additis ex illis, qui superiori anno iudices fuerunt. Reliqui 7 jurati, quorum annus elapsus est, cum illis primam regiminis partem tenent, secundam 24 Senatores, in quorum numero sunt, qui superioribus annis iudices fuerunt. Exclusi a rectione urbis sunt Praefecti (*Decani*) Collegiorum, in quae, qui quaestum opere ac mercatura faciunt, cives distributi sunt. Cum civitas in potestatem Sociorum veniret, incolumitatem jurium suorum antiquorum sibi stipulata est.

§. CCCCXIII. Ad Ser. Principem Arauf. pertinent *Dynastiae*, *Steenbergenſis*, (olim pars Comitatus *Stryenſis*) *Prinsenslandia*, *Eindhovenia*, *Kraanendonk*, *Willemstadium*, *terra Kuik*, oppidum *Grave*, atque urbs & regio (*Baronia*) *Bredana*. Hanc feudi jure olim a Ducibus Brabantinis, nunc a Sociis (quibus jure imperii debentur decimae, ac tri-

buta, e. c. agrorum 80 mille fl. annui) acceptam tenet, & agros, ericeta, jus venti, sub complexu *jurium regaliū jurisdictionem criminalem sine appellatione proprie dicta, jusque gratiam faciendi*, possidet.

§. CCCCXIV. Oppidi *Bredani* privilegia ab antiquo eximia sunt. Cives sunt immunes a magno portorio Brabantino. *Tributum aedium Sociis* haud pendunt. Satrapam, 2 Cosf. 8 judices annuos, (qui & de criminibus in agris ac de *venatu sine appellatione* judicant) Baro constituit. Munitiones fiunt sumtibus Sociorum, qui praesidium alunt. Hi tributa in hereditates, annonam, in venditiones fundorum &c. imposita exigunt. Satrapa 9 moderatores judiciorum *in agris*, (Sculdetos). *binosque* ex singulis 13 pagis judices bis quotannis convocat, ut cum illis de impensis & commodis communibus agrariorum deliberet ac decernat. Ecclesiae 22 classem *Synodi Hollandiae Australis* undecimam efficiunt.

§. CCCCXV. *Berga ad Zomam* (quondam pars *Comitatus Stryensis*) in potestate Ser. *Electoris Palatini* est sub nomine *Marchionis Bergensis*. Hujus jura quanquam ampla sunt & eximia, ac jurisdictionem criminalem & cum ea conjunctam bonorum publicationem, etiam jus gratiam delinquentibus faciendi, comprehendunt; tamen clientelae vinculo non tantum cum Sociis continetur Marchio, sed horum quoque eadem, quae quondam Ducum Brabantinorum, jura *artic. 3. pacis Monasteriensis*, & foedere pacis *Aquisgranensis*, sancita sunt.

§. CCCCXVI. De jure in urbem *Trajectum ad Mosam*, in *Comitatum Vroonhovensem* (tres pagos continentem) in tractus jurisdictionis undecim, qui a *St. Servatio* cognominantur, & octo pagos, controversiam nuper exortam cum Aug. Imperatore, tanquam Duce Brabantino, transactio d. 8 Nov. 1785. terminavit hoc modo, ut illorum locorum (exceptis pagis *Falais, Argenteau, & Hermal*, Imperatori censis) nec non jus in *Peelandiae* pagos *Bladel* ac *Reusel*, Sociis in perpetuum confirmetur. Qui vicissim sese abdicarunt omni jure in *Scaldin* ab Antwerpia ad finem *Saftingae*, retento omni jure in reliquam *Scaldis* partem, eam claudendi, & in canales *Sas & Suin cum Offiis*. Cesserunt praeterea Imperatori territoria, in quibus aedificatae fuere munitiones *Kreuschans & Frederic Henri*, uti & jus in loca *Lillo & Liefkenshoek* dimiserunt.

In urbe *Trajecto* jurisdictionem & alia imperii jura Socii cum

cum Episcopo Leodiensi communia, ea autem soli habent, quae quondam Ducum Brabantiae propria fuerunt. Manet vetus dictum: *Trajectum neutri domino, sed paret utrique.*

§. CCCXVII. Eam urbem regunt 2 Praetores (*Hoofschouten*) duo Cof. 14. iudices annui, Senatores jurati octo. Ad appellationes judicandas litesque finiendas quot bienniis mittuntur a Foederatis & ab Episcopo quatuor legati (*Kommissarissen deciseurs*) pari ab utrisque numero.

§. CCCXVIII. De effectibus imperii in ea urbe communis, quod memoravimus (§. 416.), deque juribus praecipuis Foederatorum, non defuerunt controversiae. Haec jura partim usu Ducum Brabantinorum perpetuo & certo ante cessionem Foederatis factam nituntur, partim ex analogia principiorum, quae in eodem usu cernuntur, colligi posse videntur. Vectigalia quaedam illic soli exigunt Foederati. Jus poenas remittendi in urbe & agris *Ser. Gubernatori hereditario* contulerunt, negotium vero eam gratiam delinquenti factam in commentarios rerum actarum eo, quem nostrates voce Gallica vocant *interinceren*, modo referendi iudicio supremo Brabantino speciatim mandarunt, quod caeteroquin de nullis, praeter hanc, causis civilibus vel criminum accusationibus in eo territorio plane separato potestatem cognoscendi habet.

§. CCCXIX. De terris trans *Mosam* sitis quaedam superiori saeculo definita mutavit conventio nuper cum Imperatore, tanquam Duce Brabantino, facta. (§. 416.) Foederati decesserunt de jure suo in *tractum Ausne, Blegny-le-Trembleur cum St. André, Teneur, Bombye, in oppidum & castellum Dablem cum accessionibus, exceptis Oost & Cadier.* Vicissim Foederatis cessit Imperator dynastias *Vieux-Fauquemont, Schin sur la Geese, Strucht cum juribus ei annexis, pari modo Dynastiam Schaasberg, circuitum Fauquemontii Austriaci, atque jus in Elstoom.* Varia ad rem judicariam & ad graves corruptelas in his terris abolendas edixerunt OO. GG. d. 15 Octobr. 1663. & 2 Maji 1777. Hi Gubernationem earum terrarum d. 29 Maji 1747. detulerunt Ser. Princ. Arausiaco. In iisdem tabulis in Principem contulerunt jus gubernandae terrae *Wedde & Westwoldingerland*, cujus illi imperium, *Senatus reip.* curam tributorum & munitionum, urbs *Groninga* jurisdictionem, habent.

§. CCCXX. Flandria, agris frumentariis, pascuis, oppidorum & pagorum multitudine, incolarum industria,

dives, in longitudinem 24 horarum, in latitudinem 20, iter patens, vetustiori tempore in 3 partes distributa fuit, quarum maxima in clientela Gallica (§. 11.), pars cum Comitatu Alost &c. imperii Germanici erat, pars vero fuit vetus stirpis Comitum possessio a clientela quavis libera. Pars, quam *artic. 3. pacis Monast.* & conventio de finibus *a. 1664.* terminatis attribuit Foederatis, illa ut in eorum ditione perpetuo maneret, conventio *d. 8. Nov. 1785.* cum Imperatore facta definivit (§. 416.), hac lege addita, ut inde a munitionibus in ea regione extructis novas efficere neutri liceat intra jactum globorum, qui ex tormentis bellicis jaciuntur, aut horum ipsorum suggestus intra id intervallum construere. Manent itaque in Foederatorum potestate & curae speciali Zelandorum mandata sunt (§. 275.), *Sluis*, oppidum exiguum, sed munitum, ubi quoque consistet Collegium, quod in agris 2111 jugerum & 255 perticarum jus dicit, (*vulgo het vrye van Sluis*) *Aardenburg*, *St. Anna ter Muiden*, *Tsendyk*, *Biervlied*, *Hulst* & *Praefectura Hulstiana*, *Sas van Gend*, *Philippine*, *Axel* & *Neusen*, ac pars Comitatus *Middelburgensis*. Ecclesiae Flandricae sub classibus Zelandicis continentur.

§. CCCCXXI. Ab *a. 1599.* Collegium Novemvirale, *Middelburgi* collocatum, versatur in jure dicundo, in primis in *appellationibus*, & quas vocant, *reductionibus* ac *reformationibus*, judicandis, & quidem ex vetustis Flandrorum legibus, quatenus non sunt abrogatae vel auctae novis. Jus primae cognitionis habet de litibus inter duo oppida, aut quae de juribus regalibus oriuntur. Beneficia cessionis & honorum, inventarii, veniae aetatis largitur. Sententias intra 10 dies impugnare licet appellatis OO. GG. aut *reformatione* petita. OO. GG. vero causam instructam ad iudicium quoddam in Belgio superius mittunt, ut terminetur. Ad magistratus in Flandria constituendos, & alia mandata illic intra 6 hebdomades peragenda, quotannis legatos mittunt.

§. CCCCXXII. Cum Geldri neque pace *Monasteriensis*, neque *Trajectina*, impetrare possent, ut tractus Ruremondanus fieret juris Belgici: conventionem cum *Carolo VI.* facta *a. 1715.* exiguum ejus partem ad navigationem in *Mosa* flumine & ad fines tuendos opportunam, concessit Foederati. In ea parte *a. 1717.* iudicium summum *Kenloae* instituerunt. Quod ab *a. 1731.* est *quinque virale*, inter quos viros unus ecclesiae publicae Belgicae ad-

adscriptus est. Judicant sine provocatione, sed salva petitione remedii, quod vocant *magnam revisionem*.

§. CCCCXXIII. *Venloam*, jure civitatis quondam a Duce *Geldriae Rainaldo* II. pro potestate ab Impp. accepta donatam, Societati *Trajectinae* Hispanjeripuerunt. Recuperavit eam a. 1632. *Fridericus Henricus* Pr. Arauf. Dedidit ea se Hispanis a. 1637. Rediit in ditionem Foederatorum a. 1702. & jure conventionis (§. 420.) memoratae manet. Praetor (*Schout*), ibi personam imperantis referens, cum interest judiciis, ipse non judicat, sed judicata 7 judicium exequitur, ac cum his, & eorum Praefide Consule nonnisi uno, ac 3 Consiliariis, cives regit.

§. CCCCXXIV. Dynastia *Montfort*, intra fines *Geldriae* prope urbem *Ruremond* sita, ad Ser. Princ. Arauf. pertinet, imperium ejus summum *ad Socios*. Post duo pacta inter *Frid. Henricum* & Regem Hispaniae 8 Jan. & 27 Dec. a. 1647. facta, & post stipulationem pacis *Monasteriensis artic. 45.* insertam, Rex Hispaniae d. 11 Aug. 1653. terram & Dynastiam *Montfort* cum omnibus accessionibus, juribus & jurisdictionis generibus, nullo jure reservato, Principi Arauf. cessit. Hanc cum Rex Prussiae ex conventionne a. 1732. facta retinisset: *Fridericus* Rex a. 1769. in Ser. Principem *Guilielmum* V. eodem, quo illam possederat, jure transtulit.

+++++

P A R S IV.

*De necessitudine Belgarum Foederatorum
cum populis exteris.*

C A P U T I.

*De perpetua Belgarum ratione cum Gentibus
Europaeis in pace belloque agendi.*

§. CCCCXXV.

Populos alios cum aliis ipsa quasi natura conjungit: alios communis metus & utilitas, alios benevolentia mutua, ex variis causis orta, & illa quidem mutabilis eorum, qui cum maxime ad gubernacula sedent. Naturali copulatione continentur populi, quorum is est situs, ea conditio, ut si sint hostes, nervos roboris sui mutuo incidant, si amici sint, etiam si in quibusdam rebus sint aemuli, tamen communi necessitate adacti simul laborare debeant, ne opprimantur.

Belgae ab ipsis reipublicae incunabulis hanc agendi rationem tenuerunt, ut benevolentiam quorumvis populorum quaerent, colligerent, retinerent, dum nocerent nulli, prodesse omnibus. Cum illis arctius se junxerunt, quorum ne opprimerentur, interesse persuasum haberent, cum illis vero principibus quandoque laxius, quorum amicitiam sibi aeque imperiosam, ac inimicitiam formidolosam, fore cernerent. Confisi industria & viribus suis non habent, cur aemulos navigationis & mercaturae suae oderint aut metuant.

§. CCCCXXVI. Quietis studium, quod reipublicae, potentiam

tiam suam ponenti in mercatura florente, maxime expedit, curam conservandi dignitatem ac majestatem imperii non extinguit. Hac salva, Foederati offensas leviores negligunt, de majoribus ut sibi satisfiat, mitiori quoque modo & per amicos quaerunt, nec bellum inevitabile timeant, sed aut foederum religione, aut necessitate damnorum intolerabilium depellendorum, coacti suscipiunt. Quare cavent, ne cui justam belli causam praebeant, aut praebere patiantur (§. 354.).

§. CCCCXXVII. Cui consequens fuit 1) ut, cum saepe lites nascantur de salutatione maritima, inque honore vel tuendo Gentes Europae valde religiosae esse soleant, Foederati *d.* 3 Jan. 1671 & 7 Octobr. *a.* 1756. clasium ac navium bellicarum Praefectis ultro mandarint, ut in salutandis arcibus, cum portus, stationes maritimas, vel flumina aliena intrarent, eam, quam princeps quisque vellet, aut quae conventis esset definita, salutandi rationem teneant, & non urgeant parem resalutandi honorem, sed cum humanitati eorum, ad quorum territoria accedant, permittant.

§. CCCCXXVIII. 2) Haud impeditus navibus externis sive onerariis, sive bellicis, aditus, nec non transitus militum innocuus petentibus, conceditur. Vectigalia mercium transvehendarum, quae ad externos principes pertinent, remitti solent, uti fert mos Gentium, neque huic, ut puto, obstare possunt privilegia privatis de portoriis exigendis data. At mercium, quas apud nos emunt externi principes, vectigalia exiguntur. 3) Praeterea ne paucorum privatorum culpa in poenam cunctorum vertatur, uti *a.* 1672. evenit, severe prohibent, externos Principes a maledicis, imprimis a novellarum scriptoribus, laedi.

§. CCCCXXIX. 4) Ne Foederati nimis indulgendo in aviditatem mercatorum inflamment odium & ultionem populorum, qui inter se armis decertant; severe prohibent, apparatus bellicum illis advehi, obsessis merces, quibus indigent, apportari, aut indigenas mandata praedandi ab alterutro populo bellum gerente accipere. Nec licet civi, praedam ab externis praedatoribus in portus nostros allatam emere.

§. CCCCXXX. Jura territorii adversus violationes enixe defendunt Foederati, nullumque in illis actum violentum, nullas militum conquiritiones, nisi ultro concessas,

ferunt. Iniquitatem in se & cives suos retorsione corrigere, aegre, ac nonnisi cum necesse est, annituntur.

§. CCCCXXXI. Pacem ne rumpant privatorum facinora, ac ne festinanter ad repressalias veniatur, tum probata Foederatis moderatio suadet, tum quibusdam foederibus cautum est. (*V. artic. 7. foederis 1714 cum Hispanis*).

§. CCCCXXXII. Nec desunt conventiones, quibus id egerunt Belgae, ut privati debiti publicis haud teneantur; (*ibid. art. 8.*) ut belli initium intra definitum temporis intervallum haud noceat aut suis aut hostis sui civibus, qui in territorio alterutro versantur.

§. CCCCXXXIII. In bello, quod gerunt, juris Gentium bellici regulas a militibus & classiariis suis observari severe jubent. Praedatoribus maritimis non nisi caventibus, sese ab officio suo nihil contra jus G. agendi haud discessuros, potestatem excurrendi in hostem faciunt. Neque praeda maritima habetur legitima, nisi quae praedatori, aut illis, qui navi bellicae victrici interfuerunt, rite est adjudicata.

§. CCCCXXXIV. Hosti nostro apparatus bellicum apportare, nefas est, & legibus nostris saepe vetitum fuit. De piscatoribus non invadendis quandoque conventiones cum hoste fiunt. Pars quaedam mercaturae innocuae cum hoste pro re nata conceditur.

§. CCCCXXXV. In bellis suis Foederati uti cavent, ne a civibus, vel a navium suarum praefectis, jura populorum quiescentium violentur; (§. 429.) ita quoque laborant, ne ab his in mari suis juribus quidquam detrahatur. Pacis in bello studiosi aequas condiciones accipere solent, & in his ponderandis impensius id agunt, ut in posterum tutiores, quam ut potentiores, per arma fiant. Nec se foederati sui aequa recusantis nimia bellandi & ex bello lucrandi cupiditate a pace quaerenda averti debere, a. 1648. censuerunt.

PARTIS IV. CAPUT II.

De Legationibus.

§. CCCCXXXVI.

Postquam a saeculo inde 16 partim arctior inter Gentes Europam incolentes necessitudo coaluit, partim mutuus metus increvit; secutum est hoc, ut mos inolefceret, legatos perpetuos, vel conjunctionis cujusdam conciliatores & conservatores, vel eorum, quae agantur, observatores, mutuo mittendi & accipiendi. Belgae ab incunabulis inde reipublicae, quantum sua interesse judicarent, amicitiam cum exteris colere, crebris legationibus ad eos missis demonstrant, & a populis Europaeis legatos perpetuos, sed a Gentibus Barbariae oras accolentibus nonnisi ad certum tempus accipere pergunt. Uti non solent legari, quos ingratos fore constet; ita Belgae cives suos ad se mitti nolunt.

§. CCCCXXXVII. Legati Belgici eodem, quo Regii, honore, pro eo, quem quisque obtinuit, dignitatis gradu, afficiuntur. Qui gradus ex nomine intelligi solet. Quare cum a. 1660. Foederati Olivam misissent legatum sub nomine *Deputati*, cujus nominis vis ignota caeteris legatis erat, ob eam causam, forte & ob alias, de honore legitimo illi tribuendo dubitatio haud exigua fuit.

§. CCCCXXXVIII. Legatorum nostrorum partes sunt, ea, quae OO. GG. scire interest, ad ipsos mature, secreta ad illorum Graphiarium, referre. Ad amovendam quamcumque sordium suspicionem, (quae nostris legibus in omni ministeriorum publicorum genere severe prohibita sunt) nulla, nisi OO. GG. consentientibus, dona retinere illis licet.

§. CCCCXXXIX. Sanctitas legatorum externorum, quotquot nomine *ministerum publicorum* appellantur, apud nos religiose conservatur. (*V. decret. OO. Holl. 29 Apr. a. 1651.*) Neque enim facta unius aut alterius judicis illis juribus haud consentanea in eorum numero sunt, ex quibus de sententia Foederatorum judicari possit, sed suis illi iussibus, aut manifesta eorum, quos citra mandatum gesta sunt, approbatione, obstringuntur. Sacra sua in aedibus

fuis privatim colere, legato cuique licet; nec tamen iisdem interesse civibus Hollandicis integrum ex decreto OO. Holl. 1656. est. In eos, qui legatos aut eorum comites violarunt, severe, & cum semel legatus, ut sibi satisfiat, urserit, sine spe gratiae faciendae, aliquoties animadversum fuit. Sontes autem non deduntur populis externis eos deposcentibus, quod nec jure G. exigi potest. Jurisdictio in legatos & eorum familiam nulla est, nec nisi illorum voluntate in famulos, de quibus propterea a. 1712. Trajecti specialis conventio facta fuit. Invisi legati revocari solent (cujusmodi exemplum jam a. 1628. evenit). De solenni legatorum primi ordinis deductione, appellatione, satisfactione, certa norma constituta est. Ab a. 1649. abrogata est consuetudo pensiones aedium, in quibus legati habitant, ex publico solvendi, & 28 Jun. a. 1749. ea, qua quondam fruebantur, immunitas a tributis in annonam impositis.

§. CCCCXL. Consulum maritimorum tum generalium, (veluti Hispanici, cui Amstelodami habitanti sunt adjuncti *Viceconsules* alibi collocati) tum specialium, (qui ab Agentibus, & a Conservatoribus in Portugallia constituti differunt) alia apud nos, atque legatorum, conditio est. Jurisdictioni in loco, in quo degunt, & tributis obnoxii manent. Sic a. 1675. GG. OO. negarunt, *Wicquefortium* ea esse conditione, ut legatis externis par haberi queat. Ad controversias vitandas de Consulum in nautas gentis, a qua mandatum acceperunt, jurisdictione, cum Belgis a. 1739. Galli, illis urgentibus, convenerunt, ut mutuo id munus aboleretur.

§. CCCCXLI. Consules nostri, etiam illi, qui non sunt Belgae, (nisi aliter foedere cautum sit) in oppidis Gentium externarum maritimis sine jurisdictione constitui solent. Jura & commoda navigationis nostrae & navigatorum procurant, & his consilio atque opera adfunt. (Navium bellicarum Praefecti lites inter magistrum navis & nautas in alienis oris maritimis componendi facultatem non lege, sed usu & horum voluntate, habent).

§. CCCCXLII. Consulum Belgicorum potestas in oris maris mediterranei latius patet, & v. c. *Smirnae* ad jus complures sub tutela Belgica comprehendendi protenditur. Coram Actuario, cui opus commentarios rerum actarum conficiendi commiserunt, testamenta fiunt, quae in patria

va.

valent. Ab eorum iudicatis in causis civilibus ad iudicium in patria superius provocari potest.

+++++

PARTIS IV. CAPUT III.

De Foederibus.

§. CCCCXLIII.

Foedera Belgarum alia sunt Societatis communia, alia singulorum Foederatorum propria. Haec vero sunt aliorum cum aliis, vel cum exteris, quae neutra verbis aut menti foederis Traiectini repugnare debent. Eorum, quae Socii communiter faciunt, duplex ratio est; altera, ut suae Societati novos pari aut dispari conditione adjungant, altera, ut ad certa tantum auxilia sibi ferenda, aut ad amicitiam colendam, speciali pacto alios sibi, seque aliis, obstringant. Novo Societatem Socio aequali jure augere, ut cupiebant *Angli*, a. 1651. haud visum fuit commodum. Communicatio utilitatum potior eodem a. 1651. visa fuit communione consiliorum de republica & imperio. (§. 351.) Alia Foederum genera cum exteris fecere complura, prout temporum ratio, vel naturalis quaedam cum nonnullis necessitudo, postulare videretur. Quorum foederum religio & interpretatio nititur regulis Juris Naturalis & Gentium.

§. CCCCXLIV. Scientia foederum Belgicorum, quatenus necessario facit ad status rerum nostrarum praesentis intelligentiam, in quo versamur, est argumenti foederum, quibus Socii Traiectini obligantur, aut alios sibi obstrictos habent, uberior cum eorum causis & effectibus explicatio. Quorum si originem respicias, alia sunt reipublicae primordiis antiquiora, alia subinde a Sociis facta; alia sunt perpetua, alia in certum tempus, plerumque longum, icta. Haec quandoque tacite prorogantur. Enumerationem conventionum, quarum vis uno actu aut brevi tempore finita fuit, quaeque magis ad privatam, quam ad publicam causam pertinuerunt, hoc loco omitimus (c. de piscatu non impediendo in bello).

§. CCCCXLV. Si rem inquires, de qua in foederibus agitur,

tur, univérſe dici poteſt, eo quæque ſpectare, vel ut alii populi Belgis Foederatis haud noceant, vel ut præſint. Ne violetur navigatio libera, cum Gentibus Barbariæ oras accolentibus identidem iſta ſunt foedera, illisque munera dantur, non qualia & quanta per legatos, Belgarum ſumtibus aliquamdiu alendos, expetunt, ſed quæ pro tempore commoda judicantur. Atque ne in bellis externorum inter ſe damna navigationi jure G. haud vetitæ importentur, foedus de hac tuenda 20 Nov. a. 1780. factum eſt. Simili conſilio, ne quid periculi perpetui a prævalidis unius aut paucorum principum viribus impendeat, foedera de conſervanda quadam virium inter populos Europæos æqualitate tempeſtively Socii fecerunt, veluti a. 1668 & a. 1701.

Foederum eo ſpectantium, ut alii benevolentia ſua & auxilio Belgis præſint, primum genus eſt illud, quod ad bellum inferendum vel ad deſenſionem pertinet. Foedus perpetuum de bello quibuſcunque ex foederati voluntate inferendo, expetitur a. 1666., Belgæ recuſarunt. Deſenſio vero alia eſt adverſus hoſtem externum, alia adverſus vim exitioſam in ipſo reipublicæ ſinu enaſcentem ad fundamenta imperii conſtituti ſubvertenda. Prioris generis conventa Belgæ complura ſubinde fecerunt. Poſterioris generis foedus ſalutare eſt factum d. 27 Jun. 1788., ut inſidioſæ ſtatus publici conſtituti aggreſſiones reprimantur.

De ſubſidiariis militibus, aut ſtatim in Belgium mittendis, aut, cum primum rogentur, eo, quo Belgæ velint, loco ſuppeditandis, cum pluribus Principibus a ſuperiori inde ſæculo conventiones, ac a. 1788. tres, factæ ſunt.

§. CCCCXLVI. Transactiones de contròverſiis ſubinde natis diſtinguimus a foederibus, niſi adjunctam habeant promiſſionem vel auxilii nobis ferendi, vel adjumenti aliis a Belgis præſtandi, ut fides illis data impleatur. Quale foedus transactioni d. 8 Nov. 1785. factæ acceſſit. Illæ vero transactiones ſine bello factæ, quarum vis ſuper-eſt, omnino ad hunc locum pertinent, quoniam quæ ſint conditione Belgæ quoad exteros, ex illis partim cognoscitur. Illa tamen in hoc recenſu recte omittuntur, quæ in bello factæ cum ducibus belli, aut cum magiſtratibus, vim non niſi temporariam habuere, aut pacis tabulis haud ſancitæ ſunt. Pacis poſt bellum factæ foedus, (ut cum veteribus loquar) primarium eſt *Monafterienſe* d. 31 Jan. 1648, quo Belgæ

Belgae libertatem sibi plenam ab Hispanis stipulati sunt, ac vinculum cum Germanis vetus esse solutum significaverunt. Cujus foederis perficiendi difficultatem, & in eo feriendo Belgarum prudentiam ac felicitatem, tum & ejus effectus, atque exitum, (§. 22 seq.) indicavimus; hoc tamen loco plenius demonstrari convenit. Verba *artic. 5.* utcumque dubia explicavit transactio cum *Carolo VI. Imp. d. 20 Febr. 1732. Vindobonae* facta. Cui accessit foedus, quo Belgae se *Sanctionis pragmaticae ab eo Imp. factae* fidem praestituros sponponderunt. In pacificationibus, quibus composita fuere bella post *a. 1648.* gesta, id actum fuit, non tantum ut claris definitionibus deleantur controversiae, de quibus terra marique decertatum fuisset, ne extincta parum fideliter incendia majori damno reviviscerent, sed & quaedam cautiones tabulis pacificationum fuere insertae, ne bellum post id tempus facile oriretur, atque ut aliquamdiu tuti essent Belgae, ubi bello repente orto in solo hostili deprehendantur (§. 432.). Etiam foedera superiori tempore facta quandoque pace confirmantur. V. *Pacis Neomag. cum Suedis art. 4.*

§. CCCXLVII. Foederum amicitiae ac mercaturae magna est utilitas. De mercantium commodis pacta; ut plurimum in tempus definitum facta, primum eo spectant, ut transitus mercium non tantum haud vetetur, sed etiam ut a molestiis pervestigationum, ac a portoriis, saltem ab iniquis & arbitrariis, liberetur. Praeterea caveri solet, ut liceat quaevis, aut certe plurima, mercium genera venalia exponere aut exportare; porro, ut illae, quae non vetantur, modicis vectigalibus onerentur, ne his nimium auctis, a commercio parum quaestuofo nostri negotiatores deterreantur, proinde libertas commercii concessa ad nihilum veniat. Ne qua vero fraudis suspicio aut occultatio litibus occasionem praebeat, de certa navium mensura quandoque conventum fuit. Pari consilio in stipulationem deducitur, ut institorum, quos negotiatores nostri in finibus externis habent, Belgarumque caeterorum, in illis mortuorum bona ad propinquos aut testamentarios heredes perveniant; ut mortuos honesto loco sepelire liceat; ut vivis de religionis suae a publica dissensu nulla molestia exhibeatur; ut Belgis prompta & incorrupta jurisdictione succurratur; ut Consules, aut alios mercaturae nostrae procuratores, in Foederati finibus constituere liceat. Cumque mercaturae nostrae florem valde impediturum fuisset monopolium genti cuidam in *Coloniis Hispanorum Americanis tributum*; huic rei *artic.*

31. pacis Trajectinae cum Hispanis factae provifum fuit.

§. CCCCXLVIII. Foedera mercaturae hoc loco recensenda Belgae cum cunctis fere populis Europaeis, & cum illis, quae superiunt, civitatibus Hanſeaticis fecerunt. His accedunt pacta conventa utriusque Societatis Indiarum cum populis Aſiaticis, Africanis, Americanis.

A foederibus mercaturae differunt foedera navigationis & liberi piscatus. Etiam in illis feriendis, quorum capita praecipua etiam hoc loco exponenda ſunt, ſibi Belgae non defuerunt.

§. CCCCXLIX. Nulla eſt firmior paſſionum ſanctio, quam communis ex praestita fide utilitas. Prudentia in foederibus feriendis, honeſtas in conſervandis, eximium Belgarum decus in perpetuum eſto. Hoc diſſicillimo Europae tempore genti fortuna nihil praestare majus poteſt, quam firmos fidelesque amicos, & perpetuam Gentium Europaeorum perſuaſionem, Belgium, ſi a praepotente quodam populo opprimatur, non niſi cum magno totius Europae excidio caſurum. Verum praeter ea, quae ab exterorum voluntate pendent, alia habent Belgae, quae a ſeipſis ſumant, ut ſint ampli & proſperi. Quippe ad virium, quas in ſuo ipſorum ſinu habent, rectum uſum multum valere perget mens docilis juventae ad regimen & obſequium cognitione rerum & inſtitutorum publicorum utilium eruditae, atque amore in patriam, ſine oſtentatione ſenſibus nobilibus ac generoſis factis olim demonſtrando, mature imbutae. Ad hanc mentem in rectoribus ac civibus in poſterum quoque formandam & corroborandam cum acceſſedere perget religionis publicae flexanimis efficacia: eveniet, ut concordia firmioribus vinculis nuper ad ſtricta, ſincera ac perpetua conjunctione eorum, qui regunt, ac qui reguntur, coaleſcat, utque providentia Dei, quae rempublicam ſaepe caſurae ſimilem crexit, illi det expetitam votis omnibus felicitatem & aeternitatem.

T A N T U M.

E M E N.

EMENDANDA.

Pag. 5	versu 9	pro 1428. leg. & 1433.
5	14	1527. l. 1515 & 1524.
7	6	1575. l. 1572.
8	18	post <i>barriere</i> dele 1785. & post nova l. 8 Nov. 1785.
11	3	pro attingitur l. attingitur
17	21	inservirent l. inservierunt, & dele, videtur.
18	8	aer l. acer
26	3	aefellorum l. aefellorum
31	42	Bouaire l. Bonaire
33	9	proferendi l. proferendis
34	10	conferendii l. conferendi
34	22	de latae l. delatae
36	5	repudian- l. repudiantis.
36	23	l. praediti eliguntur.
38	31	post curae del. quos
39	16	pro prosperitis l. prosperitatis
50	1	dynastine l. dynastiae
50	18	reservat l. reservatis
51	37	hereditario, jure, l. hereditario jure,
52	40	ignorantis l. ignorante
52	42	inpuriam l. injuriam
53	20	promoeria l. pinoeria
53	36	extenus l. catenus
53	39	l. Sic servitute glebae sublata,
54	35	ique l. iique
56	18	1580. l. 1480.
57	21	post Coloniae adde a. 1579.
57	25	pra quam, post l. quam post
58	8	l. spoponderunt
58	16	l. differretur
58	21	l. Leycestrio
62	21	pro clausis aliisque privilegio l. clau- sis, aliisque privilegio,
63	32	quod du l. quod duplex
63	34	del. plex
63	41	pro quot quo annis l. quotannis
65	26	post antiquo adde cives

Pag.

E M E N D A N D A:

Pag. 66	versu 34	pro illi	l. illique
---	67	---	32 post ac l. aliorum
---	67	---	35 pro fungitur l. fungitur
---	71	---	6 l. ab officio
...	74	...	26 pro 1789. l. 1788.
---	76	---	29 l. Zelandia cis
---	76	---	30 l. inter magistratus, & in Senatu
...	81	...	2 l. aquarium.
...	84	...	ult. pro reverei l. reverendi
...	86	...	l. tantum praescribitur
---	89	---	42 pro dispiciendi, l. dispiciendi
---	90	---	17 - illi l. ille
...	92	...	13 - indicti l. indici
---	93	---	19 - indicta l. indictis
...	93	...	17 . modo l. modo,
...	95	...	26 . libetati l. liberati
...	101	...	10 post paruerunt adde Drenthani
---	102	---	26 l. autonomian
---	104	---	26 dele a. 1789.
---	110	---	25 pro ea l. quae
---	112	---	40 l. privatis, quorum causam le-
			gatus quisque agit, jus & ac-
			quum administratur
...	113	...	1 del. eos
...	114	...	28 del. 1585.
---	115	---	39 l. Redditus
---	115	---	42 pro perpetuo l. perpetuo
...	116	...	14 . lotiariae l. lotariae
...	126	...	13 pro inpestiendi l. impertiendi
...	126	...	32 . a. 1005 l. 1107 & 1139 ac post
			transaetionem a. 1151.
...	127	...	1 . III. l. I.
...	127	...	2 dele 1247.
...	128	...	28 pro inquitint l. inquit
...	128	...	29 . ecclesia l. ecclesiae
...	131	...	31 . Schin sur la Geele, l. Schin sur
			la Geule
...	136	...	31 post foederati adde cujusquam Socii
			bellici
...	138	...	35 . magistram l. magistrum

